

የአማርኛ ፈሊጦች

h
አምሳሉ ዳኛቸው
አክሊሉ እና ወርቁ

፪ኛ እትም

ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት
፲፱፻፹፫

30/9/85

ኩራን አሳታሚ ድርጅት
Kuraz Publishing Agency

ሰአክ }
TEL. } 11 27 19

ፖስታ ጥቶ. }
P. O. Box } 30933

አዲስ አበባ
ኢትዮጵያ

ADDIS ABABA
ETHIOPIA

ሙብቱ በሕግ የተጠበቀ ነው
ALL RIGHTS RESERVED

የሕፋን ሥዕል — ሉቃስ አግረ

ብርሃኑ ሰላም ግትግያ ቤት ታተመ

የማርኛ ፈሊጦች

ማንኛውም ቋንቋ፣ የሰመረ ሐሳብ ማስገኛ የሆኑ አያሌ የተለያዩ የቃላት ግጥሚያዎች አሉት። ከነዚህም አንደኛው ግጥሚያ የፈሊጣዊ አገልግሎት (Idiomatic Expression) ነው።

ፈሊጣዊ አነጋገር፣ በብዙ ቋንቋዎች እየተሰበሰበና ተመዝግቦ ሲገኝ፣ በአግርኛ ቋንቋ ማን እስካሁን ባለመሰብሰቡና ባለመመዝገቡ፣ አስፈላጊ ጌቱን በማረጋገጥ ሊያሳዝን ሥራ ለመሥራት ተነሣሣን።

ፈሊጣዊ አነጋገር የሚፈጠረው ከየቋንቋው የተለየ የቃልና ቃል ስም ረት፣ ከየቋንቋው ቅርጽ ወይም ከየቋንቋው መልእክትን በተምሳሌት የመጋረፍ ባሕርያት የተነሣ ነው። ፈሊጣዊ አነጋገር፣ ከአንድ ቋንቋ ወደ ሌላው በቀጥታ አይተረጎምም፣ በተረጎምም፣ በተቀባዩ ቋንቋ ተመሳሳይ ካልተገኘለት በስተቀር፣ በተነገረበት ቋንቋ የነበረ ግን መልእክት በአብዛኛው አያስተላልፍም።

ፈሊጣዊ አነጋገር፣ በቃላት በልዩ ልዩ ዘዴ የመጠቀም አንደኛው መንገድ እንደ መሆኑ፣ ባጠቃላይ ይዘቱ እያንዳንዱ ቃል ከሌሎች ቃላት ጋር በሚቀናጅበት ጊዜ በመሠረቱ ከነበረው ፍች የተለየ ፍች የሚሰጥ በት ሁኔታ ሲሆን፣ በዝርዝር ይዘቱ ደግሞ፣ ቃላት መጀመሪያ ለቀጭለት እሳቤ ተመሳሳይ ለሆኑ ሌሎች እሳቤዎች በመዋል፣ ትርጉማቸውን እያሰፉ የሚያድጉበት ዘዴ ነው። ባጠቃላይ ይዘቱ ረገድ ለምሳሌ፣ ሆደ ሰፊ፣ በምንልበት ጊዜ፣ በሁለቱ ቃላት እየቅል ትርጉም መሠረት የአንዱን ሰው ሆድ መስፋት ሳይሆን የምናስገነዝበው፣ ሰውየው ቻይና ታጋሽ መሆኑን ነው። እንዲሁም ‘ዐመድ አፋሽ’ ስንል፣ የምንገልጸው፣ የሰውየው ሥራ ዐመድ ማፈስ መሆኑን ሳይሆን ሰውየው ያበላው፣ ያጠጣው፣ የደገፈውና የቸረው የሚከዳውና ደግ ሥራው ወረታ የማያገኝ መሆኑን ነው። በዝርዝር ይዘቱ ደግሞ ለምሳሌ፣ ‘ዐይን’ የሚለውን ቃል ብንወስድ፣ መጀመሪያ ቃሉ የዋለው ለማያ ለሚያገለግል ሕዋስ መሆኑን እንረዳለን። ስለሆነም ከጊዜ በኋላ፣ ይኸው ቃል ለሌሎች ተመሳሳይ እሳቤዎች በመዋል፣ የእንጀራ ዐይን፣ የመርፌ ዐይን፣ የእንጨት ዐይን በማለት ይሠራበታል። ወይም ደግሞ ሌላ ቃል ‘ቁልፍ’ ብንወስድ፣ በመሠረቱ ቁልፍ፣ የአንድ ነገር መክፈቻ ሲሆን፣ በተመሳሳይ ሁኔታ ደግሞ ‘ቁልፍ ሰው’ ቁልፍ ቦታ፣ መርፌ ቁልፍ፣ ሆዱ ተቆለፈ፣ በማለት ይሠራበታል። ሌሎችም እን

ዲሁ። ሆኖም እዚህ ላይ፣ ተመሳሳይ እሳቤ፣ ስንል፣ በነገሮች መካከል የሚኖረውን ተመሳሳይነት ብቻ እንዳልሆነ ማጤን ያስፈልጋል ። ተመሳሳይነቱ በነገሮችና በረቂቅ ባሕርይ ወይም ሁኔታ መካከልም ሊሆን ይችላል፤ ለምሳሌ፣ ቁልፍ ሐሳብ፣ የመፍትሔ ቁልፍ፣ ሽርሙጣ ቁልፍ እያሰን። የሚሠራባቸው ቃላት ስምና ስም መስሎችም ብቻ መሆን አይኖርባቸውም። በግሶችም መጠቀም ይቻላል፤ ለምሳሌ፣ አእምሮው ደነዘ፣ አንጅቱ አረረ፣ በስሜት ተቃጠለ እና የመሳሰሉት ።

ፈሊጣዊ አነጋገር፣ ባረጁ ባፈጁ ቃላት እና/ወይም ትርጉሞች ይጠቀማል፤ ማለትም፣ በአሁኑ ጊዜ በማይሠራባቸው ቃላት ወይም ቃላቱ ቢኖሩም፣ ባሁኑ ጊዜ በማይሠራበት ትርጉም ። ለምሳሌ፣ ቆቻ፣ ቢያክ፣ መራ፣ ቆሌ በጥንቱ ትርጉማቸው አይሠራባቸውም ። ነገር ግን በነሱ ላይ የተመሠረቱት ፈሊጦች፣ ቆቻ ዋለ፣ ቢያክ ቢያክ አለ፣ መራውን ወጣ፣ ቆሌ ቢስ ይሠራባቸዋል ። በትርጉምም ረገድ በለስ ጣለ፣ ጋጅን ለከፈው፣ አጽመር ሰስት፣ ቡዳ ቀረጠፈው፣ አቲቴያም (ማልፍተኛ ለማለት) ዐይነቶች በጥንት አገባባቸው ባይሠራባቸውም፣ አዲስ ትርጉም ይዘው ለዘመናዊ ሐሳብ መግለጫዎች ሊውሉ ይችላሉ ።

የፈሊጣዊ አነጋገሮችን አነሳስ አንዳንድ ጊዜ ለመናገር ስንችል፣ አንዳንድ ጊዜ ደግሞ አንችልም ። ፈሊጦች ከአንዳንድ ባህላዊ ጉዳዮች ጋር የተያያዙ ስለሆኑክጊዜ ብዛት አንዳንዶቹ ባህላዊ ዘርፎች እየተረሱና በሌላ እየተለወጡ ከመሆናቸው የተነሣ። ስለሆነም ባጠቃላይ አነጋገር፣ በየሀገሩ የሚነገሩት የተለያዩ ቋንቋዎች አንዱ ከሌላው በመተርጎምና በመውረስ የአያሌ ፈሊጦች ምንጭ መሆናቸው አይካድም ። ደራሲያን ሌሎች ምንጮች ናቸው ። በዚያ ላይ ደግሞ ከውጭ አገር ቋንቋዎች እየተወረሱ የሚገቡ ፈሊጦች አሉ ። በዚህ ረገድ ኢትዮጵያን በሚመለከት፣ በተለይ የተለያዩ የውጭ አገር ቋንቋዎች በየትምህርት ቤቱ መሰጠት ከጀመሩ ወዲህ፣ ከውጪ የሚወረሱት ፈሊጦች ብዛት ከቁጥጥር ውጪ እመሆን ደረጃ ደርስዋል፤ ለምሳሌ ከዚህ በታች የተጠቀሱትን እንመልከት፡—

<u>የተለመዱ</u>	<u>እምብዛም ያልተለመዱ</u>
በቤቱ ሒሳብ	ወንበር መውሰድ
መድኃኒት መውሰድ	ቀገታህ ጦርነት
ቁልፍ ቦታ	ገበታ መሥራት
መኪና መንዳት	ሊፍት መስጠት
ጸጉር መሰንጠቅ	ታክሲ መያዝ
ቀጠሮ መውሰድ	አብሮ መሔድ (ለልብስ)
ሚና መጫወት	ሰውን መገጋታት (ለማነጋገር አለፈጣ)

በፍቅር መውደቅ	ፈተና መቀመጥ (ማለፍ/መውደቅ)
ስብሰባ መጥራት	(ሲት ወዳጅን) ማውጣት
ጽዋ ማንሣት (ለመልካም ምኞት)	

ፈሊጣዊ አነጋገር አንዳንድ ጊዜ የተለመዱትን የሰዋሰው ሕግጋት የሚጥስ ሆኖ ይቀርባል ። ስለሆነም እንዲህ ዐይነት የቃላት ግጥሚያ መታየት ያለበት ፈሊጡ የሚተላለፈውን መልእክት አዳክሞ ወይም አጠናክሮ ከማቅረቡ አንጻርም ጭምር መሆን ይኖርበታል ። የሰዋሰው ሕግጋት ከመሰበራቸው አንጻር ብቻ ሳይሆን ። ስለዚህ ሊነቀፍ አይገባውም ።

በፈሊጣዊ አነጋገር ሐሳብን በትክክልና በተዝናና መንገድ ማሸጋገር መቻልና በዚህ ዐይነትም ሌሎች የሚያስተላልፉለትን መልእክት መረዳት መቻል የቋንቋ ሰጪ አንደኛው ተቀዳሚ ተግባሩ ነው ። በእርግጥ በፈሊጥ አማካኝነት፣ የሚነገረው ጽንሰ ሐሳብ በቀጥታም መንገድ ሊገለጽ ይቻላል ። ነገር ግን በፈሊጥ መልኩ እንደሚገለጸው ያለ ኃይለ ቃልና ማራኪነት አይኖረውም ። ለምሳሌ እላይ ከጠቀስናቸው ምሳሌዎች አንዱን ‘ሆደ ሰፊ’ የሚለውን፣ ብንወስድ ‘ታጋሽታጅ’ በሚል ቃል ልንተካው እንችላለን፤ ይሁንና ይህ አንደኛው ሰፊ ያለ ኃይለ ሊኖረው አይችልም፤ አይኖረውም ። ከዚህ የተነሣ ነው፣ ማነኛውም የቋንቋ ተማሪ ሰው አንድን ቋንቋ ሲያጠና ፈሊጣዊ አነጋገሮች ላይ ትልቅ ትኩረት ማድረግ ያለበት ። ቋንቋውን ጥሩ እድርጎ ዐውቋል የሚያስኖው አንደኛው መሰለያ የዚያን ቋንቋ ፈሊጣዊ አነጋገሮች በሚገባ ማጥናቱና ብተገቢው ቦታው ሊያውላቸው መቻሉ ስለሆነ ።

በአማርኛ ቋንቋ ተማሪዎችም ረገድ፣ የአማርኛን ፈሊጣዊ አነጋገር ማጥናት ከፍተኛ ጥቅም ያስገኝላቸዋል፤ ገለጻቸውን በኃይል ቃል በማጠናከር ንግግራቸውንም ሆነ ጽሑፋቸውን ይበልጥ ሐሳብ ጨባጭነትና አስጨባጭነት እንዲኖረው ስለሚያደርገው ። ለምሳሌ፣ ‘ከበደ ሁልጊዜ አፋን ይበላዋል’ በማለት ፋንታ ‘ሁልጊዜ መለፍለፍ ይወዳል ብንል’ ሁለተኛው እንደ መጀመሪያው ያለ ጥንካሬ አይኖረውም ። እንዲሁም የሚከተሉትን ፈሊጣዊ አነጋገሮች ከቀጥተኛ ትርጉማቸው ጋር ብንደረድራቸው እላይ የተገለጸው ምንኛ እውነት መሆኑን ልንረዳ እንችላለን፤

አፋን አዳጠው	ሳያሰበው ክፉ ተናገረ
አፈን በዳባ	አልናገርም
እሳት አፍ	ለፍላፊ
እሳት ሆኗል	በጣም ተወድዋል
እስክስ አለብኝ	እፈዘብኝ፣ አቃቂያለኝ
በጥፊ ወለፀለው	በጥፊ ደጋግሞ መታው
ልቤ ወደቀባት	ወደድኳት ወዘተ...

እዚህ ላይ ዘይቢዎቹን በሚመለከት ማጤን የሚኖርብን አንድ አጠ
የያቂ ነጥብ አለ ፤ ለዘይቢዎች መፍጠሪያ በሚውሉ ቃላት ረገድ ። በግ
እጽ እንደሚታወቀው በመጽሐፉ ውስጥ ከቀረበት የአማርኛ ፈሊጣዊ አነ
ጋገሮች ብዙዎች በሰውነት ክፍሎች ላይ ያተኮሩ ናቸው ። ሁኔታው የሚ
ታየው በአማርኛ ብቻ ነው ወይንስ በሌሎች ቋንቋዎችም ? ተገቢ መልስ
ለመስጠት ጥናት ማድረግ ያሻል ። ይሁንና የኢትዮጵያ ቋንቋዎች (ለም
ሳሌ አሮምኛ) መሰል ጠባይ እንዳላቸው የዚህ መጽሐፍ አዘጋጆች መገን
ዘብ ችለዋል ።

በመጽሐፉ ውስጥ ያሉት ያማርኛ ፈሊጦች ከልዩ ልዩ ያማርኛ ጫ
ሕፍት ፤ ከመዛግብተ ቃላትና ከዕለት ንግግሮች የተሰበሰቡ ናቸው ። የተፈ
ለገውን ፈሊጥ በፍጥነት ለማውጣት እንዲቻል ፈሊጦች በፈጽላ ትይዩ
ተከተል እንዲሰለፉ ተደርጓል ። እንደ ማንኛውም የቋንቋ አካል ህጽንት
እንቅስቃሴ ፤ አንዳንዶቹ ፈሊጦች አርጅተው ከጥቅም ውጭ ቢሆኑ ፤
ሌሎች አዳዲሶች ስለሚፈጠሩ ፤ በአሁኑ ጊዜ በቋንቋው ውስጥ አገልግሎት
የላቸውም የተባሉት ወጥተው አዳዲሶቹ ገብተዋል ።

ይህ መጽሐፍ በአማርኛ ቋንቋ ውስጥ ያሉትን ፈሊጣዊ አነጋገሮች
ሁሉ አጠቃሎ ይቀራል ለማለት የመጽሐፉ አዘጋጆች አንደኛው ። ወደ
ፊት ብዙ የሚጨመሩ ፈሊጦች ይኖራሉ ። ስለሆነም መጽሐፉ ለመነሻ
ይህል የሚበቁ መሠረታዊ ፈሊጦችን ስለ ያዘ ፤ አፍ መፍቻ ቋንቋቸው አማርኛ
ለሆነና ላልሆነ ኢትዮጵያውያን ብቻ ሳይሆን ፤ አማርኛን ለሚያጠኑ
የውጭ አገር ሰዎች ጭምር ጠቃሚ ይሆናል ብለን ንምተናል ።

አዲስ አበባ ፡ መጋቢት ፲፱፻፸፱

ዳኛቸው ወርቁ
አምሳሉ አክሊሉ

ሀ

ሀሞት ፡

ሀሞታም—ጎበዝ

እንደሱ ያለ ሀሞታም አይቺ አላውትም ፤ እንደሱ ያለ ጎበዝ . .

ሀሞተቢስ—ፈሪ

እንዳንት ያለው ሀሞተ ቢስ ነው ይህን ወንዝ ጥችተ የሚያቋርጠው ፤
እንዳንት ያለው ፈሪ ፤ ተስፋ ቆራጭ . . .

ሀሞቱ ፈረሰ—1. ሰነፈ ፤

ሥራውን ገና ስትጀምረው ለምን ሐሞትህ ይፈላል ? ለምን ስንፍና ይል
ማለ ?

—2. ዛለ ፤ ደክመ

ሐሞቱ እስኪፈስ ድረስ ሠራ

ሀረግ ፡

ሀረገ መዘዘ—ዘሩን ቆጠረ

ሀረገ ምዝዝ ቢባል ጊዜ ማጣፈያው አጠረው ፤ ዘርህን ቆጠር ቢሉት ጊዜ
አልሆነለት አለው ።

ሀረገ ጣለ—በሐረግ ሸለጦ ፤ እስኪጠ

እሥዕሉ ላይ የተጣለው ሐረግ እጅግ ድንት ነበር

ሀሳብ ፡

(እለፀፍ ተላላኝ)

ሀሳብ ቢስ—ደንታ የሌለው

ሀሳብ ገባው—ሀሳብ ያዘው

ሀብት ፡

ሀብተ ሥን—ሀላፊ ደስታ

ሀብተ ሥጋና ሀብተ ነፍስ ይስጥህ ፤ የዚህንም የወዲያኛውንም ግለሰብ ሀብት
ያድህ

ሀብተ ሰባራ—ማንኛውም ነገር የማይቃረን

ዘላለም ሀብተ ሰባራ እንደሆነ ይኖራል ፤ ምንም የሚሳካለት ነገር የለም

ሀብተ ስንኩል—ኑሮ ያልተሳካለት

ሀብተ ስንኩል ሆኖ እስክ መቼ እዘልተዋለሁ ፤ ኑሮ ሳይሳካልኝ

ሀብተሽ በሀብቱ—አብረን የምናገኘው

የጋራችን ነው (ለባልና ለሚስት ብቻ)

ሀብትሽ በሀብቱ ተባብለው ተጋቡ

ሀብተ ቢስ—ዕድሉ የድካም ብቻ የሚሆንበት
 ሀብተ ቢስ ነው፤ ለፍት መና ነው
 ሀብተ ነፍስ—ጽድቅ
 ሀብተ ሥጋና ሀብተ ነፍስ ይስጥህ፤ የዚህንም የወዲያኛውንም ዓለም ሀብት
 ያድልህ
 ሀብተ ቀና—ታጩኝ
 እንግዲህስ ሀብተ ቀንቷል፤ ብዙ ከቆየች በኋላ
 ለትዳር የሚሆናት እርጭኛ አግኝታለች

ሀተመ ፡

ግህተመ ድንግልና — ክብርና
 ግህተመ ድንግልናዋን አስከብራ ፍራሎች ፤ ክብርናዋን አላስወሰደችም

ሀይ ፡

ሀይ አለ — አባረረ
 ሀይ በል አለ—ጀመረ
 ሀይ በል ካለ እፊቱ ሥራ አይቆምም ፤ አንዴ መሥራት ከጀመረ ሥራ
 ውን በፍጥነት ይጨርሳል
 ሀይ ሀይ አለ—1. አጣደፈ
 ሀይ ሀይ ብላችሁ አስታርቋቸው፤ ከፀሐቱም ጥፋት አይጨፋም
 2. ጠበቀ
 ወፍ ሀይ ሀይ ሲል ዋለ ፣ ወፍ ሲያባርር ዋለ

ሁለት ፡

ሁለት መላስ—ሐሰትና እውነት ደባላቴ
 ለምን ሁለት መላስ ትሆናለህ? ለምን ፊት ያልከውን ታፈርሳለህ?

ሁሉ ፡

ሁሉ ለማረሽ—ያየችውን ሁሉ የምትከጅል
 ሁሉ አማረሽን እገበያ አታውጧት
 ሁሉ ለገርሽ—የሄደበት ሁሉ የሚሰማግው
 እሱ እኮ ሁሉ አገርሽ ነው፤ ግንኛውም አገር ይሰማግዋል

ሁዋላ ፡

ሁዋሊት—ፊጥኝ
 የሁዋሊት አስረውት ነበር፤ የፊጥኝ አስረውት ነበር
 ሁዋላ ሁዋላ አለ—አፈገፈገ
 ቅደም ፣ ለምን ሁዋላ ሁዋላ ትላለህ?
 የሁዋላ ሁዋላ—ቆይቶ ቆይቶ
 የሁዋላ ሁዋላ የሚቀር አይምሰልህ፤ ምንም ቢቆይ መምጣቱ አይቀርም

ሄዶ

ሂያጅ—አመንዝራ
 ከርሱ የበለጠ ሂያጅ አለ? እንደርሱ ያለ አመንዝራ የት አለ?

ህሊና ፡

ህሊና ቢስ—ይሉኝታ ቢስ
 ህሊና ቢስነት በሰው ዘንድ ያስጠላል፤ ለሰው አለማሰብ
 ህሊናውን ሳት—1. ልብ ቢስ ሆነ
 ለምን ሁልጊዜ ህሊናህን ትስታለህ? ለምን ሁልጊዜ ሐሳብ ቢስትሆናለህ?
 —2. እንደ ዕብደት አደረገው
 የልጅዋ ሞት ህሊናዋን አስቷት ነበር

ህቅ ፡

ህቅ አለ—ሞተ ፣ ዐረፈ
 በድንገት ህቅ ብሎ ቀረ፤ በድንገት ሞተ
 ህቅ ህቅ ለደረገው—ሲቃ ያዘው

ህግ ፡

ህግ ተላለፈ—ወንጀል ሠራ
 ህግ ለፈረሰ—ቆቡን ጣለ ፤ ክህነቱን አፈረሰ
 ህግ ካፈረሰ ብዙ ጊዜ አልፎታል ፤ ምንኩስናውን፤
 ክህነቱን ካፈረሰ
 ህግ ወጥ—ባለጌ
 ህግ ወጥነት ያስቀጣል ፤ ሕግን መጣስ
 ህግ ገባ—ልጃገረድ አጫ
 ከበደ ህግ ከገባ ዓመት አልፎታል ፤ ያላገባች ካጫ

ሆነ ፡

ሆነ—ታማኝ
 ሆነታው ለይፈቀደም—ለመሥራት ያዳግታል
 ሆነ ያለው ይሆናል—የፈለገው ይፈጸማል
 ሆነልኝ—የምፈልገው ነገር ተሳካ
 ሆነብኝ—የማልወደው ነገር ደረሰብኝ
 ሆነ ብሎ—ዐውቆ
 ሆናለታል—ቀንተታል፤ ኅብዷል
 ሆናም—ይሁም ይሁንና ፤ ከዚህም በላይ
 ሆናም ለያወቀ—ተፈጽሞም አያውቅ ፣ ተከጅሎም
 ተሞክሮም አያውቅ
 ለሆነ ነገር—ለአንድ ነገር

ሰው ሆነ—ወደ ሰውነቱ ተለወጠ
 ሰው ሆነ—አደብገዛ
 ሰው እንዳይሆን የለም—መሳሳት አይቀርም
 ሲሆን—ከተቻለ
 ሳይሆን—ወይንም
 ስለሆነ—በመደረጉ ምክንያት
 በሆነ ባልሆነ—በየምክንያቱ
 በጥሩ ፣ በመጥፎ አካላት—በጥሩ ፣ በመጥፎ አሠራር
 ቢሆን ባይሆን—የፈለገው ቢደረግ
 ባልሆነ—ባልተደረገ
 ባይሆን—ካልሆነ
 ተሆነ ተሆነ—የሚቻል ከሆነ
 ነፍስ ሆነ—ተወደደ
 አልተጓጎለም—አልተስማማንም
 አካላት—ያለበት ሁኔታ
 አይሆን—አይደረግ
 አይሆንም—አይስማማኝም
 አይሆንም—ጥሩ አይደለም
 አይሆንልኝም—አልቻልኩም
 እንደ መሆኑ መጠን—ሰለሆነ
 እንደ ሁኔታው—እንደ ተፈጥሮ
 እንደየሁኔታው—እንደየነገሩ
 እዚህ ሆነ—እዚህ ተቀመጥ
 እንዳልሆነ ሆነ—ተበላሸ
 ከበደ አብዝቶ ስለጠጣ እሰው ፊት እንዳልሆነ
 ሆነ ፣ ስክር አስታወከ
 እንዳልሆነ ሆነ—ተዋረደ
 የያዘው በገታ እንዳልሆነ አደረገው ፣ ንጽሕናውን
 እንዳይጠብቅ አደረገው
 ከሆነማ—ከተቻለ
 ከሆነማ ጥሩ ነበር ፣ የሚቻል ከሆነ አይከፋም
 ዋስ ሁሉ—ዋስ ላድርገህ
 የሆነ ሰው—አንድ ሰው ፣ አንድ ሰው
 የሆነ ሰው—እበራችን ቆጂል
 የሆነው ሆኖ—ያለፈው አልፎ
 የሆነ ያልሆነው—ማንኛውንም ነገር
 የሆነው ቢሆንም—የመጣው ቢመጣም
 ይሁን ይሁን አለ—ተስማማ
 የሆነው ይሁን—የመጣው ይምጣ
 የሆነው ይሆናል—ከልኩ አያልፍም
 የሚይዝን ነገር—አጥል ነገር
 የተ ሆነው—የት ነበርክ
 ያልሁት አልሆነም—አልተፈጸመም
 ይሁን—አሜን

ይሁን—እጄ
 ይሁንልህ—የፈለከው ይድረስልህ
 ይሆናል ብሉ—የሚፈጸም መሰሉት
 ይሆና ሁን—ደህና ሰንብት

ሆኑ ፡

ሆይ መጋዘን—ከፋ ሰው
 ባታውቀው ነው እንጂ ሆይ መጋዘን እኮ ነው ፣ የመጨረሻው ከፋ
 ሆይ ሰራ—ታጋሽ
 ያስጠቃው ሆይ ሰራነቱ ነው ፣ ትዕግሥተኝነቱ ነው
 (ሆይ) ቀረተ—የፀነሰች
 (ሆይ) ቅሬት ከሆነች ሁለት ወር አልፏታል ፣ ካረዘች
 ሆይ ቡቡ—ርገሩን
 እናት ሆይ ቡቡ ነች ፣ እንጂ ታላቅ አያልም
 ሆይ ባሻ—በተሉ የሚቀየም
 ሆይ ባሻነቱ አሁንም አለተቀዋም ፣ አሁንም እንደ ወትርው
 ወጊያው ይከፋዋል
 ሆይ ገር—የሞህ ሰው
 ሆይ ገርነቱን አይቀው ይጫታል ፣ ገራምነቱን
 ሆኖ ሽከረ—ቅሬታ ገባው
 የአለቃው ንግግር ሆኖን አሸክርታል ፣ ቅሬታ አላድርበታል
 ሆኖን ቀረጠው — 1. እጅግ አላዘነው
 የተናገረኝ ነገር ሆኖን ቀርጦታል ፣ አስተይተኛል
 — 2. ሆኖን አመመው
 ሆኖ ባለበት—አሸንፈው
 ሆኖ ከባለቤቱ ብላው ፣ ሆኖ ከበለጠብህ
 ሆኖ ጠበቅቷል—አይርበውም
 ሆኖ አይበልጠውም—ብቻውን አይበላም
 ሆይ በልጦኝ አያውቅም ፣ ተደብቶ ብቻውን በልጅ አላውቅም
 ሆኖ ገሽ—በነገር ተነካ
 ያችን ቃል ከተናገርከው ጀምሮ ሆኖ ገሽል ፣ ሆኖ
 ሻከሯል ፣ ከፍተታል
 ሆኖም—በቡ የሚበላ
 ሆኖምነቱ ሁለት እንጂ ከጨረሰ በኋላ ምስተኝ ይከፈለዋል
 ሆይ—ቁጥፊ
 ሆይ ፣ እባክህ ብላኝ ፣ የምድህ
 ሆይ ሆይ—ውስጣዊ ስሜትን
 ሆይ ሆይን በላኝ ፣ ስሜትን ነካኝ
 ሆይ ሆይን ለላኝ—ሰለ ሆይ አጥል ተናገረኝ

ሆድ ለሆድ—ሐሳብ ለሐሳብ
ሆድ ለሆድ ተገናኝተዋል፤ በሐሳብ ተስማምተዋል

ሆድ ሰጠ—አሳቡን ነገረ
ለማንኛውም ሰው ሆድን መስጠት ጥሩ አይደለም፤ ለማያውቁት
ሁሉ ምስጢርን ማካፈል

ሆድ ሲያውቅ ዶሮ ማታ—ራስን መደለል
ሆድ ሲያውቅ ዶሮ ማታ ሆኖበታል፤ ልቡ እያወቀው
የማያገኘውን ይመኛል

ሆድና ጀርባ—ፈጽሞ አለመግባባት
ሆድና ጀርባ ከሆኑ ብዙ ጊዜያቸው ነው፤ በመካከላቸው ስምምነት ከጠፋ

ሆድ ዕቃ— 1. ሰውነት
ሆድ ዕቃዬ አሯል፤ ተበሳጭኛለሁ
— 2. በሆድ ውስጥ ያለ የሰውነት ክፍል ሁሉ

የሆድ—ምስጢር
የሆድን ነገራው ነበር፤ የልቤን

ለ

ለመነ ፡

ለመናተ—በግብረ ሥጋ እንገናኝ አላት
ለምኗት ነበር፤ እርቧ ግን አልፈቀደችውም፤ ለግብረ ሥጋ ጠይቋት ነበር
መለመኛ ለጣ—ፈጽሞ ደኸየ
የልመና አህል—ኮስማና

ለመደ ፡

በዘልማድ—በተለምዶ
በዓሉ በዘልማድ የሚከበር ነው፤ ምክንያቱ ግን አይታወቅም
አይለመድ—ሁለተኛ አይደገም
እንዲህ ያለው ነገር ሁለተኛ እንዳይለመድ፤ ሁለተኛ እንዳይሠራ
አይለምደኝም—አልደግመውም
አባዬ አይለምደኝም፤ ሁለተኛ አላደርገውም

ለማ ፡

ለልሚና ለሚ—ኮከባቸው የሚገጥም
እኔና እርሱ አልሚና ለሚ ነን፤ በማንኛውም ነገር እንስማማለን

ለሰለሰ ፡

ተለሳለሰ—ሥራ ፈቶ ተቀመጠ
ሥራ እንደሌለህ ተለሳልሰሃልሳ፤ ተዝናንተህ ተቀምጠሃልሳ፤

ለሰን ፡

ልሳኑ ተዘጋ—መናገር አቃተው
ልሳንህን ይዝጋው፤ መናገር ይከልክላህ፤

ለቀለቀ ፡

ለቀለቀኝ—በከለኝ (ለነገር)
አንተ በሠራሽው እኔን ለምን ትለቀልቀኝለህ
የወንጀል ግብረ አበር ለምን ታደርገኛለህ?
ዋንጧ ልቀለቃ—የአንገት እስክስታ

ለቀመ :

ልቀም ያለች—እጅግ ባለሞያ

ልቀም ያለች ሌት ወይዘሮ ናት ስትር ያለች ልብሰብ ያለች ፣ ክሸን ያለች

ለንደበቱ የተለቀመ—ሲናገር ጠንቃቃ

እንደርሱ አንደበቱ የተለቀመ ሰው አላጋጠመኝም ፤
ንግግሩን የሚቈጣጠር

ለቀቀ :

ልቃቂት ለቀቀ—ልቃቂት አወጣ

የለቀቅኳቸው ልቃቂቶች አንድ አገልግሎት ሞልተዋል

ልቀ—ስድ ፤ ያልተቀጣ አንድ ልቡ የሚናገር

ልጁ ልቅ ሆኖ አድጓል ፤ ያልተቀጣ ባለጌ ሆኖ

ልቀ ወጣች—ባዶ እጅ ቀረች

ሚስቱን ለቀቀ—ሚስቱን ፈታ

ይህችን የመለሰች ሚስት ባትለቅ ይሻልሃል ፤ ባትለያይ

ለፋን ለቀቀ—ለፈለፈ

አፋን መልቂቅ ይወዳል ፤ እንዳመጣለት መናገር

ወሽቱን ለቀቀው—ሳያፍር በብዛት ሞሽ

ብዙ ሰው በተሰበሰበበት ውሸቱን ሲለቀው ነበር

ከብቱን ለቀቀ—አስማራ

ከብቱን እተራራው ሥር ለቀቃቸው

ለበለበ :

በነገር ለበለበው—አስቃየው

ጂረ እባክህን በነገር አትለብልበኝ ፤ አታስቃየኝ

ንባቡን ለበለበው—በፍጥነት አንበበው

ዳግቱን ለበለበው ፤ ባንድ ጊዜ ወጣው

ጠጁን ለበለበው—በሚገባ ጠጣው

ዐሥራ ሁለቱን ብርሌ ጠጁ ለበለበኩት ፤ እያጣጣምኩ ጠጣሁት

ለበሰ :

ሀፍረት ለበሰ—በጥፋቱ አፍሮ ፈገዝ ቀረ

ጉፉ ስለ ወጣበት ታፍረት ለብሰ ቀረ ፤ ከው ብሉ ደንግጦ ቀረ

ለብሰሽ ፍጅ—ወርሽው (ለአዲስ ልብስ)

ልብስ ተማረ—በአለባበሱ የተማረ የሚመስል

በየቦታው ልብስ ተማረና አፈ ተማረ ሞልቷል ፤

በአለባበሱም ሆነ በአነጋገሩ ተማረ የሚመስል

ልብስ ገፋራ—1. የራሳ ልብስ ወሳጅ

—2. ቀማኛ ወንበዴ

ለለባበሱ—ደበቀ

ለምን ጉዳዩን አለባበስኩው ፤ ሸሽግሽው

ለልብሽኝ ለንተርሽኝ—አምላቂኝ

ለመሳቀሉ ለበሰ—አደገደገ

ጆሮ ዳባ ለበሰ—ሰምቶ ያልሰማ መሰለ

ጸጋ ለበሰ—ጸጋ አደረበት

ጸጋ ለበሰ—በረከቱን ይሰጥህ

ለበቀ :

ለበቃ ፤ ለባቃ—ጥንካሬ የሌለው ፤ ወለም ዘለም የሚል ሰው

ከርሱ ጋር ጓደኝነት አትገጠም ፤ ለባቃ ነው ፤ ጠንካራ አቅምም የለውም

ለበጠ :

የለበጣ ለነጋገር—የሸንገላ አነጋገር

ከልቡ ሳይሆን ንግግሩ የለበጣ ነው ፤ የማታለል

ለብ አለ :

ለብ ለለው—ትንሽ ሰከረ

እንዲህ የሚያናገረው ለብ ስላለው ነው ፤ ትንሽ መጠጥ ስለጠጣ

ለብታ—ትንሽ ሰከረ

ለከት :

ለከተ የለለው—መጠን የለለው

ለብልግናው ለከት የለውም

ለከፈ :

ለከፈ—ቀጣመሰ

ቁርሷን ለከፈ ነው የወጣሁት ፤ በደንብ ላልበላ

ልክፍታም—ጠበኛ

ያንን ልክፍታም ሰውፉ ገላግሉኝ ፤ ሰይጣናም

ልክፍት—የእእምሮ በሽታ

በሽታ ለከፈው—ነገር ፈለገው

ሰውየውን በሽታ ለከፈታል ፤ ነገር ነገር ይለዋል

ለለከፈ—አቃመሰ

አንድን እንጀራ ለራታችን ላላከፈችን ፤ ቆራርሳ አዳረሰችን

ለተልከፈኝ—በነገር አትነካከኝ

እንግዲህ አትልከፈኝ ፤ የሚያስቀይም ነገር አትናገረኝ

ውሻ ለከፈው—አረከሰው
ምግቡን ውሻ ለከፈታል ፤ ምግቡን ውሻ በአፋ ነክቶ አበላሽቶታል

ጋኔን ለከፈው—ርኩስ መንፈስ አደረበት
ጋኔን ከላከፈው ውሎ አድሯል ፤ አስምሮውን ከሳተ

ለካ ፡

የሰውን ልክ—የሰውን ችሎታ
የሰውን ልክ ማወቅ ያሻል ፤ አንድን ሰው ማን እንደሆነ ማወቅ

በልክ—በመጠን
በልክ በልተህ በልክ ጠጭ

አለልክ—ያለወሰን
አለልክህ ለምን ልብስ አሰፋህ ?

ከልኩ አደልፍሽ—የሆነው ይሆናል
ከልኩ ላያልፍ ለምን ብዙ ትናገራለህ ፤ የሚሆነው ሊሆን

ከልኩ አለፈ—መጠኑ ጨመረ
ሚዛኑ ከልኩ እያለፈ አከሰራቸው ፤ አብዝቶ እየመዘነ

ለኩስ ፡

ነገር ለኩስ—በነገር ሰውን አጣላ
ነገሩን ለኩስ ገለል አለ ፤ ሰውን በነገር አጋጭቶ እርሱ ጠፋ

ለወሰ ፡

አያላውስሽ—አያፈናናንም ፤ አያዘናናም
አዲሱ ሕጋችን በዚህ ረገድ ብዙም አያላውስ ፤ እጅግ ጥብቅ ነው
ለዋሳ—ዐቅመ ቢስ ፤ ፍትሐትል
በዱላ ለወሰው—እስኪበቃው ድበደበው
አስቲ ልውስ ተልፍ—ትንቀሳቀስና
እስቲ ልውስ በል ፤ እስቲ አንድ እርጮጃ ተራመድ ፤

ለወጠ ፡

ሃይማኖቱን ለወጠ—ሃይማኖቱን ካደ
ሃይማኖቱን የለወጠ ሰው ማተሱን በጠሰ ይባላል
ልብሱን ለወጠ—1. ሌላ ልብስ ገዛ
ልብሱን እንዲለውጥ ገንዘብ ሰጠሁት ፤ ሌላ ልብስ
እንዲገዛ
—2. ቀየረ
ልብሱን ለወጠ ፤ የለበሰውን አውልቆ ሌላ ለበሰ

ሰውነቱ ተለወጠ—1. ፊቱን አጠቆረ
አንድ ነገር ብነግረው ሰውነቱ ተለወጠ ፤ መከፋፈቱን ገለጸ
—2. ታመመ

ሰውነቱን ምን ለወጠው ? የመታመም መልክ ለምን ይታይበታል ?
ሽታው ለወጠ—መጥፎ መሸተት ጀመረ

ትናንት የተሠራው ወጥ ሽታውን ለውጧል
ለገረቷ ለውጥ ያሻታል—ዕድገትና መሻሻል

ይለዋወጣል—እመሱ ይቀያየራል
ለምን በየሰዓቱ ትለዋወጣለህ ? ለምን በየጊዜው አዳዲስ ጠባይ ይታይ
ብሃል

ለው ለው አለ ፡

ለው ለው ለትበል—አትንቀልቀል

ለዘበ ፡

ለለዘበ—አባበለ ፤ አግጻባ
እስቲ አለዝበህ ያዘው ፤ በብልሃት እያባበለክ

ለዛ ፡

ለዛ ሙጥጢ—ከቸሮ ፤ ለዛ ቢስ
ለዛ ቢስ—ከቸሮ ፤ ደረቅ
ከለዛ ቢስነቱ በላይ መልክ ጥፋነቱ

ለየ ፡

ለው ለየ—1. አዳላ
—2. ዐወቀ ፤
ለብዙ ጊዜ ሰው መለየት አቅጥት ነበር
ፈደል ለየ—ቈጠረ
ልጁ በሁለት ቀን ውስጥ ፈደል ለይቷል ፤ በሁለት ቀን ውስጥ ፈደል ዐውጷል
በልዩ—በዕውቅ
በልዩ የተሰፋ ልብስ ፤ በተለይ ትእዛዝ
እናቱን ለየ—ዐወቀ
ለይተ ለየ—ነጥሎ አየ
ይህን ጉዳይ ከዚያ ለይተህ ማየት የለብህም

ለደፈ ፡

ነገር ለደፈብኝ—ሳያስብ ክፉ ተናገረኝ
ምንድነው ነገር መለደፍ ? ነገር በሰው ላይ መላከክ ?

ለጋ :

ለጋ ገበዝ—ልጅ እግር

ለጋ ገበዝ ልጅ አድርሻለሁ፤ እኛላ ጎረምላ

ለጋ ቀቢ—ትኩስ ቅቢ

ሰውነትህን በለጋ ቅቢ ታሸው፤ ውሉ ባላደረ ቅቢ

ለጋ ደመና—ጥቁርነት የሌለው ደመና

ለጋ ወረቃ—በርሃኗ ገና ያልደመቀ

ባታላጋን—1. ባታገላታኝ

ችጋር ሲያላጋው ውሉ መጣ ፤ በረሃብ ሲሰቃይ ውሉ መጣ

—2. ባታቆራቁሰኝ

ለጉመ :

ልጋም ለጥባቂ—ፈረ

ልጋም ጣስ—አልታዘዝ አለ

ልጋም መጣስ አምጥቷል ፤ አሻፈረኝ ማለት

ለጠለጠ :

አለጠለጠ—አማረበት

መልኩ እያለጠለጠ ሔደል ፤ እያብረቀረቀ

ለጠፈ :

በሀሰት ለጠፈበት—ያላጠፋውን አጥፊ ነህ አለው

በሐሰት ለጥፎብኝ ነው እንጂ እውነት ሠርቼው አይደለም
በጥፈ ለጠፈበት—አጠናፈረው

ለፋ :

ለፍተ መና—ትርፍ የለሽ ድካም

የኔ ነገር ለፍተ መና ሆኗል ፤ ሠርቼ ሠርቼ ምንም

አልተጠቀምኩም

በዱላ ለላፋው—ደግሞ ደጋግሞ ደበደበው

እንደዚያ ሌባ በዱላ የለፋ ሰው አይቼም አላውቅ ፤

በዱላ የተቀጠቀጠ

ላመ :

ዐይነ ልም—ተንኮለኝ

ያንን ዐይነ ልም ሲናገር ሰማኸው ፤ ነገረ ሠራ

ላሰ :

ላሰ ለደረገው—1. እሳት ፈጽሞ አቃጠለው

ከምሬን እሳት ላሰ አደረገው ፤ ጨርሶ አቃጠለብኝ

—2. ጨርሶ በላው

አንድ መሶብ እንጀራ ላሰ አድርጎ ሔደ

መሬት ላሰ—ተለማመጠ

መሬት ልሶ ነው የተሾመው ፤ በብዙ ምልጃ

ለላሰ—ማር ጨመረ

ጠጁ ደርቋል ማር አልሰው ፤ በማር አጣፍጠው

መሬት ለስላሰ—አዋረደ

መሬት ሳላስልሰ አልለቀውም ፤ ሳላምበረከክ

ማርም አልሰሰ—በጣም ጠግቤያለሁ

ተላላሰ—ተመሰጋገነ

ለምን ከልባችሁ አትዋደዱም? መላላስ ምንድነው?

አበበና ከበደ መላላስ ይዘዋል ፤ አንዱ ሌላውን ማምካሸት

እሳት የላሰው—መሌ ፤ ብልጣብልጥ

እሳት የላሰው ልጅ ወጥቶታል

የሚላስ የሚቆመስ—የሚበላ የሚጠጣ

የሚላስ የሚቀመስ የለም

ጥሬ ላሰ—በጥፈ ተመታ

ላሸቀ :

በዱላ ለላሸቀው—አበከር መታው

ለእምርው ላሸቆል—አስተካከሉ ማሰብ አትቶታል

ላባ :

ላባ ቀረሽ—ዕብድ

ላብ :

ላብ ላብ ለለው—1. ፈራ

አለቃው ሲመጣ ሥራ ፈትቶ ተቀምጦ ስለ ነበረ

ላብ ላብ አለው ፤ ደነገጠ

—2. ሰውነቱ ሸተተ

ላብ ላብ ብሎኛል ፤ በቀዝቃዛ ውሃ ሰውነቱን መታጠብ አለብኝ

—3. ደከመው

ላብ ላብ እስኪለው ነው የሠራው ፤ እስኪ ደከመው

ላክ ፡

ላክ አደረገ—በፍጥነት ዋጠ
አንድ ወጪት ገንፎ ላክ አድርጎ ነው የመጣው
ሲበሉ የላኩት—ልቦ ቢስ
ሲበሉ የላኩት ይመስል ልብህን ምን አጠፋው ፤ ዝንጉ ለምን ሆነን ፤
የሰይጣን መልዕክተኛ—ከፋ ሰው
የሰይጣን መልዕክተኛ ይመስል ደግ ወሬ ይዞ አይመጣም

ላይ ፡

ላይ ላይን ሌደ—ገረፍ ገረፍ አደረገ
መጽሐፉን ላይ ላይን ነው የሔድኩበት ፤ አለፍ አለፍ ብዬ ነው ያነበብኩት
ላይ ታች ለለ—ወላወለ
እባክህ እንግዲህ ላይ ታች አትበል ፤ የሚሆነውን ነገር አድርግ
ሐሳብህን አትለውጥ
ላይ በለ—ትውክታ
ትናንት በጣም አሞኝ ታች በሌና ላይ
በሌ ስል ነበር ፤ ተቅማጥኖ ማስመለስ
የበላይና የበታች—አለቃና ታዛዥ
በሥራ ላይ—በመሥራት ላይ
በሥራ ላይ ሰው ማነጋገር አልወድም
ከለንገት በላይ—ከልብ ያልሆነ
ከአንገት በላይ ማቅ ያስታውቃል ፤ እውነት ያልሆነ ማቅ
ላይኞች—ባለሥልጣኖች

ላጠ ፡

ላጢ መላጢ—ፍጹም ደሃ
ላጢ መላጢ ሆኜ ቀረሁ ፤ ያለ አንዳች ንብረት
ሲተ ላጢ—ያላገባች
ወንድ ላጢ—ያላገባ
ልጦ ገርዶ አወጣ—ፈትነ ፤ አበጥር
የብረት ልጥ—ጠንካራ ክንድ
የብረት ልጥ የሆነውን ነው ያገባችው ፤ ጉልበታውን

ላጪ ፡

በደረቁ ላጪ—አታለለ
እባክህ በደረቁ አትላጪኝ ፤ አታሞንኝ

ላፈ ፡

ቤቴን እሳት ላፈው—አቃጠለው
እሳት የላፈው—ጮሌ
እሳት የላፈው ነጋዴ ወጥቶታል ፤ ብልጣብልጥ

ንንዘቢን ላፈኝ—መነተፈኝ
ወሽቱን ላፈው—አብዝቶ ዋሽ

ሌላ ፡

ሌላ ሌላ ለለ—ጣዕም ለወጠ
ጠላው ሌላ ሌላ ብሏል ፤ የታማ የታማ ብሏል
ሌላ ነው—በጣም ጥሩ ነው
ወጥሽ ሌላ ነው ፤ ይጣፍጣል
ሌላ ሌላውን—ጥሩ ጥሩውን
እባክህ ይህን ተውና ሌላ ሌላውን ንገረን ፤ ተሰሚነት
የሚኖረውን

ሌባ ፡

ሌባ ሚዛን—አሳንሶ የሚመዝን ሚዛን
ሌባ ውንጉ—ድንገተኛ የውጋት ሕመም
ሌባ ዝናብ—ሳይታሰብ ድንገት የመጣ ዝናብ
ሌባ ጣት—ከአውራ ጣት ቀጥሎ ያለ እመልካች ጣት
ለሠለጥ ሌባ—የቤት ሌባ
ንንዘቢን የሰረቀኝ አሠለጥ ሌባ መሆን አለበት ፤
ውስጠ አወቅ
በይነ ሌባ—በዐይኑ የሚከፈል ፤ ሲሰኝ
ሌባ ሻይ—ልዩ መድኃኒት በመጠጣት ሌባን የሚጠቁም ፤
ወይንም መድኃኒት አጠጭው

ሌጦ ፡

ከቁንጫ ሊጦ ማውጣት—ጥቃቅን ሳንክ በሰው ላይ መፈለግ
ከቁንጫ ሊጦ ማውጣት ያውቃል ፤ ሥራ አይበሉት እንጂ ፤
የሰውን ስሕተት ማጉላት

ልሳን ፡

ልሳነ እሳት—የእሳት ነበልባል

ልብ ፡

ሁለት ልብ—ወላዋይ
ሁለት ልብ አትሁን ፤ አታመንታ
ልብ ልል—ደካማ
ብዙ ጊዜ ልብ ልል መሆን አያዋጣም ፤ አለመድፈር
ልብ ሙሉ—ደፋር ፤ ጎበዝ
ልብ ሙሉነት አያስደፍርም ፤ ቀራጥነት

ልቡ ቆረጠ—አንድ ነገር ለመፈጸም ወሰነ
 ልቡ ቆርጧል ፤ ልታከላከለው አትችሉም
 ልቡ ቆሰለ—ተበሳጫ ፤ ተናደደ
 በሰዎቹ ተንኮል ልቡ ቆሰሏል
 ልቡ ቋመጠ—ከጀለ ፤ ጎመጀ
 የኔን በቅሎ ለመግዛት ልቡ ቋምጧል ፤ በጣም ፈልጓል
 ልቡ ባከነ—በሥራ ብዛት የሚይዘውንና የሚጥለውን አጣ
 ልቡ ተሸበረ—ፍርሃት አደረበት
 ልቡ ተቀሰቀሰ—ተነሣሣ
 ዘመዶቹን ለመጠየቅ ልቡ ተቀሰቅሷል ፤ አሁን አሁን
 ብሎታል
 ልቡ ተቃጠለ—ተናደደ ፤ ተበሳጫ
 እየነዘነዘችሁ ልቤን አታቃጡት ፤ እብስጭት ላይ አትጣሉኝ
 ልቡ ታወክ—ቅሬታ አደረበት ፤ ተሸበረ
 የወንድሙን መታመም ከሰማ ጀምሮ ልቡ ታውኳል ፤ ተሸብሯል
 ልቡ ዐረፈ—ሐሳቡ ሞላለት
 —ትዳር ከያዘ ጀምሮ ልቡ ዐርፏል ፤ ብዙ ከማሰብ ድኗል
 ልቡ ላላረፈም—ልቡ ተሰቀለ
 ልቡ ወላውለ—አመነታ
 ልሒድ አልሒድ እያለ ልቡ ሲያወላውል ነበር ፤ ይሒድ
 አይሒድ ግን አላውቅም ፤ ሲያቅማማ
 ልቡ ከዳው—ፈሪ
 ልቡ ወደደ—አፈቀረ
 ልጅቷን ልቤ ወደታል ፤ በፍቅሯ ተነድፈዋለሁ
 ልቡ ዋለለ—አመነታ ፤ ተጠራጠረ
 ዘላለም ልብህ ዋለሎ እንዴት ትዘልቀዋለህ ፤ ዋኸቆ
 ልቡ ገባ—1. አእምሮው ተመለሰ
 ልጄ ከአደጋው አምልጦ ስለመጣ ልቤ ገብቷል ፤ ተረጋግቻለሁ
 —2. ወደደ
 ሲትዩዋ ልቤ ገብታለች ፤ አፍቅሬታለሁ
 ልቡ ፈረሰ—1. ልቡን አመመው
 —2. አንድን 'ነገር' ከፋኝ አደረገ
 ልቡ እስኪፈርስ ሣቀ ፤ በጣም ሣቀ ፤ ተንከተከተ
 —3. መሰለው
 ተምረህ ልብህ ፈርሷል ፤ ልብህ ወልቋል
 ልቡና ይስጥህ—አእምሮ ግዛ ፤ ጨዋ ሁን
 ከእንግዲህ ወዲያ ልቡና ቢሰጥህ ጥሩ ነው ፤ ብትጨምትና ረጋ ብትል
 ልቡን መታው—1. በብዛት አስደነቀው
 የተናገርክኝ ነገር ልቤን መትቶታል ፤ አንጀቱ ገብቷል
 —2. ትዝ አለው
 የሰውዬውን ታሪክ ስትናገር ልቤን መታኝ ፤ ሌላ ነገር
 አስታውሰኝ

ልቡን ማረከው—አስደሰተው ፤ ወደደው
 ልቤን የማረከው አንደበተ ቀናነቱ ነው ፤ የሰረቀው
 ልቡን ሰለበው—ወፈፍ አደረገው
 ዐልፎ ዐልፎ ልቡን ሰለብ የደርገዋል ፤ እንደ ማሳበድ ያደርገዋል
 ልቡን ሰለበችው—በፍቅር ነደፈችው
 ልቡን ስለ ሰለበችው በቤቷ አካባቢ ሁልጊዜ ያንገጥባል ፤
 ልቡን ስለ ወሰደችበት
 ልቡን ሰቀለው—ሐሳብ ያዘው
 ሕፃን ልጅ እጉረቢት ትታ ስለ ሄደች ልቧ ተሰቅሏል ፤ ሐሳብ ገብቷታል
 ልቡን ሰወረው—እንደ ማበድ አደረገው
 ዐልፎ ዐልፎ ልቡን ሰወር ያደርገዋል ፤ ይዘባርቃል
 ልቡን ሰጠው—ምስጢር ገለጠለት
 ስለማያምነው ልቡን ሊሰጠው አይፈልግም ፤ ምስጢሩን ሊያከፍለው
 ልቡን ሸነጠው—ተደፋፈረ ፤ ተነሣሣ
 ልቡን ሸነጥ ሲያደርገው የሚይዘውንና የሚጥለውን አያውቅም ፤
 በል በል ሲለው
 ልቡን ቆረቆረው—ጥርጣሬ አደረበት
 የነገረው ነገር ልቡን ቆርቆሮታል ፤ ቅሬታ አሳድሮበታል
 ልቡን በላው—1. አሳዘነው ፤ ነካው
 የሰውዬው ሁናቴ ልቡን በላው ፤ ቆረቆረው
 —2. የልጁ ሁናቴ ልቡን በላው ፤ ቆጨው
 ልቡን ነሳው—1. አሳበደው
 ልቡን ከነሳው ውሎ አድሯል ፤ እንደ አብደት ካደረገው
 —2 ፍቅር ያዘው
 ልጅቷ ልቤን ነሥታኛለች ፤ እጅግ አፍቅሬታለሁ
 ልቡን ነካው—1. በመደነቅ ፤ በርኅራኄ ዐይን አየው
 —2. አንድ ማበድ አድርጎታል
 ልቡን ከዳው—ወፈፍ አደረገው
 ልቡን ስለሚከዳው ጳውሎስ ሆስርታል ይመላለሳል
 ልባም — አስተዋይ
 ልባምነትህ ነው ከዚያ ችግር ያዳነህ (ጥንቁቅነትህ)
 ልብ ለልብ — አሳብ ለአሳብ
 ልብ ለልብ ተገናኝተዋል ፤ አንዱ የሚያስበውን ሌላው አውቆታል
 ልቤን ማረከችው—ወደድኳት
 ልቤን ስለ ማረከችው ነው በድንገት የተጋባነው ፤ ፍቅር
 ስለ ጣለችብኝ
 ልቤን አልነካኝም—ሰሜት አልሰጠኝም
 ልብ ከዳ—ፈሪ አደረገ
 እባክህ ልብህ አይከዳህ ፤ የትም የት ብለህ ትጥራለህ ፤
 ድፍረት ይኑርህ

ለዝላቅ—አሰልፎ፣ ነገርዛ
ምን ያሰኘው ልዝላቅ ነህ፣ ገትጋታ ነህ

ሱጥ ሱጥ ለለ—አውደለደለ
በየበታው ሱጥ ሱጥ አታብዛ

መለስ ፡

ማስመለስ— 1. ማስታወክ
 — 2. የተረፈውን ገንዘብ መቀበል
 በሦስት ብር ዕቃ ስንዛ የቀረውን አስመለስሁ ፤ ተቀበልሁ
 ምላሽ ጠራ—መሸሮችን ቤት አሳየ
 ሰርገና ምላሽ—ትልቅ ደስታ ፤ ፈንጠዝያ
 ነገር ለመላላሽ—ሰብቀኛ
 ነገር አመላላሽ ከጊዜ በኋላ መጋለጡ አይቀርም ፤ ነገር የሚያዛምት
 መለስ ቀለስ ለለ—ተመላለሰ
 መለስ ያለ— 1. አንስ ያለ
 ካምናው መለስ ያለ ነው ያመረተው
 — 2. ሐሳቡን የለወጠ
 መለስ ያለ መስሎኝ ባነጋግረው የባለ ተቆጣ
 ቤት በመለስ—ቤት ውስጥ ያለ ሁሉ
 ሰውየው ሰክሮ ቤት በመለስ ጋበዘ ፤ በቤቱ ውስጥ የነበረውን ሁሉ
 ለአምሮው ተመለሰ—ልቡ ገባ ፤ ተረጋጋ

* መለከተ ፡

ለመለከተ—ነገረ
 ሰፈራችሁን የሚያመለክተኝ አጥቼ ስህር ጥልሁ ፤ የሚጠቁመኝ
 ለስመለከተህና—አሳሰበህና
 ምን አስመለከተህና ነው ይህን ስጦታ ያበረከትክልኝ፤
 የበይ ተመልካች— 1. ለመብላት ዕድል ያልገጠመው
 ዕድሜውን መሉ የበይ ተመልካች ነው ፤ ተሳክተለት አያውቅም
 — 2. በሕመም ምክንያት ያማረውን የማይበላ

መላ ፡

መላ ጣይ—እንዲህ ሳይሆን አይቀርም ባይ
 መላ ጣይ ነህ መቼም አንተ እስቲ አንድ ነገር በለን ፤ መላ መቼ
 በመላ ሃይ—በዳበላ
 በመላ ሔዶ በመላ ተመለሰ ፤ በግምት

* ይህ ምልክት የሚታይባቸው የግሥ
 ስሮች በተግባር አይውሉም

መላ መታ—ተነበየ ፤ ጠነቆለ
 እናሽንፋለን ብሎ መላ መቶ ነበር ፤ እንዳለው ሆነለት ፤ አስቀድሞ ተናግሮ
 ነበር
 መላ ቅጡ—ዝብርቅርቄ
 መላ ቅጡ ጠፍቶብሃል ፤ የምታደርገው ግራ ገብቶሃል ፤ ተማቶብሃል
 መላበስ—ደንጋራ
 መላበስነቱ ነው እኛግር ላይ የጣለኝ
 መላቅጡ የጠፋ ነገር—መያዣ መጨበጫ የሌለው
 መላ ቅጡ የጠፋ ነገር ሆኖብኝ ነው የከረምኩት ፤ የማደርገውን አጥቼ
 በመላ ተናገረ—ሳያውቅ ሳይረዳ አወራ
 ሳታረጋግጥ በመላ አትናገር ፤ ሳይሆን አይቀርም ብለህ

መልክ ፡

መልክ መልካም—ያማረ ፤ የተዋበ
 መልክ ጥፋ—ፋንጋ

መረረ ፡

ለመረረ— 1. ጥል አነሣ
 ለምን በሰዓቱ አትገባም ብሎ ቢጠይቀው ለምን ተጠይቄ ብሎ አመረረ ፤
 ተቆጣ
 — 2. ቆረጠ
 ከእንግዲህስ አምርሯል ፤ ወደ ትውልድ አገሩ አይመለስም ፤ ከልብ ቆር
 ጧል
 የቆንጆ መረረ—ክፋ
 የቆንጆ መረረ ነች ፤ እባክህ ባታነጋግራት ይሻላል
 ደመ መረረ—ነገር የሚገንበት
 ደመ መረረ ስላልሆነ ምንም ቢናገር ሰው አይከፋብትም ፤ የሚናገረው
 በተንኮል ስለማይያዝበት
 ምርር ለለ—አዘነ
 ምርር ብሎ ለለቀሰ ፤ የደረሰበትን በደል ሲያወራ ፤ ተንሰቅስቆ

መረቅ ፡

ሰነፍ መረቅ — ቀላል መረቅ ፤ ጨውና ቅቤ የሥጋ ውሃ ያለበት
 በሰነፍ መረቅ ፈትፍታ አንረሰችው
 ከመረቅ ለቃመው—ከነጭስ
 አጠገብ ላጠገብ ስለ ነበሩ ከነመረቁ ነው ያቃመው

መረዘ ፡

ምርዝ ለደረገ—ጠላ
 እውነቱን ስለ ተናገርኩባት ምርዝ አድርጋኛለች ፤ ጠምዳ ይዛኛልች
 ምርዝ ያዘ—አምርሮ ጠላ ፤

መረገ ፡

ምርገ—ዝምተኛ ሰው
 ምርጊት ፊት—ፊት የማያምር ልድፍ ዐይነት ፊት

* መረጠ :

መርጥ ለወጣ—ሸክላው ተሰነጠቀ

መራ :

መራውን ወጣ—መጀመሪያ ገደለ

መሬት :

መሬት ይቀለለው—መቃብር አይከበደው፣ አፈሩን ገለባ ያርገልት፤
መሬት ይቅለለውና ለሀገሩ አላቢ ለወገኑ ተቆርቋሪ ነበር

መር :

መር ጥርስ—ገጣጣ፣ ጥርሳም

መሰለ :

ምስለ ቢስ—መልክ ጥፋ፣ መልኩ የማያምር
ያች ምስለ ቢስ እያጀ እንዳትደርስ፤ ያቺ መልክ መጥፎና ዐመለ መጥፎ
ምስለ ለፍሳሽ—ማዕድን እያቀለጠ ምስለ የሚሠራ፣ አንጥረኛ ቅርጽ ቅርጽን
የሚያወጣ
የልብ ምስል ያለበት ቀለበት አሠራለሁ፣ እምስል ለፍሳሽ ቤት ሐጀ፤
ብር ወይም ወርቅ ወይም ሌላ ማዕድን ሠራ ቤት
ሰው በመሰል ይሞታል—ሰው በይሆናል፣ እሱ ሳይሆን ስይቀርም ተብሎ
በጥርጣራ ይገደላል
ተምሳሌተ ብዙ—አትካሄድ የለሽ፣ የሚያናድደው ነገር የማይኖረው፣ ነገሮችን
አለሳልሰ የሚይዝ
ሽግግሉው ተምሳሌተ ብዙ ናቸው፤ ሌላውን የሚያናድደው ነገር እሳቸውን
አይነካቸውም
ለይመስሉ መስሉ—ከሳ፣ ጠቆረ፣ ጉሰቆለ

መሰከረ :

ለመሳከረ—አስተያየ
ሁለቱን መጻሕፍት አመሳከረ፤ ልዩነታቸውንና አንድነታቸውን
አወዳደረ
ለስመሰከረ—ያለበት ወይም የደረሰበት ደረጃ እንዲታወቅለት አደረገ
ልጅቱ የትምህርት ደረጃዋን አስመሰከረች፤ ትምህርት የፈጸመችበትን
ወረቀት አገኘች
ለውራ ምስክር—ዋና ምስክር
ቃሉ ከሌሎች የምስክርነት ቃል ጋር ሲወዳደር ወይም ሲነጻጸር ከፍተኛ

ግምት የሚሰጠው

አውራ ምስክራን ይገድ እቀርባለሁ፤ ጉዳዩን በይበልጥ የሚያውቀውን

ዝርዝር ምስክር—ተራ ምስክር

ለምስክርነት የሚሰጠው ቃል እንደ ማንኛውም ሌላ ምስክር የሚ
ወሰድ፣ ቃሉ እንደ አውራ ምስክር ቃል ክብደት የማይሰጠው

* መሰገነ :

ምስጋና ቢስ—ነጥቆ በረር

ያን ሁሉ እርዳታ አድርጌለት ምስጋና ቢስ ሆነ፤ ተመልሶ ጠይቆኝ እያ
ውቅም

ምስጋና ይገባው—መጥኔውን ይስጠው

ምስጋና ይገባውና ከባድ ሐዘን ነው የደረሰበት፤ ብርታቱን ይስጠውና

ምስጋና ይገባው—ይሁንለት፤ ይቅረብለት

ምስጋና ይገባውና ያደረገልኝን እርዳታ አልረሳም፤ ለእሱም የሚረዳው
ይዘዝለት

ለመስጋን ለማሳኘት—አቆላጭ፤ እያቆላመጠ ሰውን በራሱ እንዲሞኝ የሚያደ
ርግ፣ የሚያልል

መስቀል :

እርፈ መስቀል—መቆረቢያ ማንኪያ

መስከረም :

መስከረም ሲጠባ—መስከረም ሲገባ

መስከረም ሲብተ—መስከረም ሲጀምር

መስከረም ነጋ—መስከረም ተጀመረ

መስክ :

መስክ ለመስክ—ሚዳ ለሚዳ

መስክ ለልፋ—ሥራ ፈት፣ ሲረገጥ የሚውል፣ ሥራ የማይሠራ

መሸ :

ምድር መሸበት—ጨለመበት፤ ገራ ገባው

ትምህርቱን ሳያጠና ቀርቶ የፈተናው ዕለት ምድር መሸበት፤ የሚይዘውን
የሚጨብጠውን አጣ

መቀስ :

መቀስ ለፍ—ተናጋሪ፤ ሲናገር የማይቆጥብ

መቀስ እፍን ልጅ በጊዜው ካልገቱት አባቱን ያዋርዳል፤ ለእኩ ወሰን ስለማይኖረውና እንደ መጣለት ስለሚናገር

መተረ :

ዘር መተር—ዘር ጨራሽ

ዘር መተርነቱ አሳዝኖታል፤ ዝርያው እሱ ላይ ሲደርስ ማብቃቱ

መታ :

ልቡን መታው—1. ትዝ አለው

የጠፋበት ነገር ደንገት ልቡን መታው፤ ደንገት ታወሰው

—2. ለበቀው ፤ አቅላሽለሽው

አጉል ምግብ በልቶ ልቡን መታው፤ ላስታውክህ ላስታውክህ አለው

መሰንቆ (ክረር) መታ—ከረከረ ፤ ተጫወተ

መታ ያለ—አጠር ብሎ በመጠኑ ውፋሪ ያለው ሰው

መላ መታ—ዘዴ ያለበት ሐሳብ አቀረበ

መላ ምቱ ያዘለት ፤ ዝናቡ ዘነመ ፤ ግምቱ እውነት ሆነ

መንገድ መታው—ረጅም ጉዞ ተገዞ ጉዳዩ ሳይሳካለት ቀረ

መንገድ አይምታህ ፤ አትልፋ

መቶ ለደር—በየጊዜው የሚያገረሽ በሽታ

መቶ መታው—ትኩሳት ያዘው

በገመምተኝነት ላይ እንዳለ ምቶ መታው ፤ ትኩሳቱን ማብረጃ ያስፈልገዋል

ራስ ምታት—ራስ ሕመም

ስልክ መታ—ስልክ ደወለ

በረዶ መታው—በረዶ አረገፈው

የደረሰውን ጤፍ ደንገተኛ በረዶ መታው ፤ በረዶ ወረደበት

በር መታ—አንኳኳ

ባለቤቶቹ ሰምተው እንዲከፍቱለት በር መታ ፤ በር ደበደበ

በገና መታ—በገና ደረደረ

በገና ምት—በገና ድርድራ ፤ በገና ጨዋታ

ባዝራዋ ተመታች—ባዝራዋ ተጠቃች ፤ ተሰረረች

ቤት መታ—1. ግጥም ገጠመ

—2. በር ቆረቆረ

ተልባ መታ—ተልባውን በውሃ በጠበጠ

ለስመታ—አሰረረ

ለደማ መታ—ሸመቀ ፤ ለእንድ ዓላማ ተሰማማ

የዘይት ፋብሪካው ሠራተኛ ዐድማ አይመታም፤ የሚፈልገውን በአብዛኛው አግኝቷል

ለገር ተመታ—በጦርነት ጠፋ

በጣሊያን ጊዜ ብዙ አገር ተመታ ፤ በጦርነቱ ወደመ

ለንበጣ መታው—ለንበጣ በላው

እህሉን አንበጣ መታው

እሳት መታው—በውግ በሰለ ፤ ተንቃቃ

እሳት ያልመታው ሹሮ ያቅራል ፤ በደንብ ያልተንተከተከ

ዝናብ መታው—ዝናብ ጣለበት

ዳንኪራ መታ—ጨፈረ

ጠበል ለስመታ—በውሃ አስጠመቀ

ፀሀይ መታው—ፀሐይ አቃጠለው ፤ አጠፋው

ሰብሉን ፀሐይ አበላሸው ፤ ዋግ መታው

መቼ :

መቼ ለጣሁት—እኔ እውቀዋለሁ

መቼ እንዲህ ለልሁ—(እኔ) አልተናገርኩም

መቼ ጠፋኝ—እውቀዋለሁ

መቼም መቸ—ምንጊዜም

እውዳት ስለነበር መቼም መቸ አትረሳኝ፤ ሁልጊዜ አስታውሳታለሁ

መቸውንም—ሁልጊዜም ፤ ምንጊዜም

መነኮሰ :

ቀጡም የምንከሰና ነው—እንዲህ አርጎም የለ

ብዕር እያያዙን አላምሯል ፤ የሚጽፈው

ነገር ዋጋ ባይኖረውም

መነዘረ :

ስሙን መነዘረው—በሐሚት አጠፋው

የአለቃውን ስም መነዘረው ፤ አለሰሙ ስም ሰጠው ፤ ስሙን አበላሸው

ለለቃና ምንዝር—አለቃና ጭፍራ

መነገገ :

መነገገ ወሰደ—ቀምቶ ወሰደ

መነጠረ :

መንጥር አጠብ—አጥርቶ አጠብ

ጀርባውን መነጠረው—አጠንክሮ ገረፈው

መነጠቀ :

በጋይል ተመነጠቀ—ተሰፈንጥሮ ሐዶ

መንገደኛው ከጓደኞቹ በጋይል ተመንጥቆ ሐዶ ፤ ጥሏቸው ሐዶ

መግቢያ

መንግሥት ድብን ለሰ—ተናደደ
ብድሩን ስለ ከለከልሁት ምንጭሩ ድብን አለ ፤ ተበላጩ

መና ፤

መና ቀረ—አጣ
ለፍቶ ለፍቶ መና ቀረ ፤ ባይ እጁን ቀረ ፤ የተረፈው ነገር የለም

መንታ ፤

መንታ ልብ—ልብ ወላግዬ
ልቡ መንታ ሆኖበታል ፤ ላድርግ አላድርግ እያለ ያወላውላል

መከራ ፤

መከራ ስጋ—ችግር ሥቃይ
መከራ ለሳየ—አስቸገረ
ከረግላ አስለምደውት የሚያገኘውን ሰው ሁሉ መከራ አሳዩ ፤ አምሉ
እያለ አስቸገረ
መከራ ቀመሰ—በሉላው ላይ ያየው የነበረው ችግር እሱም ላይ ደረሰበት
መከራ ቀምጧል መሰለኝ ሥራ ሥራውን ብቻ ነው አሁን የሚያዘውረው ፤
ችግር ደርሶበታል መሰለኝ
መከራውን በላ—ተሠቃየ ፤ ተጉባቆለ
ያላቅሙ ሥራ ጀምሮ መከራውን በላ ፤ እጅግ ተቸገረ

መከታ ፤

—ተቋቋመ ፤ ቻለ
አፍገው ኮት ብዙ ዓመት መክቷል ፤ ቻሏል ፤ ሳያልቅ
የደሀ መከታ—ለድሆች ተቆርቋሪ ፤ አጋዥ

መከን ፤

ጉዳዩ መክኖ ቀረ—ሳይሳካ ቀረ ፤ ግቡን ሳይመታ ቀረ
ብዙ የተደከመበት
ዕቅዱ መክኖ ቀረ ፤ በተግባር አልታየም

መከዳ ፤

መከዳ ለቃረ—የእልፍኝ አሽከር

መከን ፤

የወላድ መከን—1. ልጅ የማያድግላት
የወላድ መከን ነች ፤ ልጇቷ ሁሉ ሞተዋል
—2. ልጇቷ ያልተሳካለችው
እናቷቱ የወላድ መከን ነች ፤ ልጇቷ ሁሉ ሞላገዎች ፤ አረጉራዎች ናቸው

መዘዘ ፤

ለረገ መዘዘ—1. ዘር ቁጠረ
የትውልድ አረገ በመምዘዝ እንጀራ ይገኝ ይመስል ሲታለል ኖረ ፤
የክሌ ዘር ነኝ በግለት

—2. ቀረጠ

አረገ ምዘዝና ስጦኝ ፤ አረገ ቀረጥና
ለንገቱን መዘዘ—1. ወራ ፈለገ
አንገቱን ከመዘዘ አይመለስም ፤ ካቆበቆበ
ለንገቱን መዘዘ—2. አፋን አምጦጦጦ
ለነገር አንገቱን መምዘዝ ይወዳል ፤ ለነገር ያሾትላል
ዱላ መዘዘ—ተጣላ

መደረ ፤

ምድር ለስጋጠ—1. ድል ነጣ
የኢትዮጵያ ጦር ጠላቱን ምድር ለስጋጠው ፤ ረፈረፈው
—2. ከመሬት ረገጠው
ሳልግሳው ወጣቱን ምድር ለስጋጠው ፤ ደበደበው
ምድር ለቀቀ—1. ነጋ
ምድር ሲለቅ እንድትቀሰቅሰች ፤ በጧት
—2. ወደላይ ተነሣ
አይሮፕላን ምድር ሲለቅ ልቢን ሰለበኝ
—3. ታበየ ፤ ተኩራራ
ሰውዬውን ካዘለቀለት አሁንስ ምድር ለቋል ፤ አለኔ ሰው የለም ብሏል
ምድር መታች—ገንዘብ ሳይናራት ወዲያ ወዲህ ብላ ለባሏ
ምግብ አዘጋጀች
ምድር ቀለጠ—1. የተፋፋመ ጠብ ሆነ
መድፍና መትረየስ መተኮስ ሲጀመርም ምድር ቀለጠች ፤ ተናወጠች
—2. ሳትና ጨዋታ ተፋፋመ
በሳትና በጨዋታ ምድር ቀለጠች ፤ በከፍተኛ ደሰታ
—3. ተናደ
ምድርና ሰማይ ዞረበት—ተደነጋገረው
ምድር ተፋችው—1. ከከባድ አደጋ ዳነ
ምድር ተፋችው እንጂ ዳነ አይባልም ፤ ያ ሁሉ ሰው ሲያልቅ
—2. ኃጢአቱ ተገለጠ
ገፋን ተመልክታ ምድር እንኳ ተፋችው ፤ መቃብሩ አበጠ
—3. ድንገት ወደቀ
በዚያ በጭቃ አፈፍ አፈፍ ሲል ምድር ከፋችው ፤ አዳልጦት ወደተ
—4. ሳይሳካለት ቀረ
ምድር ከዳው እንጂ ጎበዝ ገበረ ነበር ፤ መሬቱ አላፈራም አለ እንጂ
ምድር ዞረበት—1. ወደቅ ወደቅ አለው
መጠጥ ሲጠጣ አምሽቶ ምድር ዞረበት ፤ ሰከረ
—2. ገራ ገባው
ከግያውቀው ከተግ ገብቶ ምድር ዞረበት ፤ የሚያደርገውን አጣ

ምድር ዋጠው—ጨርሶ ጠፋ

ምድር ዋጠው መሰለኝ አሁንማ አይታይም ፤ ተሰውሯል

ምድር ያዘ—1. ደከመ

ሴትዬዋ ዳገቱን ስትወጣ ዐረፍ እንዳለች ምድር ይዛቀረች ፤ አልተነሣችም
እዚያው እንቅልፍ ያዛት

—2. አመቻችቱ አስቀመጠ

ጋኑን ምድር እንዲይዝ አድርጎ ካለቀመጡት ይወድቃል

—3. ብዙ ይዟል

ምድር ይህና ዋይ ለለ—ፈጽሞ ኮራ ፤ ታበየ

ኢሁንማ ተሾሞ ምድር ይህና ዋይ ብሏል ፤ ተዘባኗል

ምድር ፊት—የማያምር ሰው

ይኸ ምድር ፊት ሲያኮርፍ የባሰውን ያስጠላል

አይነ ምድር—ሠገራ

መደብ ፤

ያንበሳ መደብ—1. ያንበሳ መኖሪያ

—2. ጓሮ ቤት

—3. መጸዳጃ ቤት

መገመገ ፤

ከንፈሯን መገመገው—አጥብቆ ሳመው

መገበ ፤

ምገበ ነፍስ—ጾም ጸሎት

ምገበ ስጋ—እህል ውሃ

መገዘዝ ፤

መገዘዝ ፊት—የደስታ ፊት የማይታይበት ፤ አይጠደ

መጠጠ ፤

ለጡ መጠጠ—ኮመጠጠ

ሥጋው መጠጠ—ጠፍ አለ

ቁስሉ መጠጠ—ቁስሉ ደረቀ

አይቻ መጠጠ—ኮምጠጥ አለ (መጣጣ ዐይብ)

ቁቃው መጠጠ—መድረቅ ጀመረ

ፊቱ መጠጠ—ፊቱ ከሳ

መጣ ፤

መጣ መጣ—ጭንቅ ሆነ

አይሮፕላኑ በምሰን በከተማው ውስጥ ሲነሰንስ ምጥ መጣ ፤ መጨነቅ
መጠበብ ሆነ

በምጥ መገርያም ለለ—አማጠነ ፤ ለመነ

ዛር ስትወልድ ቢያይ የሚያምጥ—እርግብግብ ፤ ርጎሩጎ

የመጣው ቢመጣ—የሆነው ቢሆን

የመጣው ቢመጣ የምኖርበትን ቤት አልለቀም ፤ የፈለገው ቢሆን

መጥኔ ፤

መጥኔውን ይስጥሽ—ትዕግሥቱን ይስጥሽ

ይህን ሁሉ ደባ ችለሽ መኖርሽ (ብርታቱን ይስጥሽ)

መጭ

መጭ ለለ—ተፈተለከ

መላት ፤

(ጥላን ተመልከት)

ለባ መላት—በጣም ቸር

አይሞላለት—አያልፍለት ፤ አይሳካለት

የማይሠራ ሰው ምንጊዜም አይሞላለት ፤ ችግር አያጣውም

አድሚው ሞላ—ጉለመሰ ፤ አካለ መጠን ደረሰ

ዕድሜው ሞላ እንግዲህ ትዳር መያዝ ሲያስፈልገው ነው

ከሞላ ጉደል—1. ከሙሉ ቅኖሽ

ከሞላ ጉደል ትርፋን አግኝቷል ፤ በመጠኑ

—2. በከፊል

ከሞላ ጎደል ምስጢሩን ነገረው ፤ በከፊል

ሙራ ፤

ሙራ ለፍ—ተከፈ ፤ አኩራፊ

ሙራ አፍ ልጅ ምሳው እራቱ ይሆነዋል ፤ አፋን የሚለጉም ለምን ትነ

ካሁ ባይ ፤ አኩራፊ

ሙራ ለፍ—አሳባቂ

ሙዝ ፤

አፈ ሙዝ—የጠመንጃ አፍ

ሚን ሚን ፤

ከንፈሩን ሚን ሚን አደረገ—እንደ መሳቅ አለ

ሚዛን ፡

ሊባ ሚዛን—የሚያገድል ሚዛን

ሊባ ሚዛኗን ይዛ እንበያ ትወጣና የሰው ትቤ ታጭበረብራላች ፤ ልክ ያልሆነ

ማለያ ፡

መማለጃ በላ—ጉቦ ተቀበለ

መማለጃ በልቶ ስለ ተገኘ በጽኑ እስራት ተቀጣ ፤ መሸገገያ ወስዶ

ማልዶ ማልዶ—ዘወትር

ማላ ፡

ማላ ለፈረሰ—ምሎ ካደ

ማላ ፋቱ—ሲምል የማይፈራ

ማር ፡

ላህያ ማር ለይጥማትም—ልማዴ ስላልሆነ አትፈልገውም

ላህያ ማር ለይጥማትም ፤ መብቷ ብታብዛት ትንሽ ሰምታ ፤ ጥላው ወጣች

ማርም ለይልስ—ፈጽሞ መግቢል

እየደግሱ ሲቃርም አምሸቶ አሁን ማርም አይልል ፤ አሁን ምንም አይበላ

ማሰ ፡

ጉድጓድ ማሰለት—የሚጠፋበትን ፈለገለት

ፈገግታውን እያሳዩ ጉድጓድ ሲምስለት ዝም ብሎ ያያል ፤ የሚጠፋበትን

ሲያዘጋጅለት

ማን ፡

ከማን ለንሺ—ተገደርዳሪ

ማንቆርቆሪያ ፡

ማንቆረቆሪያ ለፍንጫ—እናገላጫ ሰፊ

ማድ ፡

ማድ ረጋጭ—ገበታ ላይነሳ የሚፈኝ ፤ ባለገ

ከዚህ ማድ ረጋጭ ጋር ሁለተኛ ገበታ አልቀርብም ፤ የማዕድን ሥነ ሥር

ዓት የማያክብር ፤ ዘላን

ማእድን ለማገጠ—የቀረበለትን ዘድንብ ሳይበላ ቀረ

ማገ ፡

በታደረገ ለማገሁልህ—መልሼ ስድብሁህ

ማገረ ፡

በጦር ማገረዘት—በኃይል ወጋው ፤ ገደገደበት

ዘንዶ ማገር—ወጋግራውን የሰበሰበውን ባላ የሚሸከመው

ማገድ ፡

እነገር ውስጥ ማገደው—ሳይፈልግ እነገር ውስጥ ጨመረው

ማገጠ ፡

የሰው ሚስት ለማገጠ—የሰው ሚስት ተገናኘ

ማዶ ፡

ማዶ ማዶ—መንቃራ

ማዶ ማዶ ስታይ እህልን ደፋችው ፤ አስተውላ ስላልተራመደች

ማዶና ማዶ—የማይገናኝ ፤ ያልተያያዘ

ነገራችን ማዶና ማዶ ነው ፤ በዚህ አልሸጥም ፤ ጥጋው አልተቀራረበም

ማግ ፡

ሁለቱ ድርና ማግ ሆነዋል—በፍጹም ተስማምተዋል

ባልና ሚስቱ ድርና ማግ ሆነዋል ፤ እለመግባባት አይታይባቸውም

ምራቅ ፡

ምራቁን ዋጠ—ጠፍተኛ ሆነ

ከእንግዲህ ወዲህ እሱ ምራቁን የዋጠ ሰው ነው ፤ የሚያደርገውን የሚያውቅ

የሴት ምራቁ ደንዳና ነው—በዙም አትበላም

ምርቅ ፡

ምርቅና ፍተፍተ—ከፋና ደግ

ምስሶ ፡

የሀገር ምስሶ—ለሀገር ለወገን አላቢ ፤ መሪ ፤ የሀገር አውራ

የሰው ምስሶ—1 እህል ፤ ሰውን በሕይወት የሚያኖር

—2 አውራ ሰው ፤ የቤተሰብ አላፊ

የጦር ምስሶ—የጦር መሪ ፤ አርበኛ ፤ የጦር ዕቅድ ዐዋቂ

ምሳ :

ምሳ አደረገ (ጥ.አ)—ጋበዝ
የጣርያም ምሳ—የመጀመሪያ የአራስ ገንፎ
ያይን ምሳ—የግያምር ነገር
ልጅቷ ያይን ምሳ ናት፤ ዐይን የምትግርክ ናት

ምስጢር :

ምስጢር አወጣ—ምስጢር ተናገረ ፤ ምስጢር ገለጠ
ምስጢር ለየ—ቤተሐሌም (ደጃብርን) ገባ
ዲያቆን ለመሆን ምስጢር ታዩ ሁለት ወር ሆኖታል፤ ሥጋ ወደው የግ
ዘጋጅበትን ቦታ ታየ
ምስጢር ለፈላ ሆነ—ምስጢሩን ሁሉ ዐወቀው ፤ ምስጢሩን ሁሉ አወራው

ምን :

ምኑ ቀጠ—እጣያደርገው ምን ሊኖር
የሰርተ ለት የግሪፍነው ምኑ ቅጡ ፤ ተነገር ሊያበቃም
ምኑና ምኑ ተይዞ—እንዴት ሊላካ
ወከረምት ሰርግ ምኑና ምኑ ተይዞ ነው የግሪፍነው ፤ እንዴት ተደርጎ
ቢሆን ነው የግሪፍነው
ምናምን—የግሪፍነው
ደገና ሽንኩርት እንዲገባ ብልከው ምናምን ሁሉ አጋብሶ መጣ
ምናምን—ወራሳ ፤ የግሪፍነው
ምን ቀርጠተ—ምን ቢያገደው ፤ እንዴት ቢታበይ
ምን ቀርጠተ ትእዛዜን አይቀበልም ፤ እንዴት ቢከራራ
ምን ብዩ—እንዴት አድርጌ ፤ ምን ተናገረ
ምንህ ነው—በምን ትገናኛላችሁ ፤ በዝምድና ነው በጓደኝነት
ምን ተዳዩ—ገድ የለም
እኔ ምን ተዳዩ ምሳህን ባትበላ ፤ እኔ ምን ትገረኝ
ምን ለባቱ —1. ወራሳ
—2. የመጣው ይምጣ
ምን ለባቱ ባልሔድስ ፤ ባልሔድ ምን እሆናለሁ
ምን ለገደኝ—እንዴት ደፍረ
ምን ለገደኝ ክፉ እናገርሃለሁ ፤ እንዴት ብደፍር
ምን ሞገስህል—እንዴት ተከራራህ
ምን ለለብኝ—ምን ይነካኛል ፤ ግንኙም አልፈራ
እሱኮ ምናለብኝ ብሏል የግሪፍነው አጥቷል
ምን ለባቱ ልሁን—ምን ይበጀኝ
አሁን የመጣብኝ እንደሁ ምን ለባቱ እሆናለሁ ፤ ቢመጣ ምን ግድረን
አትላለሁ
ምን ያምር—እንዴት ያምር

ምን ከፋኝ—እስማግላሁ
ምን ከፋኝ ከረፋኝ ፤ ከረፋኝ ምን ትገረኝ
ምን ይበጀኝ—1. እንዴት አድርጌ ከዚህ ትግር ልውጣ
—2. እንዴት ልሁን (ለመከራ ጊዜ) ፤
ምን ገደደኝ—ምን ትገረኝ ፤ ይሁን ፤ እስማግላሁ
ለምኔ—ምን ይሠራልኛል
ለምኔ ብዩ ልዋሽ ፤ ውሸቱ አይጠቅመኝም
ምን ቀረጠኝ—እንዴት ብዩ
ምን ቀረጠኝና እንዲህ ያለውን አጉል ሥራ እሠራለሁ ፤
እንዴት ብደፍር

ምንቸት :

የእንጨተ ምንቸት—ራሱ የግድድን ፤ ሌላም የግድድን
እንዲያው ደራቱን ያሳያል እንጂ የእንጨት ምንቸት ነው (ሌላው ቀርቶ
ራሱን አያድገም)

ምንጭ :

ምንጭ ቀረጭ—ባለግሏ ፤ ታግኝ
ዛሬም የነበረበ (በቀበሌ አካባቢ) ምንጭ ቀረጭ ሆኗል ይባላል (ታግኝ
ሠራተኛ)

ምለጫ :

ሙልጭ ለድርገ ሰይበ—ፈጽሞ አዋረደ
ሙልጭ ለለ—ሹልክ አለ
ከአጠገባችን ሙልጭ ለለ ፤ ሳናየው ተሰወረ
ሞልጫኝ ሂደ—ገፎኝ ሐደ
ሞላጫ ሊባ—ዐይን አውጣ ሌባ
ሙራጭ ወጣ—ባዶ እጁን ተባረረ
በዐጃ ተከሶ ንብረቱን ስለ ተወረሰ ሙልጭ ወጣ ፤ ንብረቱ ተወሰደበት

ምላ :

ለለይን ሞላ—ገዘፈ ፤ እደገ
ምን ለዐይንህ አልሞላህ አልኩ ፤ ናቅሽኝ
ሰዓቱ ሞላ—ደረሰ
ሰዓቱን ሞላ—ዘወረ ፤ አስተካከለ
ሙሉ ልጃገረ—የ15 ዓመት ቆንጆ ፤ ለአቅመ ሔግ የደረሰች
ሙሉ ሰው—የ30 ዓመት ጎልማሳ
ሙሉ ለካል—ሕፃኑ የሌለበት ፤ አካለ ጉደሉ ያልሆነ
ሙሉ አካል እያለው የሚለምን ወራሳ ነው ፤ ሊሠራ እየቻለ
በጉደለ ሞላ—አስተካከለ
መልእክቱን በጉደለ ሞልቶ ተናገረ ፤ አመቻችቶ

ቢተ ሞላ—ሰንኙ ገጠመ
 ተዳሩ ሞላ—ባለጸጋ ሆነ
 ውሃ ሙላት—ጉርፍ
 ውሃ ሙላት ወሰደው ፤ ፈረሰኛ ውሃ ተሸክሞት ሔደ
 ጉዳዩን ሞላ—ፈጸመ
 ጉዳዩን ከሞላ በኋላ ብቅ ብሎም አያውቅ ፤ የፈለገው ከሆነለት በኋላ
 በጉግዳም በጉብርናውም ትዳሩ ሞላ ፤ ከበረ
 ፈቃድ ሞላ—ፈጸመ
 ያባቱን ፈቃድ ሞላ ፤ የታዘዘውን አደረገ
 አሞላ—ድልድል ሆነ
 በዚህ ዓመትስ አሙልቷል ፤ ተመችቶታል መሰለኝ ፤ ወፍሯል
 አሞልቶ ሰጠው—ያላው
 አሟልቶ የሰጠው ችግርን አያውቅም ፤ ተደላድሎ የተሰጠው

ሞረድ ፡

ረሀብ ሞረደው—አጥብቆ ራብው
 በተምህርት ሞረደው—በደንብ አስተማረው
 ልጁን በትምህርት ሞረደው ፤ አሠለጠነው

ሞረድ ፡

የእቡይ ሞረድ—ትእቢተኝን ገሪ
 አስተማረው የእቡይ ሞረድ ናቸው ፤ አሁን ልክ ያስገቡታል ፤ የናጠጠን
 ልክ የሚያስገቡ

ሞቀ ፡

ሞቀ ሞቀ አለ—ደመቅ ፤ ደመቅ አለ
 ሠርገኛው ገባ ፤ ዳሱ ሞቅ ሞቅ አለ
 ሞቀ አለው—1. በመጠኑ ስከረ
 በሁለት ቢራ ሞቅ አለው ፤ መጠጥ አይደፍርም ፤ ለብታ ታየበት
 —2. ልቡ ተነሣ
 ትንሽ ከሞጋገቡት በኋላ ሞቅ አለው ፤ ይሜወት ጀመር ፤ ተዘናና
 ተዳሩ ሞቀ—ሀብታም ሆነ
 የሞቀ ቢት—የደራና የተደራጀ ቢት
 እሱማ እሞቀ ቢት ገብቶ እንደ ልቡ ይኖራል ፤ የሚያስፈልገው ነገር የተ
 ግላዘት ።
 ጨዋታው ሞቀ—1. ደራ ፤ ሁሉም ይለፈልፍ ጀመር
 ስለሴት ማውራትማ ቢጀመር ጨዋታው ሞቀ ፤ ደመቅ ደመቅ አለ
 —2 ተፋፋመ
 አንድ ገብ ከገባ በኋላ ጨዋታው ሞቀ ፤ ብዙ እንትስታሴ ይታይበት ጀመሩ

ሞተ ፡

ልቡ ሞተል—ሰንፈል
 በቁጭ ሞተ—1. ተጎዳ ፤ ተጎላቆለ
 አሁንማ በቁጭ ሞተል ፤ በየበረንዳው ያድራል ፤ ራሱን ጥጋል
 —2. ጥጋ ቢስ ሆነ
 በቁጫ ሞቻለሁ ፤ ቁጭቱን ካልተወጣሁ በሕይወት አለሁ አልልም
 —3. ተዋረደ
 ሙት ለሙት ያለቀሳል—ቢያጋገፍም እርባና የሌለው
 ሙት ለማጣኝ—ሙትን የሚገዝት
 ሙት አማጣኝ አትሁን እባክህ ፤ ዱር ነበር መበርታት ፤ ስለ በቃ ነገር
 አትፎከር
 ሙት ደረቀ አይበላም—ማንኛውም ሙት እንዳትመ ይቆረብለታል
 ሞቲን ሞት ወሰደው—የኔን ሞት የጠላቱ ሞት አስቀረው
 ሞት ሞት ሸተተው—አደጋ ታየው
 ሞት ሞት ሸተኛል ፤ አንተ ሰውየ አትጠቃኝ ፤ እገድለህ ወይም ትገድለኝ
 ይሆናል
 ሞት ሞት ሸተተው መሰለኝ—አንቀዥትገራታል
 በሞት ከጥ—ተተኪ
 በሞት ከዳ ተቀጥሮ ዛሬ እትልቅ ደረጃ ላይ ደርሷል
 እሳቱ ሞተ —1. ጠፋ
 እሳቱ ከሞተ በኋላ ትቆስቁሳለች
 —2. እልሁ
 እሳቱ ከሞተ በኋላ ቢሙራ አያምርም ፤ ወኔው
 ዐይኑ ሞተል—አያይም
 ዛፋ ሞተ —1. ደረቀ
 —2. አውራው ሞተ
 ዛፋ ሞተ ፤ እንግዲህ ቢተሰብን ማን ያሰባስበው ይሆን?
 የሞተ ሞተ—የተለየ አይመለስም
 የሞተ ሞተ ለቆመ ነው ግዘን ፤ ያከተመ አክተመ ፤ የሆነ ሆነ
 የሞተ ሞተ —1. የመጨረሻው ውድቀት
 አሁን ያለበት የሞት ሞት ነው ፤ ከዚህ የሚብስ አይደርስበትም
 —2. ያትምን ያህል
 የሞት ሞቱን ተሸክሞ ለመራመድ ቢሞክር ወደቀ ፤ የመጨረሻ ጋይሱን
 ገዘቀ
 —3. የመጣው ይምጣ ብለው
 የሞት ሞቱን አመለጠ
 የሞተ እንጀራ—1. በመሰብ ያለ
 ለሞተ እንጀራ ነፈገችኝ ፤ ቁዙ ለማይቆይ ፤ ለሚዘላኝ ነገር
 —2. ለማይረባ
 ለዚህ ለሞተ እንጀራ ሌት ተቀን እዋትታለሁ ፤ ጥጋ ለሌለው

ሞኝ ፡

ሞኝ ያገኘው ረሊጥ—ያሚረበት የሚመስለው አስከፊ ነገር

ሞከረ ፡

ተሞካከረ —1. ተፈታተነ
—2. ተፈታተሸ

ወገቡን ሞከረ—1. እጻፈ ወጣ

ባላገሩ እሜዳ ላይ ሔዶ ወገቡን ሞከረ ፤ ሰገራ ወጣ

—2. ጉልበቱን አየ

ኃልግሳው ወጣቱን ትግል ገጥሞ ወገቡን ሞከረ ፤ ዐቅሙን ለየ

ሞገስ ፡

ሞገስ ለገሃ—ተወደደ

ብርቱ ሠራተኛ ስለሆነ ከአለቃው ሞገስን አገኘ ፤ መውደድን

ሞገተ ፡

ሰውነቱ ተደግተብኝ—በጉዳዩ ጥርጣሬ አደረብኝ

ሞጠሞጠ ፡

ሙጢ ለፍ—ነገረኛ

አሳዳጊ የበደለው ሙጢአፍ መንገደኛውን ሁሉ ያዋርዳል ፤ ለፍላፊ ፤ ተሳዳቢ

ለፉን ያሞጠሙጠል—ይቅለበለባል ፤ ለመናገር ይቸኩላል

ሚሸ ፡

መሬት አምሸ—ሰው ባልተቀበረበት ቦታ ተቀበረ

ለፉን አምሸ—ቁርስ በላ

አፈን ላሟሸበት እህል ሰዊኝ ፤ ቁርስ አቅርቧልኝ

እጅ ማምሸ—እጅ ማስለመጃ

እጅ ማሟሻ አንድ እመም አውጣና አላየኝ ፤ ሥራ መለማመጃ

ሚጠጠ ፡

ለዛ ሙጥጢ—ጣመ ቢስ

ለዛ ሙጥጢ ስለሆነ ጨዋታው ወዲያው ይሰለቻል ፤ ደረቅ ስለሆነ

መምጣጫ—መጨረሻ ፤ መቁረጫ ልጅ

ሙዋጣጭ ሊባ—ሳያስቀር የሚሰርቅ

ፍቅር ለምጠጠ—ፍቅር ወሰኑን አለፈ

በየሚሳው ልሳምሽ እያለ ፍቅሩን አሟጠጠ ፤ ፍቅሩን አበላሸው

ረ

ረመጠ ፡

ከፉ ነገር ረመጠብኝ—ላሳሰበው ከፉ ነገር ነገረኝ

ረሳ ፡

ረሳ—ሳተ

ሸማግሌው ረስተዋል ፤ አርጅተዋል

ሞተ ይርሳኝ—መዘንጋት አልነበረብኝም

ሞት ይርሳኝ እቱ ፤ ላንተ ሳልቀዳህ አለፍኩህ ፤ ምን አዘነጋኝ

ረቀቀ ፡

ነገሩ ረቀቀ—ጥልቅ ሆነ

ረበረበ ፡

ተረባረበ—እጅ በእጅ ተጣደፈ

በሥራው እንረባረብበት ፤ እንረዳላበት

ረባ ፡

ረባ—ተስፋ ያለው ሆነ

ልጁ የማይረባ ሆነ ፤ ወስላታ ጥቅመቢስ ሆነ

ርባ ስባ—ውለድ ፤ ብዛ ፤ ይዳህ

ርባ ስባ ብለው መረቁት

ርባና ቢስ—(ጥቅመ መጥፎ)ፋይዳ የለሽ

ለዕርባፍቢስ ነገር ሕይወቱን አሳለፈ ፤ ጥጋ ለሌለው ነገር

ረታ ፡

ሰውነቱ ተረታ—ደከመ

ዛሬስ ሰውነቱ ተረትቷል ፤ እቢት ውሏል

ለንደበቱ ረታ—አንደበቱ ሰላ

እንደቢያ ሲኮላተፍ ፍር ልጅህ አንደበቱ እየረታ ሔዷል ፤ ጥሩ ተናጋሪ

እየወጣው

ገልበቱ ተረታ—ደከመ

ረከሰ ፡

መድኃኒቱ ረከሰ—አልሠራ አለ
ሴተ አስረካሽ—ጋለጥታ
ርካሽ—ቀላል ዋጋ
በርካሽ ስላገኘሁ ገዛሁት ፤ በጉታሽ ዋጋ
ርካሽ ቦታ—አልባሉ ሰፈር
ርካሽ ቦታ ሲልከሰከስ አገኘሁት ፤ ወራዳ ቦታ

*ረከበ ፡

እንደ ተረከበው—እንዳትሙ
እንደ ተረከበው መፅውቶ አለፈ ፤ እንደ ተቻለው

ረከፈከፈ ፡

ለርከፈከፈበን—ትገሽ ትገሽ ሰጠን
ጥይቱን ለርከፈከፈበት—በብዛት ተሰሰበት
የነገር ርክፍካፍ—ትርፍ ታል
በነገር እርክፍካፍ ወንጭኛ አለፈ ፤ ባጉል እነጋገር

ረካ ፡

ንገገሩ ለላረካውም—ደስ አላሰኘውም

ረድኤት ፡

ረድኤታም እህል—በቶሉ የግያልት እህል
ረድኤታም ሴት—የሠፈችው የሚበረክትላት

ፈገረገ ፡

ለታረገርገብኝ—አትኩራራብኝ

ረገባ ፡

ረገብ ለደረገ—ተወት አደረገ
ሐሳቡን ረገብ አደረገ ፤ ላላ አደረገ
ፋብ ረገብ—ያዝ ለቀት

*ረገዘ ፡

ቂም ለረገዘ—ቂም ያዘ
ነገር ለረገዘ—ቂም ያዘ
ነገር ካረገዘ በቀላሉ አይመለስም

ለይኑ ለረገዘ—ሊያለቅስ ደረሰ
ለጥሩ ለረገዘ—ሊፈርስ ደረሰ
ይም ያረገዘ ጣት—ሙሉና የሚያምር ጣት

ረገድ ፡

በረገድ በረገዱ—በወገን በወገኑ

ረገጠ ፡

ረገጠ —1. አጠበ
እወንዝ አውርደህ ካልረገጥኸው ሸማው አይጸዳም ፤ በደንብ ካላፈኸው
—2. አበካ
ጭቃ ረጋጩ ሰውነቱ በጭቃ ተለዋውሷል ፤ ጭቃ የሚያጥውደው
—3. በኃይል ዘነበ
ትናንት የዘነበው ዝናብ በኃይል ረገጠው ፤ በኃይል አወረደው
ርጋጭ ርጋጭ ይላል—የታማ የታማ ፤ እምክ እምክ ይላል
ርጋጭ ርጋጭ የሚል ውሃ ጠጥቼ ሆይን ይቆርጠኛል
ርገጠን ንገረው—እውነተኛውን
ስበተን ረገጠ—ተጫነ ፤ አሰረ
የወደላውን ስበት ረገጠ ፤ ጥሩ አድርጎ አጥብቆ አሰረ
ቆላና ይጋ ረገጠ—ዘላበደ
ምስክርነት ቀርቦ ቆላና ይጋ ረገጠ ፤ ቀላመደ
ቢረገጥ ይገል—ደንደላም ፤ ኃይለኛ
ብቅል ረገጠ—ብቅል አበቀለ
ነገሩን ረገጠ—ታገሠ
ለጊዜው ነገሩን ርገጠው ፤ ቻለው
ለረገገጠ መሰከረ—ቀልጭ አድርጎ በሚገባ መልከረ
ለረገጠ—አዋሰነ
ሽማግሌዎቹ መሬቱን አራገጡት ፤ ከለሉለት
ለንገቱን ረገጠው—ጨቁኖ ያዘው
አስረገጠህ ንገረኝ—አስተካከለህ ፤ እቅጩን
አውድማን ረገጠ—ደመደመ ፤ አስተካከለ
እርግጥ—እውን
ወይን ረገጠ—ወይንን ጨመቀ
ሴትዬዋ ወይን ትረግጣለች ፤ ትጠምቃለች
ዳኝ ረገጠ ሂደ—ፍርድ ቤት ናቀ
ድንበር ረገጠ—ወሰኑን አላየ
የሀገር ሽማግሌዎች የመሬቱን ድንበር ረገጡ ፤ ከለሉ
ገበታ ረገጧ—ባለጌ
ጠመንጃው ተራገጠ—ወደኋላ ነበረ ፤ ተገፋተረ

ረገፈ ፡

ረገፈ—1. ሞተ

በዙ ሰው በጦርነቱ ረገፈ ፤ ሞተ

—2. ነክተ

ሰውነቱ ረገፈ ፤ በጣም ደክመኝ

—3. ጻጎ

ፈንጣጣው ከፊቱ ረገፈ ፤ ጠፋ

ርጋፍ—እንቶ ፈንቶ

ሰውነቱ ረገፈ—ዛለ

ለረገፈ—1. ሙሉጭ አያረገ

ያለ የሌለውን አራግፍ ወሰደ ፤ ሙጥጥ አድርጓ

—2. አጠፋ

ኪሱን አራግፍ መጣ ፤ ያለ የሌለውን ገንዘብ አውጥቶ

ለረገፈ—አጣራሽ

ከዚያ ከአራጋፊ ባደኛው ጋር አትግጠም አላልኩህም ፤ ያህን አብሮ ከሚገኝጥጥ

ለረገፈ—አውጥቶ

የሆዱን አራግፈ ነገርኩት ፤ ምስጥሬን ዘክዝኬ

እርግፍ እርግፍ ለለቸ—እስከስታ ወረደች

እርግፍ ያርገኝ—በሱ ፈንታ እኔ ልሙት

እርግፍ ያርገኝና በልጅነቱ ሞተ ፤ እኔን በሱ ቦታ

እንባው ረገፈ—አለቀሰ

ደም ገባቱ ረገፈ—ውበቱ ጠፋ

ጥርሱን ለረገፈው—አወለቀው

በቡጢ ጥርሱን አረገፈው

ረጋ ፡

ልቡ ተረጋጋ—ተጽናኖ

ልቤ ረጋ—ተንፈስ አለ

የጀመርኩትን ሥራ በሰዓቱ ስለ ጨረሰሁ ልቤ ረጋ ፤ መጨነቱ ቀረ

ረጋ ሰራሽ—መናኛ ሥራ

ረጋ ሠራሽ ሸክላ ገዝቼ ወዲያው ተሰባረ

ርጋ —1. አትቱነጥነጥ

አንድ ቦታ ረግተህ ተቀመጥ ፤ ወዲያና ወዲህ አትዙር

—2. አትለያይ

ከሚስቱ ጋር ረግቶ ይኖራል ፤ ሳይፋታ

ሰላም ረገቷል—ጦርነት ፤ ብጥብጥ አቆሟል

ባለህበት ረጋ—አትሸበር

ቤቱ ተረጋጋ—ጸጥታ ሰፊነ

የቤተሰቡ አውራ ከበሽታ በመጻት ቤቱ ተረጋጋ ፤ ቤቱ ተጽናኖ ፤

አስተማሪዋ እክፍሉ ስትገባ ቤቱ ተረጋጋ ፤ ውካታው አቆመ

አገር ረጋ—ሰላም ሆነ

ጦርነቱ ካበቃ በኋላ አገር ረጋ ፤ ሁከት ቀረ

የረጋ ነው—አደብ የገዛ ነው

የረጋ ወተት—ያልቸኮለ

የረጋ ወተት ቅቤ ይወጣዋል

ረጠበ ፡

ረጠበ—አገዝ

ትንሽ ገንዘብ ረጠበው ፤ ረዳው

ርጥብ ራሳ—ትኩስ ሬሳ

ርጥብ ቁርበት—ተገሮ ያልሰነበተ ቆዳ

ረጠበ—አገኘ

እጁ ረጠበ ፤ ገንዘቡ አገኘ

ርጥባን—የእርዳታ ገንዘብ

ለረጠበ —1. ምጥ ጀመረ

—2. ትንሽ ትንሽ እርዳታ ሰጠ

እርጥብ ልጅ—አራስ ፤ ጨቅላ

እርጥብ ናት—ወላጅ ናት

ርጥብ ነው—ዕድላም ነው

ርጥብ እጣኝ—አዲስ ምስክር

አገረ ርጥብ—ዕድል ይዞ የሚመጣ

ረጨ

ረጨ—አባክን

ገንዘቡን ረጨ ፤ ባልሆነ ቦታ አዋለ

በመጠጥ ተረጨ—እንደ ልቡ ጠጣ

በነገር ረጨኝ—በክለኝ

በእንባ ተረጨ—ተላቀለ

እንባ በእንባ ተራጭተው ተለያዩ

እንባ ረጨበት—በጣም አዘነበት

እንባውን ረጨ—በጣም አዝና አለቀለ

ራሰ ፡

ልቡ ራሰ—የፈለገው ሆነለት

አርሶ ዘነበ—አጥግቦ ጣለ

ለራሳት—አራጠባት

ወላጁ ሴት ምጡ ስላጸረሳት እያራራሳት ነው

ለንጀቱ ራሰ—የፈለገው ሆነለት

ለንጀቷን አርሰኝ —1. ተበቀልልኝ

—2. አስደሰተኝ

የተናገረው አንጀቱን አርሶታል

ራስ ዘናና—ጭንቅላታም

ራስ ክፍት—ብልህ

ራሱን ባት—ትክክል ማሰብ አቃተው ፤ አበደ

ለራስ ያሉት —1 ለብቻ ያስቀመጡት

—2 ወዳጅ ያደረጉት

ወረቀቱን ራስ ራሱን እያለ ጨረሰው ፤ ከላይ ከላይ እያነግ

ራሱ ዞረ—ተናደደ ፤ ተበሳጩ

ያላደረገውን አድርጓል ብለው ወንጀለውት ራሱ ዘሯል

ናላው ተናውጧል ፤ እንደ ማበድ አድርጎታል

ራሱ ጠና—ነፍስ ዐወቀ

ራስ ከጠና ወዲያ እንግዲህ ልጅነት የለም ፤ የሚያደርጉትን ካወቁ በኋላ

ራሱን ሰወረ—ባለመታወቅ ኖረ

ራሱን ቻለ —1. ከጥገኝነት ወጣ

ከየካቲት 66 ጀምሮ ጭሰኛ ሁሉ ራሱን ቻለ ፤ የራሱ ጌታ ሆነ

—2. ትዳር ወጣ ፤ ሰውነቱን አዘዘ

ራሱን ቀበረ—ተሸሸገ

አለሁ አለሁ ሲል የነበረ ሰው ዛሬ ራሱን ቀብሯል ፤ እንዳይታወቅ ተደብቋል

ራሱን ነቀነቀ —1. አለመስማማቱን ገለጸ

—2. ዛታ

ራሱን ነቀነቀብኝኪ እባክህ ፤ ሊያሣሥረኝም እንደሁ አያለሁ

ራሱን አወቀ—አእምሮው ተመለሰ

ካደጋው አንሥተው ሆስፒታል እንዳደረሱት ራሱን ዐወቀ ፤ ነፍስ ዘራ

ራሱን አወጣ—ከችግር ተገለለ ፤ አተረፈ

ያም የምታውቀው ሲራራ ነጋዴ ዛሬ ራሱን አውጥቷል ፤ አትርፎ ከችግር ወጥቷል

ራሱን አዋረደ—ትሁት ሆነ

ራሱን አዋርዶ ያሽከሮቹን እግር አጠበቀ ፤ ራሱን አሳንሶ

አራስ የሌለው—ይሉኝታ ቢስ

ራሱን ጣለ—አልባሌ ሆነ

አሁንስ የረባ ልብስም መልበስ ተወ፤ ራሱን ጣለ ፤ ለራሱ ግድ የሌለው ሆነ

ራስ ላይ ወጣ —1. አሰከረ

መጠጡ ራሴ ላይ ወጣ ፤ ናላየን መታኝ

—2. እዘሉኝ አለ

ሁሉን ነገር እሼ እያልኩ ሰውራለት ጊዜ አሁንማ ራሴ ላይ ወጣ ፤

አድርግልኝ የማይለው ነገር የለም

ራስ ምታት—ራስ ሕመም

ራስ ራሱን—ዋና ዋናውን

ራስ ሳይጠና ጉተና—ዐቅም ሳይፈቅድ

ራስ ስሞሽ—ጥብቅ ልመና

ራስ ስሞሽ አለበት መሰለኝ ሥራ ካሳስገባህልኝ ብሎ አላሰኪድ ፤ አላላቀም አለኝ

ራስ በራስ—ላይ በላይ

ራስ በራስ ወለደች ፤ አናት ባናት ፤ በላይ በላይ

ራስ የለውም—አያስብም

እኔ ራሴ—እኔው

ራቀ ፡

ልባቸው ተረርቋል—ተቀያይመዋል

ሩቀ ለገር—ዳር አገር

በዋጋ ተረራቁ—አልተሰማውም

ለሳበ ሩቀ—የመጠቀ

አሳቡ ሩቅ ነው ፤ አስተዋይ

ለራራቂ—ሰው አጣይ ፤ አለያይ

የሩቀ ዘመድ —1. ቶሎ የማይደርስ

—2. የቅርብ ዘመድ ያልሆነ

የቀርብ ሩቀ—ባይን ሲያዩት ቅርብ የሚመስል ፤ በቅርብ እያለ የማይገናኝት

ጉዳዩን ለታርቀው—አታከብደው

ራበ ፡

በራብ ለለገጋ ተገረፈ—ይልሰው ይቀምሰው አጣ

ራቢ—ናፍቀቱ ፤ አምርቱ

መሬቱ ተርቧል—ዝናብ አጥርታል

ራሳ ፡

ራሳ ሆነ—1. ዛለ

ሰውነቱ ራሳ ሆነ ፤ ተዘለፈለፈ

—2. ቀጠነ ፤ ኮሰመነ

ይኸ ራሳ ሰደበኝ ፤ ይኸ ኮልማና

ርስት ፡

ለፀመ ርስተ—ከአያት ከቅድመ አያት የመጣ ርስት

ርእስ ፡

ለርእስተ ነገር—ሥረ ነገር

ርእስ ለንቀጽ—መንደርደሪያ ትችት ፤ ለጋዜጣ

ርስ በርስ—ድር ማጉም የቤት

ርስ በርስ የተሠራ ኩታ ነው ፤ የእጅ ፈትል

ለንድ ራሱን—ብቻውን

ርር :

ርር አይመረው—ጥቃት አይከብደው
ርር አይከብደው ነው፤ ከዚያ ሁሉ በኋላ ተመልሶ አዳብሎቹ ይላል፤
በደል አይሰማ

ርጦ :

ሲርጡ ያሰሩት—በውል ያልታሰረ፤ በችኮላ የታሰረ
ሲርጡ ያሰሩት ሲርጡ ይፈታል
ለሯሯጠው—አጣደፈው
አጉል ምግብ በልቶ ተቅማጥ አሯሯጠው
ያልም ሩጢ —1. ሳይሮጡ የሮጡ የሚመስል
—2. ከንቱ ሐሳብ
ይሯሯጣል—ያዝኩህ ያዝኩህ ይላል
እንዲያው ይሯሯጣል እንጂ ቋቂ ጠብ አላለለትም

ሰ

*ሰለጠ :

መስቀል ተሰላጢን—የዓለሙንም የሃይማኖቱንም የተማረ
ስልጣኑ ተያዘ—እንዳይቀድስ ተከልከለ
ጳጳሱ የመምራ አሰጋኸኝን ሥልጣን ይዘውበታል፤ አገደውታል
ሰለጠነባቸው—በኋላ መጥቶ የበላያቸው ሆነ
ስልጡን አፍ—አለሁ አለሁ ባይ
ስልጡን አጅ—የሰው ዕቃ ከማንነት የማይቆጠብ
ድህነት ሰለጠነ—እየከፋ ሐዶ
ድህነት በሠለጠነበት በዚያ በቀውጢ ቀን፤ በተሰፋፋበት
ድንቁም ሰለጠነች—እንዲህ ያለም እውቀት የለ!
ክፉ ስልጣኔ—ተንኮል
እንዲህ ያለውን ክፉ ሥልጣኔ ብትተውስ፤ ሸር

*ሰለፈ :

ለነገር ተሰጡ—ለሙግት፤ ለክርክር አቆቦቆቦ
ለነገር ተሰልፈህ እስከ መቼ ትዘልቀዋለህ ለጭትጭት ተዘጋጅተህ
ሰልፍህን አሳምር—ከሰው ተሰማማ
ሰልፍ ወጣ—ለሰልፍ ሐዶ
ለ.... ለተሰለፍ—አትተባበር
ለክፉ ነገር አትሰልፍ፤ አትተባበር
ሰልፍ አበላሽ—እይገቡ የሚገባ

ሰመረ :

ሰመር ገጠመ—አንቆ ያዘ
ሲታገሉ ሰመር ስለ ገጠመው ራሱን ማስለቀቅ አቃተው
ሰመር ገባ—ተያዘ፤ ተሸነፈ
ሰመር ስለ ገባለት አንሥቶ አፈረጠው፤ ሰቅሰቆ ስለ ያዘው

ሰማ :

ለሰማ ገራ ነገር—ደስ የማያሰኝ
ለሰማ ግራ ነገር ነው ፤ የሚቀፍ
ለደስሙላ—ለማስመሰል ያህል
የሚናገረው እንዲሁ ለደስሙላ ነው ፤ ዘለቡ አይደለም
ምጣዱ ሰማ—ጋለ

ባልሰማ ምጣድ ላይ ለምን ትጋግረያለሽ?

ሰማ በለው—ዐዋጅ
በተሰማ ይሻላል—ጉዳዩን ብታጤነው ፤ ብታሰላስልበት
የሰማ ሰማ—የወሬ ወሬ
ያልሰማ ጀር—ለነገሩ እንግዳ

ዓኛው ሰማ —1. ክሱን አዳመጠ

—2. ወዳንድ ወገን እንዲያደላ ሆነ ፤ ከጉቦ የተነሣ

ሰማንያ :

ሰማንያ ከነፃ—የተከሰሰን ለማቅረብ ውል ገባ

ሰማንያዋ ወረደ—ከባሏ ተፋታች

ሰማንያዋ ሳይወርድ እንዴት ልታገባት ቻልክ ፤ በሕት መሠረት ከባሏ
ሳትለያይ

የሰማንያ ሚስት—የሕግ ሚስት

ሰማይ :

ሰማይ ተደፋበት—ግራ ተጋባ

የአባቱን ሞት ድንገት በረዳ ሰማይ ተደፋበት ፤ መላ ቅጡ ጠፋው

ሰማይ ለሰማይ—በአየር ላይ

ሰማይ ሰማይ ለትይ—መንገድህን እይ

ሰማይ ቀጡ—በጣም ረጅም

ሰማይ ዓሱ—በጣም ረጅም

ሰማይ ጠቀስ—በጣም ረጅም

የሰማይ ቀጣ—የእግዚር ቀጣ

ይህ የሰማይ ቀጣ እንጂ ሌላ ምንም ሊሆን አይችልም ፤ የአምላክ መዓት
የሰማይ ቢቱ—መንግሥተ ሰማያት

ሰም :

ሰም ለበስ—ውስጠ ክፉ

አድራጎቱ ሁሉ ሰም ለበስ ነው ፤ ተገብላ ያበቀ

ሰምና ወርቅ—በጣም ሰምም

ሰምና ወርቅ ሆነው ይኖራሉ ፤ ያለሩ ገባባት በመካከላቸው ሳይፈጠር

ሰምና ፈትል—ፍጹም ገብረት

ሰምና ፈትል ሆናችኋል—ተሰማምታችኋል

ሰረሰረ :

ቤት ሰረሰረ—ለመስረት ቤት ሸነቀረ

አቤቱ ሰርሳሪ ገብተ ነበር—ሌባ ገብቶ ነበር

ነገር ሰረሰረ—ነገር ጉለጉለ

ነገር ሰረሰረ የራሱን ጉዳ አወጣ ፤ ሲያነፈንፍ

ሰረቀ :

ልቡን ሰረቀው —1. አዋውለው

እምቃት አገር ስሐድ ልቤን ይሰርቅኛል

—2. ዝንጉ አደረገው

ምነው ልብህን ሰረቅ ያደርግሃል? ለምን ትረላለህ?

መስራረቅ—ተደባብቆ መተያየት

ያልተለማመዱ ልጆች ማዶ ለማዶ ሆነው ይሰራረቃሉ

ሰርቆሽ በር—የምስጢር በር

በሰርቆሽ በር ወጥተው ሕጹ—ማንም በማያያቸው መውጣት

ሰርቅ ያለ—ድብቅ ያለ

ሰርቅ ያለ ፍቅር ይጣፍጣል

ሰርቅ ሰርቅ ላለው—ትን ትን አለው

ዐይኑ ሰረቀ—የማያይ መስሎ አየ

ዐይኑ ሲሰርቅ ያዝኩት ፤ ያልታየ መስሎት ሲያይ

ሰረነቀ :

ሐሳብ ተሰረነቀብኝ—ድንገት ሐሳብ ገባኝ

ሰረዘ :

ወዳጅነቱን ሰርዣለሁ—አቁሚያለሁ

ሰረገ :

ሰርገኛ ምላሽ—ታላቅ ደስታ

እኛ ቤት ሰርገኛ ምላሽ ሆኖ ሰነበተ ፤ ትልቅ ፈንጠዝያ ሆኖ

ሰርገኛ :

ሰርገኛ መጣ በርበሬ ቀንጥሎ—ላንድ ጉዳይ ቀድሞ በመዘጋጀት ፈንታ
ጊዜው ሲደርስ መንደፋደፍና መቻኮል

ሰፈገላ :

ሰፈገላ ቁልፍ—ውስጥ ለውስጥ የሚዘጋ ቁልፍ

ሰፈገላ ውግ—ሰውር ሰፈት

ሰረገላ ገባ—ሰረገ : ሰጠመ
ውሃው ሰረገላ ገብቷል ፤ እመሬት ሰጥሞ ቀርቷል
የነገር ሰረገላ—ሰውርና ድብቅ
እንደሱ የነገር ሰረገላ የሚያውቅ የለም ፤ ነገር መጉንጉን

ሰራ ፡

ሁለተኛ ስራ—ተጣርቶ ያልተሠራ አዳጋሚ ሥራ
ሁለተኛ ተሰራ—በጠና ታሞ ዳኝ
ከዚያ በሽታ ድኖ ከተነሣ ሁለተኛ እንደ ተሠራ ነው የሚቆጠረው ፤
አዲስ ሕይወት እንዳገኘ

ለይምሰል ስራ—ለይዩኝ ሥራ
መገል ስራ—አቀረ
ቁስልህ መግል ከሠራ መፍረጥ ይኖርበታል ፤ ከያዘ

ሰርተ ለፍራሽ—1. እግዚአብሔር
ሰለሠርቶ አፍራሹ ምሳዩን ጣሉልኝ ፤ ፈጥሮ ስለሚገድለው
—2. እናጢ

ስራ ስራውን—የያዘውን ብቻ
ሥራ ሥራውን ነው እንጂ ለወራ ጊዜ አይሰጥም

ስራ ስራውን—ተንኮል አድራጊውን

ስራ ያዘ—እሥራ ገባ

ስራ ቤት —1. የማድ ቤት ሠራተኛ
—2. ነገረኛ ፤ እሳት አፍ

ስራ ፈታ—በዘን
ስራ ከፈታሁ ሁለት ተን አልፎኛል ፤ መስራት ካቆምኩ

ስራ ፈት—ማጋጣ ፤ ዋልጌ

ስራዩ ብሉ—ሆን ብሎ

ማወናበዱን ሥራዩ ብሉ ይዞታል

ስራም አይዝ—የማይረባ

ሥራም አይዝ ዕቃ አላንቀራጥጥም ብለሽ ፤ እዚህ ገባ የማይባል

ስራት ለበሰ—ዋስ ጠራ

ስራት ቢስ—ሕገ ወጥ

በሥራተ ቢስነት መኖር አይቻልም ፤ ሕግን በመጣስ

ስራህ ብዙ —1. የሚደነቅ

የእግዚአብሔር ነገር ሥራው ብዙ ነው ፤ የሚያም

—2. አማች ፤ አደናጋሪ

ይህ ተገኝታል የነሥራህ ብዙ መሆኑ አያጠራጥርም

ብረት ስራ—ቀጠቀጠ

ብረት ስራ—ቀጥቶም ፤ አንጥረኛ

ነገረ ስራ—አናካሽ

ነገር ስራ—አሳበቀ

የሰይጣን ስራ—ክፋት

ይኸ የሰይጣን እንጂ የሰው ሥራ አይደለም ፤ ጥመት

የቤት ስራ —1. ከገቢያ ያልተገዛ
—2. እቤት ተወስዶ የሚሠራ ጥናት

የወዳያ ስራ—ከውጭ የመጣ (ዕቃ)

ነገር ሲሠራ ደረሰኩበት ፤ ነገር ሲጉነጉን

ነሳ ስራ—ይህን ያህል ትከፍላለህ አለ

ወንጀል ስራ—ሕግ ተላለፈ

ገበታ ስራ—አዘጋጀ

የምሳ ጊዜ ደርሷል ገበታ ይሠራ ፤ ማእድ ይቅረብ

ገፍ ስራ—በደለ

በሰው ላይ የግፍ ሥራ መሥራት ጥሩ አይደለም ፤ ወንጀል መፈጸም

ጠገር ስራ—አሸመ

ጥያዋ ጠገር መሥራት ነው ፤ ማበጃጀት

ሰቀለ ፡

ልቢ ተሰቀለ—ሐሳብ ገባኝ

በጓደኛዬ ሕመም ልቤ ተሰቅሏል ፤ እትካዜ ላይ ወድቄያለሁ

መስቀልኛ መንገድ—ተጽራጭ መንገድ

መስቀልኛ ጥያቄ—ምስክርን በልዩ ልዩ አቅጣጫ መጠየቅ

ሰቀላ ቤት—አገድም አራት ማዕዘን ቤት

ቁም ስቀል ለሳዩ—ወጥሮ ያዘ

ልጆቼ ትንሽ እንጀራ ስላነሳቸው ቁም ስቅልኝ አሳዩኝ ፤

በጣም አስጨነቄኝ

ዐይኑን ሰቀለ ለየ—ትኩር ብሎ አየ

ዋጋ ሰቀለ—ከፍ አደረገ

ለምን ዋጋ ትሰቅላለህ ዝቅ አድርገህ ሽጥ እንጂ ፤ ታስወድላለህ

የመስቀል ወፍ—ቆይቶ ቆይቶ የሚታይ

ሰበረ ፡

ልቡን ሰበረው—አሳዘነው

የአጉዩ መታመም ልቡን ሰበረው ፤ አስተካከው

ሕገ ሰበረ—ሕግ ተላለፈ

ሕገ የሚሰበር ሁሉ ይቀጣል ፤ የሚጥስ

ምክሩ ለጥንተ ይሰበራል—ጠልቆ ይገባል

የሰጠኝ ምክር አጥንቱን ሰበር ገብቷል ፤ ምንም አይረሳኝ

ሰባራ ፡

ሀብተ ሰባራ—ምንም ቢደክም የማይሆንለት

መንገድ ለሰበረ—አቋረጠ

መንገዱን እያሳበርኩ በቀሉ ደረሰኩ ፤ ቅርብ ቅርቡን በመሔድ

ሰባራ ስንጥር—ማንኛውም ቁሳቁስ

ሰባራ ስንጥር ሳይቀራት ይዛ ሐደች ፤ ያገኘችውን ሁሉ

ቀስሎ ተሰዘረ—ሰሜኑ ቀዘቀዘ
በፈተኛ አንደኛ መውጣት ለምዶ መጨረሻ ስለ ወጣ ትሰው ተሰዘረ ፤
አንገቱን ደፋ

ለምባር ሰበረ—ድንግልና ገሠሠ
ለንድ ሰበር—ልጅ ከብት
ሶስት ሰበር—ዕድሜው የገፋ ከብት
ለንገቱን ሰበረ—አዘነ

አንገቱን ሰበረ ብኖር ደግሞ እየመጣህ ነገር ትፈልገኛለህ፤ ከነገር ገለል
ላይ

ዋጋ ለሰበረ—ዋጋ አዋረደ
የሰው ዋጋ ማሳበር ጥል ያስከትላል፤ ዝቅ ማድረግ

ለከንባሉ ሰበረ—እመጫት ከሆነች በኋላ ባል ለመጀመሪያ ጊዜ ተገናኛት
እንጨት ሰባራ—ለማገዱ የሚሆን ዕንጨት ለታሚ
ከብቱ ጥርሱን ሰበረል—ሽርቷል

ኪላ ለሰበረ—ወሰን ጣሰ

ኪላ ሰበር—ቀፊ ሥልጣን ለሰጠት የውጭ አገር ሸቶት

ዐይነ ሰባራ—ዐይነ አፋር

ዘሚው ለሰበረ—የዜማው ስልት ጠፋ

ዘሚውን ሲሰበረው ዝም ብለህ ታደምጣለህ፤ የሚነግውን ሲጥል የሚጣ
ለውን ሲያነግ
ሠራዊቱ ደጀኑን ሰበረ ፤ አሸነፈው

የሰው ስም ሰበረ—አጠፋ

እባክህ ስሜን በየቦታው አትሰበር ፤ ልታተድኛ

ደሰበር ደጋ፤—ከአንገዲህ አልሠራም

ደጀኑን ሰበረ—ጥሶ ሐደ

ኖኛን ሰበረ—ወደ በላይ ዳኛ ሐደ ፤ የታችኛውን ገፋ

ጓዶ ሰበረው—ተሸመደመደ

ጓዶ ከሰበረው ጊዜ ጀምሮ አስተካክሎ መራመድ አትታል ፤ ሽባ ካደ
ረገው ጀምሮ

ልዩ ሰበረ ፡

ልባህን ለብስብ—አታንከርፍኛ

መላስክን ለብስብ—አትናገር ፤ አደብ ግዛ

ሰብስብ እመቤት—የማትዘረከረክ

ሰብስብ—ጨዋ ፤ አንደበተ ልቅ ያልሆነ

ሰብስብነቱ ከብዙ መከራ እድገታል ፤ ራሱን መግታቱ

ሰብሳብ የተወለደ—የትም የተወለደ

ለመልህን ሰብስብ—ጨዋ ሁን

እንግዳ ፊት ዐሙልን መስብስብ ያሻል ፤ የማይረባ ነገር አለመናገር

ለሰባሰብ—አንድ ቦታ እንዲገኙ አደረገ

እስከሰባሰብ ስለጠፋ ተበታትነን ቀረገ

እጅህን ለብስብ—የሰው ዕቃ አትገኝ

እገርህን ለብስብ—ዘረት አታብዛ

እግሩን ለብስቦ ተቀምጧል ፤ በየቦታው መዞር ትቷል

ሰባ ፡

ልቡ ሰባ—ታበየ

የከፍል ኃላፊ ከሆነ ጀምሮ ልቡ ሰብቷል ፤ ኩራት አድርጎታል

ሰብቷል—ደልቶታል

ሰማ ወንድሜ እሱ እኮ ሰብቷል ፤ ታብዩዋል

የሰባ ነገር—ሊቀረጥ የደረሰ ነገር

የሰባው ነገር እንደገና እንደታች አስርገባ ፤ ውሳኔ ሊያገኝ የደረሰው

አስብት አረጅ—ሰውን እያታለለ የሚገቡ

እንቅልፍ ይሰባ—እንቅልፍ ይሚጫን

ሰነከለ ፡

ሀብቱን ሰነከለበት—እንዳያደግ አደረገው

ለምን የሰው ሀብት ትሰነከላለህ፤ ለምን የሰው እንጀራ ትዘጋለህ

ሰንካላ—መራመድ የሚያትቀው

ሰንካላ ምክንያት—በቂ ያልሆነ ምክንያት

ሰንካላ ምክንያት እያቀረብክ ከሥራ መቅረትህን ተወኝ ፤ የግያላምን
ምክንያት

እደሚው ተሰነከለ—አጠረ

ያልታወቀ በሽታ ዕድሜውን ሰነከለው ፤ በልጅነቱ ሄለው

እጆ ሰነከለ—የማይሠራ

ያን እጅ ሰነከለ ከፊቱ አርቅልኝ ፤ ያን ሰነፍ

ሰነዘረ ፡

ሐሳብ ሰነዘረ—ሐሳብ አቀረበ

የሰነዘርከው ሐሳብ የሚከፋ አይደለም

መሰናዘሪያ ቦታ—መፈናፈኛ

ጉጂህ እምብዛም መሰናዘሪያ የላትም ፤ ጠባብ ናት

ሰንዘር—ድንክ

ሰንዘር መረት—ትንሽ መረት

ሰንዘር ሲሰጡት ጋራ—ትንሽ ሲሰጡት ተጨማሪ የሚጠይቅ ፤ ጋት ሲሰጡት
ሰንዘር

እጁን ሰነዘረ —1. ሊሰጥ ፈለገ

እጁን ሲሰነዘር ንገዙብ ሊሰጠኝ መስሎኝ ነበር ፤ ሲዘረጋ

—2. መታ

የሰው ላይ እጅህን አትሰንዘር ፤ ሰው አትማታ

እገርህን አታሰናዘር—ባለሀብት ቁም

ሰነጋ :

መሬት ሰነጋ—አከፋፈለ
ቃሪያ ሰነጋ—ውስጡን በሽንኩርት በዘይትና በጨው አጣፈጠ

ሰነጠቀ :

ልቦ ተሰነጠቀ—ደነገጠ
ያጉቲን ልጅ ከረጅም ጊዜ በኋላ ድንገት እመንገድ ላይ ሳያት ጊዜ ልቤ
ተሰነጠቀ ነው አልኩ
ጠጥር ስንጠቃ—አጉል መራቀቅ
ሰንጣቃ አንጨት—ቁንቅ
በሰንጣቃ እንጨት ልለፍ የሚያሰኝ ጊዜ ነበር፤ መውጫ ቀዳዳ የጠፋበት
ሰንጣቃ—ለፍላፊ
ለምን ሰንጣቃ ትሆናለህ ? ሳታረጋግጥ ታወራለህ ?

ሰነፈ :

ሰነፍ ምርት—ከገለባው ያልተላቀቀ ምርት
ሰነፍ ቀሉ—ገለባው በተላሉ የሚለቅ የገብስ ዐይነት ቀሉ
ሰነፍ እርቀ—ከልብ ያልሆነ ዕርቅ

ሰነፈጠ :

ገዥው በሕዝብ ላይ ሰነፈጠ—አገዛዙ በረታ ነው ከበደ

ሰኔ :

ሰኔና ሰኞ—ድንገተኛ አጋጣሚ
በድንገት መገናኘታችን ሰኔና ሰኞ ሆነብኝ፤ ያልጠበቅሁት ሆነብኝ
ሰኔ ነገ በኔ—የማይደርስ ነገር የለም

ሰንኮፍ : ሸንኮፍ :

ሰንኮፋ አልወጣም—ቂሙ አልበረደም
የሁለቱ ዕርቅ ገና ሰንኮፋ ያልወጣለት ዕርቅ ነው፤ ገና ቅሬታ አለ
የልብ ሰንኮፍ—የልብ ቂም
የልብን ሰንኮፍ አስወግድና ከአንጀታችን እንታረቅ፤ ቅሬታህን

ሰንጋ :

ለባ ሰንጋ—የከብት በሽታ

ሰኘ :

ዝም አሰኘ—መናገር ከለከለ

ሰከረ :

ልቦ በደስታ ሰከረ—ከልክ በላይ ተደሰተ
ተማሪው ጥሩ ማርክ ማግኘቱን ሲሰማ ልቡ በደስታ ሰከረ ነበር
ለሳከረ—አማታ
እባክህ በወግ ያስቀመጥኩትን ሒሳብ አታሳክርብኝ፤ አትደባለህቅብኝ

ሰከነ :

ልቦ ለልሰከነም—ከልጅነት ባሕርይ አልወጣም
ሰውዬው አልሰከነም፤ አልበሰለም
ለመሉ ለልሰከነም—ጋል ጋል ማለቱን አልተወም

ሰው :

ሰው ሆነ—ራሱን ቻለ
ከእንግዲህ ወዲያ ሰው መሆን አለብህ፤ ኑሮህን አስተካክለህ መኖር አለብህ
ሰው መሆን አይቀርም—መሳሳት አይቀርም
ሰው አይረገው—ራሱን አስቻለው
ሰውነት ቢስ—ቁም ነገር የሌለው
የሰው ሰው—1. የሌላ ሰው የራሱ ዘመድ ወገን ያልሆነ
የሰው ሰው ለምን ትናገራለህ፤ የማታውቀውን
—2. ከሰው ሁሉ የበለጠ ሰው
የሰው ሰው ማለት ከበደ ነው
የሰው ቤት—የራሱ ያልሆነ ቤት
የምኖረው በሰው ቤት ነው፤ በእንግድነት፤ በደባልነት
የሰው አገር—1. የባዕድ አገር
በሰው አገር ስንከራተት ከርሜ ተመለስኩ
—2. የሠለጠነ አገር
የሰው አገር ማለት የፈረንጅ አገር ነው
የሰው ዐይን በላው—ቡዳ በላው
የሰው ዐይን ሆነበት—አገረሽበት

ሰይጣን :

ሰይጣኒ መጣ—እልኬ መጣ
ተው ሰይጣኔን አታምጣብኝ፤ አታናደኝ
ሰይጣናም—ንዴታም፤ ግልፍተኛ
ይህን ሰይጣናም አትናገሩብኝ
ሰይጣን ለተሁንብኝ—ከፋ ሥራ እንድሠራ አታደርገኝ
እባክህ አንተ ሰው ሰይጣን አትሁንብኝ፤ ወንጀል አታስፈጽመኝ
ሰይጣን ይዞታል—ሁልጊዜ የሚሠራው የተንኮል ሥራ ነው
ሰይጣን ደፋር—ልብ ቀራጥ
ሁልጊዜ ሰይጣን ደፋር መሆን አያጥጣም፤ ደረቅ መሆን

የሰይጣን ቁረብ—ጫካኝ
እሱ እኮ ሰው አይደለም የሰይጣን ቁረብ ነው፤ በጣም ክፉ
የሰይጣን ነገር—ክፉ ነገር
የምትነግራኝ የሰይጣን ነገር እንጂ በት ነገር አይደለም ፤ ተና ያልሆነ
የሰይጣን ፈረስ—ያለክፉ ሌላ ነገር የማያውቅ

ሰደደ ፡

ሰዶ ማሳደድ—የያዙትን ለቶ ፍለጋ መሔድ
ሰድ—ባለጌ
ሰድ ቤት—አጥር የሌለው ቤት
ሰድ ለደገ—ያልተቀጣ ፡ ማንዘራሽ
ላጅን ተቈጣጥረው ካሳደጉት ስድ አደግ ይሆናል ፤ ባለጌ
የሰደድ ለላት—ድንገት የተነሣ የጫካ እሳት

ሰገረ ፡

መሰገርት—አመንዝራ ሴት
ክዚያች መሰገርት ተጠንቀቅ ፤ ለሰኝ

ሰጠ ፡

ሆኑን ሰጠ—ምስጢር ገለጠ
ለበበ ሆኑን ሰጥተኛል ፤ የሚያስበውን ሁሉ ነገርኛል
ለመዝራ ሰጠ—ዳረገ
መዝራ አልሰጠም—አዝመራ አላግረም
ቃሉን ሰጠ—መስከረ
እዳኛው ፊት ቀርበን ቃላችንን ሰጠን ፤ ያየውን የሰግነውን ተናገርን
ቃሉን ሰጠኝ—ውለታ ገባልኝ
እሴት መተሳሰ አንደምትጠይቀኝ ቃልህን ሰጠኝ ፤ አረጋግጥልኝ
ተከሻ ሰጠ—ተከራሪ
የግዕረግ ዕድገት ካገኘበት ጊዜ ጀምሮ ትከሻ መስጠት ይዟል ፤ መጀን ፤
ሰውን መናቅ
እጁን ሰጠ —1. ተያዘ (ወንበደ ፡ ሽፍታ)
ወንበደው እጁን በሰላም ካልሰጠ ታደኛ እንዲገደል ውሳኔ ተሰጥቷል
—2. የሰው እጅ ጨበጠ
እሰጥ ለገባ—መገት
ካንተ ጋር እሰጥ ለገባ አልጀምርም ፤ ከክርክር
የሰጠ ነው—የተመቸ ነው
የመራቱ አተግመጥ የሰጠ ነው ፤ በጣም የተመቸ ነው
የሰጡትን ይይዛል—የዘሩትን ያበቅላል
የኢትዮጵያ መሬት የሰጡትን ሁሉ ይይዛል

የሰጠ ይታከታል—አይበቃኝ ባይ
ላንተ የሰጠ ይታከታል ፤ መቶ በቃኝን ታውቃለህ ፤

ሰጠመ ፡

በላብ ሰጠመ—ክፉኝ አላበው
በሐዘን ሰጠመ—በርቱ ሐዘን ያዘው
በሐሳብ ሰጠመ—በሐሳብ ጭልጥ ብሎ ሔደ

ሰጥ ለጥ አለ ፡

ሰጥ ለጥ ብሎ ተገዛ—ሳያንገራግር ተገዛ ፤ ያለተቃውሞ
ሰቅኝ ግዛት ሰጥ ለጥ ብሎ የተገዛ አገር አልነበረም ፤ አሜን ብሎ

ሰፈረ ፡

መሀል ሰፋሪ—ከማንኛውም ወገን ያልሆነ
በዓለም ፖለቲካ የመኻል ሰፋሪነት አቅዋም ያላቸው መንግሥታት ጥቂ
ተች አይደሉም ፤ ይህንም ያንንም የማይግፉ ፤ የሚቃረኑ

ሱሪ ፡

ሱሪ ቢጣልባት የምታረገዝ—ወንድ ከደረሰባት ማርገዞ የማይቀር
ሱሪ ባንገት ማውለቀ—የማይቻል ነገር ማድረግ
ትእዛዝህ ሱሪ ባንገት ማውለቅ ሆነብኝ ፤ ፍጹም ሊፈጸም የማይቻል
ሱሪ አለበስኩም!—ወንድ አይደለህም ፤
አንተ የፈለከውን ካደረከሃ ሱሪ አለበስኩም ማለት ነዋ ፤ ፈሪ ነኝ
ባለሱሪ—ወንድ ፤ ከምጣጣ ፤ ከፍጣፍ

ሱቅ ፡

ሱቅ በደረቲ—ሸቀጥ አዘረ

ሲጥ ፡

ሲጥ ለደረገው—አፍኖ ገደለው ፤ ባንዳፍታ ገደለው
እምቢ ካለ ሲጥ ነው የማደርገው ፤ ከመቅጽበት ዝም አሰንዋለሁ

ሳለ ፡

ለንደበተ ስል—ጥሩ ተናጋሪ

ሳለ አይሰጥ ፡

ሳለ አይሰጥ—ደንደስ ፤ የጀርባ አጥንት

ሳመ :

መሬት ለሳመው—አዋረደው
 የሰጠሁት መሬት አስሜ ነው
 ራሱን ሳመ—አደራህን ይህን ነገር አድርግልኝ አለው
 ምነው ራሱህን ስሜ ለምኘህ ተለማምደህ
 ሳምልኝ—ሰላምታ አቅርባልኝ
 ሲስደዱት ቀርቶ ሲበባት—ሲለማመዱት እምቢ ብላ ሲያስገድዷት
 ራስ ተስቆ—በብዙ ልምምት
 ራሱን ተሰሜ ነው በዚህ ዋጋ የሸጥኩት ሰንት ተለማምደውኝ
 ቤተ ክርስቲያን ሳመ—ወደ ቤተ ክርስቲያን ሐደ
 ለላዋቂ ሳሚ—ምነ ሥርዓት አልባ
 እጅ ሳመ—ተለማመጠ
 እጅህን ተስመሃል ይህን ልትነገረኝ የመጣኸው ? ተለምነሃል
 እገር ሳመ —1. ስትሕትና ሰላም አለ
 —2. ተለማመጠ
 እገር ሰም ነው የወሰደው ፤ በጣም ደስ ብሎት ነው የወሰደው

ሳሳ :

ለልጅ ሳሳ—ጉዳት ይደርስበት ይህን ብሎ አለበ
 ገበታው ሳሳ—እንጂራው አነሰ
 እባክሽ ገበታው እስኪሳሳ አትጠብቂ ፤ እንጂራ ዉምረበት
 ዐይኑ ይሳሳል—ገብቶ ነው
 የግብሩ ምልቀ እንዲያው ዐይኑ ይሳሳል ፤ ቢስ ነው

ሳር :

ሳረ በል—
 —1. የወንድሙን ግሊት የወረሰ
 —2. ከእግቱ የተገናኘ
 ሳር ቅጠሉ ሁሉ—ሰው ሁሉ
 ሳር ቅጠሉ ሁሉ ይወደጥል (ግንጥ)
 ሳር እገር—ተዋጎ እገር

ሳቀ :

ለብር ሳቀ—አብሮ አላገጠ
 ሰዉዬዉ ከጠፋቱ ጋር አብሮ ሲሰቅ ነበር ፤ ሲያሾፍ

ሳበ :

ሳበ ረገብ አደረገ—ያዝ ለቀቅ አደረገ

ሳተ :

መዝፋ ሳተ—አዝመራው ሳይሰጥ ቀረ
 ዘንድሮ መዝር ስለሳተ አገር ውስጥ ራብ ሳይገባ አይቀርም
 ሰውየው ሳተ—እረጃ
 መላት ከጆመረ ብዙ ጊዜ ሆኖታል ፤ መዘባረት ፤ ክእሮቹና የተነጣ
 ሳተ አደረገ—ፈሱን ፈሳ
 እሰው መሃል ሳት ስላደረገ አናር ዘሉ ወጣ

ሴሰኛ :

ልጅ ሴሰኛ—ያገኘውን ሁሉ የግያነግ

ሴራ :

ሴሪ ሆነ—አገሩን ረጋ
 ሴሪ ጉዳ—አምባገርኝ
 ሴሪ መታ—አሲረ
 በአለቃቸው ላይ ሴራ ሲመቱ ተደረሰላቸው ፤ ሲያድሙ
 ሴሪ ቀረጠ—ዐድማ አደረገ

ሴቲ :

ሴቲ መሬት—ወፍራምነት የሌለው ተላል መሬት
 ሴቲ ቀንቁ—ገር ቶንቶ
 ሴት ለውል—ከሴቶች እካባቢ የማይጠፋ
 ያን ሴት አውል እልክ እገባጥለሁ
 የሴት ልጅ—ያልተቀጣ ፤ ባለገ
 የሴት ለለለ—ባጿ እቢት ሲውል እጩ እደባባይ ወጥታ የምትግንት
 የሴት መዶለቻ—ጎዳ

ሴም :

ለመኛ—ሰበበኛ
 ይህን ስመኛ ገላገሉኝ ፤ ነገረኛ ፤ ከሰው ራስ ላይ የማይወርድ
 ልመን ተከለ—በሠራው ታዋቂ ሆነ
 ለእካባቢው ሕዝብ የሠራው ት/ቤት ስሙን ተከሉለታል ፤ ዝና እትርድ
 ለታል
 ስምህን ቄስ ይጥራው—መት
 ስም ለጠፋ—አማ
 ስሜን ሲያጠፋ አግኝቼው የግንባውን አደረኩለት ፤ ሲበክል
 ስም አንዳለው—እንደ ጥፋ ሰው
 ስም ጥር—ገናና
 አገራችን ብዙ ስሙ ጥር ሰዎች አፍርታለች ፤ ታዋቂ
 ስም ጥቁ—ዝነኛ

ሰር :

ሰረ ነገር—የነገር መነሻ
 ሥረ ነገሩን ስለማላውቀው እስቲ በዝርዝር ንገረኝ፤ የጉዳዩን መሠረት
 ሰር ስሩን—ውስጥ ውስጡን
 ጉዳዩን ሥር ሥሩን ተመልክቶለሁ፤ ጠለቅ ብዬ መርምረዋለሁ
 ሰር ሰደደ—ተጠናክረ
 ይኸ በሽታ ሥር ሳይሰድ መታከም አለብህ፤ ሳይጠና
 ሰር ነቀል—ተስፋገጣሪ
 በአገራችን የተደረገው ለውጥ ሥር ነቀል ነው፤ የጥገና ለውጥ አይደለም
 ሰር የለሽ—ዘሩ የማይታወቅ፤ ለሰው
 ሰር ያዘ—ተጠናክረ
 ጉዳዩን ሥር ሳታሰዘው አትሒድ፤ መሠረቱን ሳትጥል
 ሰር ጠምዛኝ—አስማተኛ
 ሰር ነቃይ—ሥር ማሽ፤ አስማተኛ

ሰንክሳር :

ሰንክሳሩ በዛ—ወንጀሉ በዛ
 እሳክህ ሰንክሳሪን አታብዛ፤ በደሌን አታብዛ

ሰንኳን :

ሰንኳን—አይሆንም
 ሰንኳን፤ እርሱን አልተበልም

ሰጋ :

ሰጋ ሆነ—ሰው ሆነ
 ክርስቶስ ሥጋ ሆነ፤ ካምላክነት ወደ ሰውነት ተለወጠ
 ሰጋ ለሰጋ—አጥንት ሳይነካ
 ጥይቱ ሥጋ ለሥጋ ነው ያለፈው
 ሰጋማ—ወፍራም፤ ጠብደል
 ሰጋ ወደሙ—ቁርባን
 ሰጋዊ—ዓለማዊ
 ሰጋዩ—ዘመዴ
 ሥጋዬን እንዴት አድርጌ እጠላለሁ፤ የተወለድኩትን
 የሰጋ ከብተ—ለድሎቱ ብቻ የሚያስብ
 የሰጋ ዘመድ—ተወላጅ
 የገንባር ሰጋ—ደፋር
 እንገላኮ የገንባር ሥጋ ነው፤ ያየውን ክፉ ነገር ከማውገዝ ወደኋላ አይልም
 የጥርስ ሰጋ—ጨቅጫቃ፤ ነዝናዛ
 ንብረ ሥጋ—ፈቃድ ሥጋ

ሸ

ሸለ :

ሸል ያለ—ራሱ ትንሽ፤ አካሉ ወፍራም የሆነ ሰው

ሸመቀቀ :

ሰውነቱን ሸመቀቀው—አላፈረው፤ ያየው ነገር አሳዘነው

ሸለተ :

ሸለተ—አታለለ
 ለእኔን ሸለተው፤ አማኝው

ሸመተ :

መከራ ሸመተ—መከራ አተረፈ
 በሽታ ሸመተ—በሽታ ያዘው

ሸመጠጠ :

ውሸቱን ሸመጠጠው—ለውሸቱ ለክት አጣ፤ እውነቱን ትቶ ሐሰት ብቻ ተናገረ
 ጆርውን ሸመጠጠ—ጋለበ
 ረረሱ ጆርውን ሸመጠጠ

ሸማ :

ሸማ ለባሽ—መንዳካ ደህ
 ሸማ በየፈርጁ ይለበሳል—ሰው በየጠባዩ ይወደዳል

ሸረበ :

ነገር ሸረበ—በሰው ላይ አላበቀ
 ሥራ አይበሉት እንጂ ነገር መሸረብስ ይችላል፤ ሰውን ማላብስ

ሸረከተ :

በነገር ተሸረከተ—ውሸቱን ሳያፍር ለቀቀው
 ሸርካታ—ቀጣፈ

ሸርጥ :

ሸርጥ ለሸርጥ—ጉን ለጉን

ሸሸ :

ባህር ሸሸ—በከረምት የሚሞላ ፤ በበጋ የሚደርቅ ኩሬ
ዝር ሸሸ—ቀትረ ቀላል
ጸጉር ሸሸ—ተመለጠ

ሸቀጠ :

በነገር ሸቀጠ—አታለለ
ይፄ በነገር መሸቀጥ አንድ ቀን ያጋልጠዋል ፤ በነገር ማሞኘት

ሸበሸበ :

ለሸበሸበ—እስከስታ ወረደ
ገምባሩ ተሸበሸበ—ተቆጣ
ፊቱ ተሸበሸበ—ተጨማደደ

ሸበበ :

ሸበሸበ ለደረገ—መላልሶ ጠለፈ
ሸቢያ ጋለበ—ሥር የሌለው ነገር ተናገረ
ነገርን ሳታረጋግጥ በሸቢያ አትጋልብ ፤ በሰሜ ስሜ አቃናፋ
ለፋ ተሸበበ—እንዳይናገር ተከለከለ

ሸበተ :

የንጠተ ሸበተ—ሸብቶ ሳለ ግብሩ መጥፎ የሆነ ሰው ፤ ከልምድ የማይማር ፤
የሽማግሌ ቀላል

ሸበጠ :

ሸባጥ—ያለ ሥራው የገባ ሰው ፤ የርን ዝንብ

ሸተተ :

ባይሸት ይሻላል—ውጪ ባይወጣ ፤ ባይታወቅ
ነገር ሸተተው—1. ነገር ነገር አለው
—2. የነገር መምጫው ታየው

ከነገር ሸተተ ለለ—ራቀ ፤ ከዳ

ባነገሩ ገብቶ ሲያውጠነጥን ከርሞ አሁን ሸተተ አለ

ቶላ ሸተተው—በትር ፈለገው

ልጁ ዱላ ሸተተታል መሰለኝ፤ ተው ያልኩትን ሁሉ ማድረግ ጀምሯል

ሸተት አለ :

ሙሉጭ አለ ፤ አፈገፈ፡

ሸነቆጠ :

ሀዘን ሸነቆጠው—ደራርቦ ደረሰበት
ረዛብ ሸነቆጠው—ክፉኛ ራበው
በነገር ሸነቆጠው—ወቀሰው

* ሸነፈ :

ተዳሩን ለሸነፈ—ራሱን ቻለ
ለለምን ለሸነፈ—እውነትን ወደደ ፤ በመፅን ጠላ
ለይቱ ተሸነፈ—ማየት አቃተው
ጉልበቱ ተሸነፈ—ጉልበቱ ደከመ

ሸኘ :

መሸኛ ደብዳቤ—ዋና ደብዳቤ
ሸኘው—ገደለው
በጥርስ ሸኘው—1. በሳቅ ፤ በፈገግታ
—2. ሸንግሎ መለሰው
ያን ፁሉ መንገድ ደክሞ በጥርስ ሸኘው ፤ ምንም ሳያደርግለት
እንገዳውን ሸኘ—አስተናግዶ ፤ ደግሶ
ዘመዱን ሸኘ—ዘመዱ ሞተበት

* ሸከመ :

ሸከሚ ወረደልኝ—ሐሳቤ ተቃለለ
ሸከም ሆነ—አስቸገረ
ዐቅመ አዳም ከደረሰም በኋላ ለቤተሰብ ሸከም እንደሆነ ነው
ተሸከመ—ፈዳ
ዕድሜህን ሙሉ ልሸከምህ አልቸልም
ዘጠኝ ወር ተሸከመች—አረገዝች
ያገር ሸከም—ያገር ፅዳ
ወርቆት ተሸከመ—ወርደት ተቀበለ

ሸከሸከ :

በጦር ሸከሸከው—ደጋግሞ ወጋው
ወጋት ሸከሸከው—ወጋት አመመው

ሸጉጡ :

ሸጉጡ ጠጭ—በገዛ እጁ ጥተ፤ በራሱ ላይ ተኩሶ

ሸጓጣ—1. ኩሰግኖ

—2. ተለግግጭ

ሸጠ :

መሸጠ—ባሪያ

ዳቀላሉ ሸጠኝ—አታለለኝ

ለሻሻጭ—ሴትኛ አላሪ

ሸፈተ :

ልቡ ሸፈተ—ነገሩን አልቀበል አለ

ወተቱ ሸፈተ—ቅቤ ግፍግት ጀመረ

የሚናጠው ወተት ሸፍቷል፤ ቅቤ ግፍግት ጀምሯል

ሸፈጠ :

ቁስሉ ሸፈጠ—ድኖ የነበረው አመረቀዝ

ቁስሉ ሸፍጦ መጠሃጠዝ ጀምሮኛል፤ አገርሸቱ

ሻ/ሻ :

ሻ ለደረገ—በተን

አረቄው ሆዴን ሻ አደረገልኝ፤ የቀበረኝን አቃለለልኝ

ሻ ለለ—ፈለገ

ያለለግቱ ምግብ ሻ አለኝ፤ ራሱን

ሻ ለለው—ልቡ ሲከፋው ከጀለ

ጠመንጃ ደግኖ ድንገት ቢመጣበት ልቡ ሻ አለው፤ ፈራ

ሻ ብተን—መለያየት፤ መጥፋት (ልጆች በጨዋታ ጊዜ የሚሉት)

ሻከረ :

ሆጁ ሻከረ—ነገር ገባው

እውነት በውሸት ሲለወጥ ደጋግጦ ስላየ ሆጁ ሻከረ

ሻጫ :

ነገር ሻጠብኝ—ድንገት ጣል አደረገኝ

እቢርጭ እየመጣ ነገር ስለሚሸጥብኝ ሥራዬን ያስጥክልብኛል

ተሸጠ—ጥገኛ ሆኖ

እሰው ሥር ተሸጦ ሰውን ያተራምሳል፤ የሰው ደባል ሆኖ

ሸንት :

ሸናበት—አላገጠባት

እንዲህ አድርጎ በሰው ይሸና፤ የሶት ጊዜ ተጥርጎ ጠፋኩ፤ ያሹፍ

ሸንታም—ፈሪ በቅቧቃ

ሸንተ—ዘር፤ ልጅ

ሸንተ መልካም—ጥሩ ዘር ያለው

ሸረቱ ሸንተበታል—ዝጓል

ለሸናው—አንባቀቀው

ፖሊሶች ሊይዙህ በመምጣት ላይ ናቸው ብሎ አሸናው፤ አስፈራው

ውሃ ሸንተ—ሰጋራ ያልሆነ

ውሃ ሸንት መክፈያው የት ነው፤ ሸንት መሸኛው

የጣይ ሸንተ—የደጋ ርጥበት፤ ጠል

የጎም ሸንተ—በጎም ጊዜ ቀስ በቀስ የሚዘንብ ዝናብ

የሸና—የበሰበሰ

የሸና ባትሪ ድንጋይ ገዢ ራዲዮኔን አበላሸው፤ የወረሃ

ይሸናል—ግፍሰስ ጀምሯል

እንስራው ስለነቃ መሸናት ጀምሯል፤ ግዝቶት

(እ) ሾህ :

ነቁ አሾህ—መርዘኛ

እሱ እባክህ ነጭ አሾህ ነው፤ ድንገት ነው በነገር ጠቅ የሚያደርገህ

አሾህን በሾህ—እርስ በራሱ

አሾህ በሾህ ነው የሚወጣው፤ ሌባን የሚያገኘው ሌባ ነው

አሾህ ለፍ—ተላጸቢ ሰው

አሾህ አይውጋህ—ከቶ አይንካህ

ሾለ :

ሾለሱን አሾለ—ለነገር ተዘጋጀ

ሾል ቂጥ—ዐርፎ የማይቀመጥ

አፋን አሾለ—ለነገር አቆተመ

ገና ስሙ ሲጠራ አፋን አሾለ፤ ለነገር አቆበቀበ

አፈ ሾል/ሾለፍ—ነገረኛ

ሾለከ :

ሾለከ—አመለጠ

ከመከራ ሾለከ

ሾለካ—ቀጣፊ

ሾለካ ነው፤ አትመነው

ሸላ ፡

ሸላ በድፍን—ያልተገለጠ ነገር

ያንተ ነገር ሸላ በድፍን ነው፡ ፀሐይና ደብሰል፤ ድብት ነው

ሹመ ፡

ሹም ሸር—ሹመት

ሹመት ያግብር—ሹመቱ እየጨመረ ይሒድ (ልተሾመ)

ሹመት ለይይንገጥ—እንደ ተሻርክ አትትር (ሹመቱን ላጣ)

ዛሬ ተሾመ—ዛር ተነግ

ደመናው ተሾመ—በእየር ላይ ተንሰራፋ

ጋት ተሾመ—ጋት ተሞላ

ሹረ ፡

ለለለቃ ይሾራል—ይሰላል ፤ እየተንቀጠቀጠ ይታዘዝል

ሺ አለ ፡

ሺ አለ—ፈለሰ

ሺልንጉ አስፋልቱ ላይ ሺ አለ ፤ ተበተነ

ቀ

ቀለለ ፡

መሬት ይቀለለው—መቃብሩ ይስማማው

በለው ሬት ቀለለ—ተዋረደ

ቀ/ል ያለ—ቀትረ ቀላል

በሽታው ቀለለው—እየተሻለው ሒድ

ቀላል ሰው ነው—ለቲም ነገር የሚበቃ አይደለም

ቀትረ ቀላል—ከውካዋ ፤ ቆሌ ቢስ

ብስል ተቀሊል—ጥሩና መጥፎ ፤ ትንሽና ትልቅ

ተቃለለ—እያንስ ሄደ

ለቃለለ—አራከሰ

ለነጋገሩ ቀለለ—ውሸት ሆነ

አግሩ ቀለለ—ፈጠነ

እግሩ ቀለለው መሰለኝ በቶሎ ደረሰ

ፈተና ቀለለ—ሳይከብድ ቀረ

ይቀለኛል—አልፈራውም ፤ አላዋረውም

ካበለ ጓደኞች ሁሉ አማረ ይቀለኛል ፤ ሳልፈራ አነጋግረዋለሁ

ቀለመ ፡

ቀለም አገባ—ነክረ

በሐዘኑ ምክንያት ቀሚሰና ከታዋን ጥቁር ቀለም አገባች

የቀለም አባት—አለተማረ

ቀለም ገባው—ትምህርቱን ተማረ ፤ እየገባው ሒድ

የቀለም ሰው—የትምህርት ሰው

የቀለም ቀንድ—ሊቅ ፤ ዐዋቂ ፤ ተመራማሪ

ቀለለ ፡

መለሰ ቀለለ—መላለሰ

መለሰ ቀለለ ብሎ በሸተኛው ጦየቀ ፤ ደጋግሞ

ለንጉን ቀለለ—አዘነ ፤ ተከዘ

ጉጆ ቀለለ—ቤት ሠራ

ብዙ ጊዜ በደባልነት ቆይቶ በትርቡ ጉጆ ቀለለ

ቀለበ ፡

ቀለባት—ወዲያው ወሰዳት

ተምህርት ቀለበ—ቶሎ ገባው

ቀለጠ ፡

ልጁ ቀለጠ—ተበላሽ

እንደ ቀለድ ቁማር መጫወት ጀምሮ ልጁ ቀለጠ ፤ ባለፈ ሆነ

መከቱ ቀለጠ—እጅግ ሰባ

ቀልጥ ለለ—1. እዚያው ቀረ

አተላከበት ቅልጥ ብሎ ቀረ ፤ እሑደበት በታ ቆየ

—2. ደራ

በዱላ ቀለጠ—ተደበደበ

በጥሬ ቀለጠ—ተመታ

ሴባው እንደ ተያዘ በጥሬ ቀለጠ ፤ በጥሬ ተጠፈጠፈ

ለቀለጠኝ—አታለለኝ

ለቃለጠ—ወሬ አዳመቀ ፤ ቀላጥቢ ሆነ

አልልታው ቀለጠ—አማረ

ዘፈኑ ቀለጠ—ደመቀ

ገንዘቡ ቀለጠ—ጠፍቶ ቀረ

የተሰረቀው ገንዘብ ቀለጠ ፤ ሳይገኝ ቀረ

ጨዋታው ቀለጠ—ተፋፋመ

እየመሸ ሲሔድ የፋር ጨዋታው ቀለጠ

መሽሮች ሲገቡ ዘፈኑ ቅልጥ አለ ፤ ደመቀ

ቀለጠመ ፡

ባለቀልጥም—በጉልበቱ የሚኖር ኃይለኛ

ቀለጠጠ ፡

ቀልጥጥ ቀብጥጥ ለለ—ዝንጀሮኛ አየ

ቀላ ፡

ለይቱ ቀላ—አስተያየቱ የምቶኛ ሆነ

ቀላወጠ ፡

ተምህርተ ቀላወጠ—በየቦታው እየዞረ ተማረ

ለቀላወጠ—ትንሽ የሚበላ ሰጠ

ቀላድ ፡

ቀላድ ጣለ—መሬት ለካ

ቀልብ ፡

ቀልብ ደረቀ—ለዛ መጥጤ

ይኸ ቀልብ ደረቅ ድንገት ቢመሀብኝ አካሌ ሰንጥቅ አለ ፤ ከሞሮ

ቀልብ ቢለ—ውቃሴ የረቀው

ቀልብ ሙራ—ጥላካ ፤ የማይጨመድ

ቀልቡን ለላጣሁት—ረፍት ነሳሁት ፤ አራጠጥሁት

ቀልቡ ወደደው—ልቡ ፈለገው

ቀልብ ገዛ—አስተጥይ ሆነ

በሥራ ተጠምዶ መዋል ከጀመረ ወዲህ ቀልብ ገዛ

እቀልቢ ገባ—ውቃሴዬ ወደደው

ቀመመ ፡

ቀመመ—በትንሹ የሚበቃ

ሴትዬዋ ቅመም ነች ፤ ነፍሱ ትዝራባቸዋለች

ነገር ቀመመ—አሳመረ

ቀመሰ ፡

መዘረ ቀመሰ—ተሠቃየ

መድኃኒት ቀመሰ—ኮሶ ጠጣ ፤ መድኃኒት ጠጣ ፤ ጥጠ

ከድብ ቀመሰ—ቲጣ ደረሰበት

ተቃመሰ—ትንሽ ትንሽ ተዳረሰ

አፈር ቀመሰ—ሞተ ፤ ተቀበረ

የፊትን ጦር ቀመሰ—በፊት ገጠመ

ዱላ ቀመሰ—ተመታ

ቀመጠለ ፡

ቀምጠላው ጠፋ—ሕሊናው ጊሳት

ቅምጠላዋ ጠፋ ፤ አርጊቷ ልጅዋ ክምተች በኋላ ፤ እንደ አብድ አደረጋት

ቀረ ፡

ላባ ቀረሽ—ዕብድ ፤ ጨርቁን የጣለ

ልቡ ቀረ—ሐሳብ ያዘው

ቀርተ ላይቀር—ልቡ ላይቀርጥ

ቀርቶ ላይቀር ከፋ አናገረኝ

ልብ ቀርቶ ጫካ መግባት አያዋጣም ፤ በሐሳብ እየዋለሉ

ሲቀር ይቀራል—እንዳልነበር ይሆናል

ሲቀር ለሚቀር ነገር ከዘመድ አዝማድ ጋር መጣላት

አያስፈልገም ፤ እንዳልሆነ ለሚሆን

ቀር ቀር ለለው—ውል ውል አለው ፤ እመነታ

ቅር ቅር ሲለኝ ሐጂ ቦርሳዬን እረስኛው ኖሯል ፤

ልማድ ሆነና ቅር ቅር አለኝ ያደግሁበት ቀዬ ፤ ባይፈይ ይረ

በዋለ ቀረ—አልተመለሰም

ዘመዶቼን እጠይቃለሁ ብሎ በዋለ ቀረ

ገንድ ለይቅር—በነቂስ
የሀገር መሪውን የከተማው ሰው ገንድ ለይቅር ወጥቶ ተቀበለው ፤ እንዳለ ወጥቶ

ባጭር ለስቀረ—ቀሠፈ
የባረቀ ጥይት ባጭር ለስቀረው ፤ ገደለው

እንደ ዋለ ቀረ—መና ሆነ
ያሁሉ ገበሬ የዋለበት ሰብል እንደዋለ ቀረ፤ ተበላሽ
ለፍቶ ለፍቶ ተምሮ እንደዋለ ቀረ ፤ ብልሃት የሌለው ሆኖ

የቀረው ቢቀር—ሲሆን ሲሆን
የቀረው በቀር ክፍል አልፋለሁ ፤ ቢያንስ ቢያንስ

ይቅር ለገዢ—ቂም አልይዝም ፤ ቂሜን ትቻለሁ
ይቅር ላንተ—ላንተ ብዬ ትቼዋለሁ
ይቅር ባይ—ታጋሽ
አምላክ ይቅር ባይ ነው

ይቅር ተባባሉ—ተስማማ
ሽማግሌዎች ከገቡበት በኋላ ይቅር ተባብለው ተመለሱ ፤ ታሪቀው

ይቅር ለለ—ታረቀ
ያባት ገዳይም ይቅር ይባላል ፤ ቅርሾው ይተዋል

ይቅር ለሰኝ—አስታረቀ

ይቅርታ ጠየቀ—ተማፀነ
በአጠፋው ጥፋት አዝኖ ይቅርታ ጠየቀ ፤ እንዲረሳለት ለመነ

ዱላ ቀረሽ—የዱላ ያህል የሚገመት
ዱላ ቀረሽ ስድብና ግልምጫ ነው የወረደባት ፤ ከድብደባ የማያንሳ

ጭራ ቀረሽ—ላባ አስተኔ ፤ ዕብድ
ባይሳካ ቀረ—አልተያዘም ፤ አልተዋጣም ፤ አጉል ሆነ
ቀሬታ ገባው—ሳይደሰትበት ቀረ

ቀረሽ ፤

ቅርሻ ቅርሻ ለለ—ደነፋ
ለታቀርሽብኝ—ቂሻሻ ነፃር አትናገር

ቀረቀረ ፤

በፋን ቀረቀረ—ዘጋ
ነገር ቀረቀረብኝ—ሐሳብ እንዲገባኝ አደረገ

ቀረቀበ ፤

ቀረቀብ—በላ
ደህና አድርጌ ቀርቅቤያለሁ ፤ በጣም ጠግቤ በልቻለሁ

ቀረበ ፤

ቀረቦ—ሞኝ ሰው ፤ ብርታት የሌለው
ቀርብ ለቀርብ—ጉን ልጉን
ቀርብ ዘመድ—ዝምድናው ያልፈቀ
አልተቀረረቡም—በዋጋ አልቀስማሙም
ውቃቢ የቀረበው—ውቃቢ የታረቀው
የማያቀርብ ስራ—የተንኮል ሥራ
የማያቀርብ ሥራ ነው የሠራሽኝ ፤ ያላልኩትን አለ ብለሁ

ቀረበተ ፤

ቀርበታ ሆድ—ሆዶ ትልቅ

ቀረደደ ፤

ወሽቱን ቀረደደው—ኳብዝቶ ዋሽ

ቀረጠ ፤

ቀርጠ ቀላል—ቀትረ ቀላል
አሁንማ እያደር ቀርጠ ቀላል እየሆነ ሄደ ፤ አቅል እያጣ
ቀርጥ የለሽ—ቁመና ቢስ
ገንዘብ ቀረጠኝ—ገንዘብ ሠረቀኝ

ቀረጠፈ ፤

ቀርጥፍ ለርጎ በላ—ጭርስ አድርጎ
ቡዳ ቀረጠፈው—ቡዳ በላው
የቀረበለትን ቅርጥፍ አድርጎ ነው የበላው ፤ ምንም አላስቀረ
ቀርጥፍ ያለ ውሽታም—እልም ያለ
ውሽቱን ቀረጠፈው ፤ ሳያፍር ዋሽ

ቀረፈ ፤

ቂሙን ቀረፈ—ቂሙን አስወገደ ፤ ተወ
ቂሙን ቀርፎ ታረቀው ፤ ቂሙን አስወገደ
ቂም መቀረፊያ—ማመካኛ
ቂም መቅረፊያ አታድርገኝ ፤ በኔ ፤ አታመካኝ
ዋጋ ቀረፈ—አሳነሰ

ቀሰመ ፤

ቀስሙ ተሰበረ—ተስፋ ቆረጠ
ውሸት አንጠልጥሎ መጥቶ ቅስሙ ተሰበረ ያላሰበው ፤ ደረሰበት
ትምህርት ቀስሙ—ተማረ

ቀሰረ ፡

እጁን ቀሰረብኝ—ቀተብኝ

ቀሰቀሰ ፡

ለውረ ቀሰቀሰ—እስያነበረ

እጉረው ተኝቶ የነበረውን አውረ ቀስቅሶ ሳሟቷን እስነከሰ ፤

የተረሳውን ጉን ቀሰቀሰ—እስታወሰ

ይቅርብኝ አልሰማም ብለው እምቢ ብሎ የረሳሁትን ጉን ቀሰቀሰብኝ ፤

ላስታውሰው ያልፈለግሁትን

ቀሰተ ፡

ቀስቱን ለጠጠ—ቀስቱን ወጠረ

ቀቀለ ፡

በነገር ቀቀለኝ—በነገር እናደደኝ ፤ እበሸቀኝ

ቀበለ ፡

ልብሱ ተቀበለው—ልብሱ አሟረበት

መከራ ተቀበለ—ተሰቃዩ

በጓደኛው ምክንያት ብዙ መከራ ተቀበለ ፤ ጉዳት ደረሰበት

ቀበረ ፡

ምስጢር ቀበረ—ሸሸን ፤ ቀበረ

የነገርነትን ምስጢር እስከ ዛሬ ቀብሮ መያዙ ያስመሰግንዋል ፤ ደብቆ

ቀብሮ አቆየ—በሥራ እንጻናድን አደረገ

ለብዙ ዓመታት በአንድ ደመወዝ ቀብሮ አቆየው ፤ ደመወዙን ሳይጨምር

በቁሙ ቀበረው—ደባ ሰራበት

ወዳጁ መስሎ እንገን ጉኑ እያለ በቁሙ ቀበረው ፤ ዐይኑ እያየ ተንኮል ሠራበት

ቀበጠ ፡

ተቃበጠ—1. ተጫወተ

ልጆቹ ሲቃበጡ መስተዋቱን ሰበሩት ፤

—2. ተዳራ

ጉረምሳውና ወጣቷ መቃበጡን ከጀመሩ ቆይተዋል

ቀበጢና—ዐርፎ የማይቀመጥ ፤ የእንገርት ቂጥ

ቀባ ፡

ቀባ—ስም አሳደፈ

ያ ተንኮለኛ ስሙን በአጉል ነገር ቀብቶት ፤ የሚያውቀው ሰው ሁሉ ሸሸው አጉድሮት ፤

ቀባ—ሾመ

ገና ሲፈጠር የተቀባ (ዐይነት) ሹመት ዐልፎት አያውቅም

ቀበ ቢስ—1. ለዛቢስ

ይኸ ቅበቢስ ሰው ሲሰለቸውም አይገባው ፤ ለዛ መጥጦ

—2. ዕድለቢስ

ቅበቢስ ነው መሰል ማስተዛዘኛ እንኳን ደርሶት አያውቅም ፤ ያህል ሎተሪ እየገዛ

ቀቢ ለንጋች—እወደድ ባይ

አዛኝ ቅቤ ለንጋች ልነጠፍልህ ይላል ፤ የፈለገውን እስኪያገኝ ፤ ቅርበት ፈላጊ

ቀቢ ጠባሽ—አከንፋሽና እወደድ ባይ

ተቀባባች—አማመረች

ለንጀቱ ቀቢ ጠባ—የፈለገው ተላካለት

ለፈ ቀቢ—አንደበተ ልስልስ

ክፉ ስም ቀባ—ክፉ ስም ሰጠ ፤ አዋረደ

ደም ተቃባ—ደም ያፋሰሰ ጠባኝነት

አሁንም ወንድሙን ስለ ገደለበት ደም ተቃብተዋል ፤ ባርቆብኝ ነው

ቢልም አላመነውም ፤ የደም ቁርሾ ተያይዘዋል

ቀተረ ፡

ቀተረ ቀላል—1. ቅርጠ ቀላል

ይኸ ቀተረ ቀላል ኮቴው አይሰማም ፤ ሞገስ የሌለው

—2. ከውካዋ

ሰማይ ሰማይ እያየ ሲከንፍ ፤ ይኸ ቀተረ ቀላል ወጥቶብኝ ነበር

—3. ብር ሸሽ ፤ ረድኤት የሸሸው

ባለ ቀተር—ደሙ የፈለ

ቀተር ቀተር—ግትር ግትር ፤ መመናቀር

ቅትር ቅትር ስትይ በእናንዳችን ቆመሽ ነበር ፤ ስትመናቀሪ

* ቀነበተ ፡

ቀነበቻ ሆድ—ሆድ ጉስር ሰው

ቀነተ ፡

የማርያም መቀነተ—ቀስተ ደመና

መቀነተሽን ለጥብቂ—ሀዘኑን ቻይው

መቀነቷ ተፈቷል—ወንድ ደፍሯታል

ቀነደበ ፤

ቀነደበ—1. መታ

በጽላ ቀነደበው ፤ ከፋኝ መታው
2.—ጠጣ

እንድ ሽከና ጠላውን ከቀነደበ ሰው ያለ አይመስለውም
ቀነደበ መሸለል—በኩል ግጋጠም

ቀነጠሰ ፤

ሞተ ቀነጠሰው—በልጅነቱ ወሰደው
አለምን ቀነጠሰች—ግሰጋን አየች
የተግረ ሰው አግብታ ዓለጋን ትቀነጥሳለች ፤ ትደሰታለች

ቀና ፤

ልቡ ቀና—ጥሩ ሆነ
ልቡ ቀና ስለሆነ ምንም ቢናገር ሰው አይተየመውም
መሬቱ ቀና—ለእርሻ እንዲያገለግል ሆነ
መንገዱ ቀና—ጉዳዩ ተሳካ
የሕደበት መንገድ ቀንቶታል መሰለኝ ፈቱ በደስታ ያበራል ፤ ተሳካቸዋል
ቀና ቀናውን—ደግ ደጉን
ለጊዜው ከሥራ ብትወጣም አጉሉን ትተህ ቀና ቀናውን ተመኝ
ሲያቀና ዋለ—ሲገበይ
የያዘውን ሸቀጥ ሲያቀና ውሎ ግታ ተመለሰ ፤ ሲሸጥ ሲለውጥ
ቀኝ አገር—በኃይል የያዙት አገር ፤ የሌላ ግዛት
በሬው ቀና—ተገራ
አገሩን ለቀና—አገሩን ለመኖሪያነት እንዲያመች አደረገ
ወደ ዳገቱ ሲያቀና—ዳገቱን ሲያያዝ
ይቀናህ—ይሳካልህ
ዲካው ቀና—ዲካው ተመነጠረ ፤ ለእርሻ

ቀን ፤

ቀነ ቀጠሮ—መዋቻ
ቀነ ቀጠሮው በደርስ ነው ራሱን ብሎ ድንገት የሞተው
ቀነ ነው—የኔ ጊዜ ነው
ቀነ ሆነ—በጣም ረፈደ
ቀነ ለቀን—ሳይመሽ
ቀን ለቀን ገብቶ ነው ዘርፏቸው የሕደው ፤ ብርሃን እያለ
ቀን በቀን—በብርሃን
ቀን በቀን ነው ዘርፏቸው የሕደው

ቀን ቀን ለለው—አየለ የሚሆንበት ጊዜ
ጊዜ የሚረከብበት ቀን ቀን አለው

ቀን ሲያዘነበል—ቀን ሲከፋ
ቀን አይቶ—ጊዜ አይቶ
ቀን አይቶ ከዳው ፤ አጋጣሚ ፈለገ
ቀን ወጣ—ከፋ ጊዜ ዐልፎ ደግ ዘመን መጣ
ቀን ወጣለት—ጥሩ ጊዜ አጋጠመው
ቀን ጉደለበት—መከራ አገኘው
ቀን ጣለው—ከፋ ጊዜ አጋጠመው
ክፋ ቀን—የትጋር ጊዜ ተውጧ ቀን
ደገ ቀን—የጥጋብ ጊዜ
ጉደሉ ቀን—አጉል ቀን

ቀንበር ፤

ቀንበር ለበረ—ሕግ አፈረሰ ፤ ዳንዴ ሆነ
ቀንበር ተሸከመ—ግንኛውንም ሥራ ያለመሰልቸት ሰራ
ቀንበር ዉነ—አገዛዝ አጠነከረ
የባዕድ አገዛዝ ቀንበር ተጭናባቸው ይሰቃያሉ ፤ ጭኔ

ቀንድ ፤

ቀንደኛ—ዋና እፊት እፊት ባይ
ቀንደኛውን እስካላወቁት እንደገና መረበቹ አይቀርም ፤ አግዥን ፤ የአድግ
መሪውን
ቀንዱን ለሳየ—ተጀነነ ፤ ግን ይነካኛል አለ
ቀንዳ ቀንዳ ለለ—እበልጥ እበልጥ አለ
ቀንዱን ተመታ—መግሪያውን አጣ
አለ እኔ ዐዋቂ የለም ሲል ቀንዱን ተመታ ፤ አላዋቂነቱ ተገለጠ ፤ ቀስሎ
ተሰበረ
ቀንድ ለሸሽ—ፈረ
ቀንዳም—ተገነባለኝ
አንድ ቀንዳም ካለ ሁሉም ነው የሚታመሰው ፤ አንድ አዋኪ
በቀንዱ ለፈር ያዘ—ጠብ ፈለገ ፤ አጫረ
የቀለም ቀንድ—ዐዋቂ
የዉረቃ ቀንድ—ሉጋ ዉረቃ

ቀኝ ፤

ቀኝ እጅ—1. ጥሩ ወዳጅ
—2. ረዳት
ቀኝ ቀኙን ያስመልክተህ—ደግ ደጉን
ሰዎች አጉል በያሰቡበህም አንተ ቀኝ ቀኙን ያስመልክትህ ልጄ
በቀኝ ጉን ተነሳ—መልካም አጀግመር ነበረው

ቀዘቀዘ :

ስሜቱ ቀዘቀዘ—ቅሱሙ ተሰበረ
ቀዝቃዛ ጦርነት—የፖለቲካ ጦርነት
ወኔው ቀዘቀዘ—ወኔው በረዶ
ፍቅሩ ቀዘቀዘ—በረዶ

ቀዘዘ :

ቀዝዝ ለለው—ቅፍፍ አለው

ቀደመ :

ቀደም ሲል—ዱሮ
ቀደም ቀደም ለትበል—አለሁ አልሁ አትበል
ቀደም ተከተል—ፊትና ጳላ
በቀደምለት—ባለፈው ሳምንት ባንዱ ቀን
እየቀደም—እያያር

ቀደሰ :

ቀደሰ—ጀመረ
አሱ በቀደሰው እኔ ገባሁበት
ቀዱስ ባለጊ—የተለየ ልዩ ባለጊ
ቀዱስ ቀዱስ ለለ—አሞካሽ
ሰውዬው ቅዱስ ቅዱስ ሲሉት ስለሚወድ ሥራውን እንዲሠራ ያደርገዋል
ቀዱሴ ታጉለ—ተዳፈነ ፤ ሳይቀደስ ቀረ

ቀደደ :

ልብስ ለስቀደደ—ልብስ አስለካ
ልብሳን ቀደደች—በጣም አበኝች
መንገድ ቀደደ—መንገድ አወጣ ፤ አበጀ
ቀዳዳ—ነገር የማይቋጥር ሰው
እሱ ቀዳዳ ነው ምስጢር አትንገረው ፤ የሰማውን በልቡ አይዝም
ቅድ አፍ—ወሬኛ ፤ እንዳገኘ የሚናገር
ቁሱን ቀደደ—ምንኩስናውን አፈረሰ
በይ ቀደደ—በይ አወጣ
ወሸቱን ቀደደው—ሳያፍር አብዝቶ ሞሽ
የልብስ ቀድ—የልብስ አሰፋፍ ዐይነት
የለበስኩሁ ልብስ ቅድ ዘመን አመጣሽ ነው
ጉህ ቀደደ—ፀሐይ ወጣ
ፈሉን ቀደደ—ፈሉን ፈላ

ቀዳ :

መጽሀፉን ቀዳ—መጽሀፉን ገለበጠ
ካንድ ወንዝ የተቀዳ—ነገረ ስራቸው የተመላለለ
ወረ አቃዳ—ወሬውን ከአንዱ ወደ ሌላው አዳረሰ

ቀጠለ :

መንገድ ቀጠለ—ጉዞውን ካቋረጠ በኋላ ሔደ
ቆርጦ ቀጥል—ቀጣፊ
ተምህርቱን ቀጠለ—ትምህርቱን አጠና
አቀጠለ—እንደገና መለምለም ያዘ
እድሜው ቀጠለ—ረጅም ዕድሜ እንዲኖረው ሆነ

ቀጠቀጠ :

ረሀብ ቀጠቀጠው—ረሀብ ጠናባት ፤ አፈታበት
በዱላ ቀጠቀጠው—በብርቱ ደበደበው
ቀጥቃጣ —1. ገፋጣ
—2. ፈሪ
ተምህርቱን ቀጠቀጠ—ጥሩ አድርጎ አጠና ፤ ተማረ
ዝናብ ቀጠቀጠው—ዝናብ አበሸቀጠው

ቀጠበ :

ቀጥቡ ሞላ—ዕድሜው አለቀ
ቀጥብ—ዕለተ ሞት

ቀጠነ :

ወሃ ቀጠነ—በማያስከፋ ነገር ተነሚነጩ
ከሚሰቱ ጋር ውሃ ቀጠነ ብሎ ይጣላል
ቀጠነጠን አድርጎታል—ተቅማጥ ይዞታል
ቀጥኝ ቢያዩኝ—እንዳልሆነ ሆኜ
ቀጥኝ ቢያዩኝ ጅማት ለመነኝ
ቀጥኝን አመቢት—ራሴን የቻለች
ፍርድ ቀጠነ—ፍርድ ጉደለ

ቀጠፈ :

ቀጠፈ—ሞሽ ፤ አበለ
ባጭር ተቀጠፈ—በልጅነቱ ሞተ

ቀጣ ፤

መቀጣጣ—ለሌሎች ምሳሌ የሚሆን ቅጣት
እንበያ ላይ በመግረፍ መቀጣጫ አደረጉት
በረሃብ ተቀጣ—ረሃብ ጠነከረበት
ለይቀጡ ቀጣት ቀጣ—አጉል ቅጣት

ቀጩ ፤

ስንደዶ ቀጩ—ስንደዶ ነቀለ
ቀጩ መታው—አለፍራ አስቀረው
ቀጩታም—አንገቱን ደጋግሞ ወለም የሚለው
ባጭር ቀጩ—ባጭር አስቀረው ፤ ዕድሜው ሳይደርስ ገደለው
ለንገት ቀጩ—አንገት ወለም አለ
አቀጩን ተናገረ—ቁርጡን ተናገረ

ቀፈቀፈ ፤

ቀፈቀፈ—ወለደ
ህዙ ልጆች ቀፈቀፈች ፤ በላይ በላይ ወለደች

ተፈፈ ፤

ቀፈፈ—ለመነ
ሲቀፍ ዋለ ፤ ሲለምን ዋለ
ቀፍፍ ያለ—መልክ ጥፋ

ቀፎ ፤

ቀፎ ለቀፎ—ውስጥ ለውስጥ (ለጥይት)
ቀፎው የቀረ—ተበልቶ ያለቀ
አሁንስ ሰውነቱ ሚሟል ፤ ቀፎው ነው የቀረው
ከቀፎው አንደወጣ ንብ—አንደበረገን ንብ

ቁመኝ ፤

ቁመተ ስን—የሥጋ መቆም ፤ ምድራዊ ሰውነት
ቁመተ ዶሮ—አጭር ሰው
የቁም ከብተ—የቀንድ ከብት

ቁረ ፤

ቀረ ይጮህበታል—አገሩ ይፈታል ፤ ጠፍ ይሆናል
የቀረ መልክተኛ—ተልኮ መልስ የማያመጣ
ያ የቀረ መልክተኛ በዚያው ቀረ

ቁርበት ፤

ቁርበት መጣል—መኝታ ማሰናጃት
ለእንግዳው ቁርበት ጣሉለት ፤ መኝታ አዘጋጁለት
ቁርበት ሞኝ—ሲያዩት አላዋቂ የሚመስል
ቁርበት ክ—ሥር የሌለው ነገር
ቁርበት—ሞኝ
ይኸ ቁርበት ሲያሾቀበት አይገባውም ፤ ደላጉ ፤ እንቅዝ
ቁርበት የለለው—ጋደም የሚልበት
ቁርበት ጣሉለት—መኝታ አንጥፋለት
የእንግዳ ቁርበት—ሴትኛ አዳሪ

ቁርንጭ ፤

ለመለ ቁርንጭ—መጥፎ ጠባይ ያለው ሰው

ቁብ ፤

ቁብ የለሽ—ገድ የለሽ
እሱ ክሥራ ቢወጣም ቁብ የለሽ ነው ፤ ደንታ የሌለው

ቁቲት ፤

ቁቲት በጣሽ—ሸማኔ

ቁና ፤

መሪት ቁና ሆነ—መጨነቅና መጠበብ ሆነ
ቁና ቁና ተነፈሰ—ድካም ታየበት
መቶ ኪሎ ተሸክሞ ቁና ቁና እየተነፈሰ ደረሰ
በሰፈሩት ቁና—በሠሩት ሥራ
በሰፈሩት ቁና መሰፈር አይቀርም ፤ ያደረጉት በራስ ላይ ይደርሳል

ቁጣ ፤

ልጁን ተቆጣው—ምክረው
ስር ተቆጣ—አበጠ
ቁስሉ ተቆጥቷል—አቂሟል ፤ አመርቅዟል
ቁጣየን ቀመኝ—መናደድ ያለብኝ እኔ ሆኝ ሳለ በዳዬ ተናደደ
የሰማይ ቁጣ—1. መብረቅ
—2. አበሳ ፤ ድንገተኛ ችግር
የአባቱ መሞት የሰማይ ቁጣ ነው የሆነበት
የፈሲታ ተቆጢታ—የጥፋተኛ ተቆጢ
የፈሲታ ተቆጢታ ፤ እሱው አጥፍቶ እሱው ይከፋዋል
ጠላው ተቆጣ—ሆመጠጠ

ቁጥቁጥ ፤

የቁጥቁጥ ኑር—የቁጥብ ኑር

ቁጭቁጭ ፤

ቁጭ ቁጭ ለደረገ—በጥቂት በጥቂቱ አወጣ

ቂም ፤

ቀስሉ ቂም ያዘ—አገረሽ

ቂሙን ቀረፈ—በድሩን መለሰ

ቂም በቀል—የበቀል ቂም

ቂም በቀሉን ረስቶ ታረቀ ፤ እንደ ተበደለ ላይበድል ተስማምቶ

ቂም ያዘ—ቂሙን በልቡ አላደረ

ቂጣ ፤

ቂጣ—አእምሮው ያልተገራ

ቂጣ ቆረጥ—ገንደልባ፤ ወደል

ቂጥ ፤

ቂጡ ቂጢማ ቆረጠ—ተደስተ

ቂጡን ጣለ—ተራቆተ

ቂጡን—አሳየ ገመናውን ገለጠ

ቂጥ ለቂጥ ገጠመ—ተመስማ ፤ አበረ

ቂጥ ለቂጥ ገጥመው እውነቱን በሐስት ለወጡበኝ ፤ ፍጹም ተባብረው አደሙ

ቂጣም—ወፍራም

የቂጥ ማረፊያ—ትንሽ የራስ መሬት

የአንገርት ቂጥ—ቂጡ ዐርፎ የማይቆመጥ

እሱ መቸም የእንዝርት ቂጥ ነው ፤ ለሐዘኑ እንኳ ዐርፎ አልተቀመጠም

ቃል ፤

ቃለ ከባድ—ተስሚነት ያልው

ቃሉ ጉደለ—1. ያዘዘው ሳይፈጸም ቀረ

—2. ተስፋ የሰጠውን ሳይደርግ ቀረ

ቃሉን አከበረ—በቃሉ ጠና

ቃሉን አጠፈ—ከዳ

ቃሉ ነው—በያለሁ

ቃል ለምድር ለሰማይ ለሰ—1. ማላውን አጸና

—2. የማይናወጥ ተስፋ ሰጠ

ቃል ማሰሪያ—የጋብቻ ውል መፈጸሚያ

ቃል ሰጠ—ተናገረ ፤ ውለታ ገባ

ቃል በቃል—በቀጥታ

ቃል በቃል ነው የተረገመው ፤ ከቋንቋው ሳያስማማ

ቃል በቃል—አፍ ላፍ

ቃል በቃል እንጋገርበት ፤ በደብዳቤ አላጥጣም ፤ ፊት ለፊት

ቃል ለባይ—ዋሾ

ቃል ኪዳን ተጋባ—ተዋዋለ

ቃልዎ ይድረሰኝ ለሰ—ተገዘተ

ቃል ገባ—ውል አደረገ

በቃል ነገረው—በአፍ (በጽሑፍ ሳይሆን)

በቃሉ ጸና—በተስማማበት ረጋ

ተርፍ ቃል—የነገር ርክፍካፍ ፤ የማያሰፈልግ ንግግር

የቃል ጽህፈት—በቃል እየተነገረ የሚጻፍ

የአረኛ ቃል—ያልተቀጣ ሰው ንግግር

የአረኛ ቃል ሰምቶ ይሽን ያህል መናድድ ተገቢ አይደለም ፤ የባለፈ

ጥሪ ቃል—ሳይተረገም እንዳለ የተተው ሐሳብ

ቃመ ፤

ጠመንቻውን አቃመ—አጎረሰ በብዛት

አሻሮ ቃ ሚ—ደሃ

ሚት ቃመ—ሜት አንከ

ቃረ ፤

ሆኖ ቃረ—ተቀየመ

እውነቱን ስለ ነገረው ሆኖ ቃረ ፤ ከፋው

ቃር አያውቅሽ—ታሞ የማያውቅ

ተቃቃረ—ተቀያየመ

ቃረመ ፤

ቃርሚያው አያሳይም—ያሁኑ የዱርውን አያመለክትም (ለውበት)

ተምህርት ቃረመ—በመጠኑ ተማረ

የቃርሚያ ሩጫ—አስቸጋሪ የሆነ ሩጫ

ቃሪያ ፤

ቃሪያ ድምጥ—ድምጡ ገና ያልተገራ

ቃሪያ—ንክር ፤ ያልበሰለ

ቃሪያ ነገር—ጮርቃ ነገር

ቃሪያ ጥሬ—በመዳፍ ጀርባ የሚመታ ኃይለኛ ጥሬ

ቃኖ ፡

ቃናው ተለወጠ—ጣዕሙ ሌላ ሆነ

ቃጣ ፡

መናገር ቃጣኝ—መናገር ከጀለኝ
እጅ ቃጣ—እጅ ሰነዘረ

ቅል ፡

ቀላጥቢ—ክልፍልፍ ፤ አለሁ አለሁ ባይ
ቀለን ጨርቂን አለ—ሰበብ አበዛ
ቅለን ጨርቂን ሲል ስላቆኝ አውቀሁ ስላመኝ ፤ ሲፍተሉ ተል
ቀለም ይኸው ነው—ወግ ወጥም
ቀል ራስ—ባዶ ራስ ፤ ራስ የሌለው
ቀል ለንገት—የደጋን ግርግርግቢያ
አየቀል አየቀሉ—አየብቻ
የጉድፍ ልቀ—አዋተቢስ ሞኝ ሰው
ድፍን ቀል—ደንቆር ፤ ያልተግረ

ቅኔ ፡

ቀኔ ቆጠረ—ቅኔ አሰበ ፤ አዘጋጀ
ቀኔ ነገረ—ቅኔ አስተግረ
ቀኔ ለተናገር—የተሰወረ ነገር አትናገር
ባለቀኔ—ቅኔ ዐዋቂ

ቅኝ ፡

ቀኝ ገዛት—በጦር የተያዘ አገር

ቅጠል ፡

ቀጠል የለሽ—ለዛቢስ

ቅጥ ፡

ቀጠ መልካም—ሁኔታው ያግረ
ቀጠ ቢስ—የግያምር
ቀጠም አንዲያ ነው—ወጥም
ቀጥየለሽ—ሥርዓት የለሽ
ቀጥ ያጣ—መላው የጠፋ

ቆለለ ፡

ቆለለበት—ላከከበት
እሱ ነው የወሰደው ብሎ ቆለለበት ማንበት
ተቆለለ—1. ኮራ ፤ ተጀነነ
—2. አኮረፈ
ተቆለለበት—ወጣበት
አንበሳው ተቆለለበት
ዋጋ ቆለለ—አብዛቱ ተናገረ
ጥምጥሙን ቆለለ—ጥምጥሙን በረጅሙ አሠረ

ቆለፈ ፡

ሆኖ ተቆለፈ—አልርበው አለ
ሆኖን ቆለፈ—ምስጢር አላወጣ አለ
መቆለፍ—መተሳሰር ፤ በጥበረ ሥጋ ጊዜ (ለውሻ)
ቆልፍ ሰው—ዋና ሰው
ቆልፍ ቦታ—መሪ ቦታ
ለንጀቱ ቆልፍ ለለ—1. ወሰፋቱ ተዘጋ ፤ ያግብ እምቢ አለኝ
—2. አስተያየቱ ተሰወጠ ፤ ተቀየረ
ሽግግሉውን ያወጣት ሲሳደብ ሰምኛለን ለንጀቱ ቆልፍ አለ

ቆላ ፡

ቆላ ደጋ ረገጠ—የግያምርገውን አጣ

ቆሌ ፡

ቆሌቢስ—ቀትረ ቀላል
ቆሌው ተነስቷል—ተቆጣ ብሎታል
ቆሌው ተገፏል—ረድኤት አጥቷል
ቆሌያም—ሰይጣናም

ቆመ ፡

ልቡ ቆመ—ሐሳብ ገባው
ማህሊት ቆመ—ምስጋና አደረሰ
ቆመናማ—ቆመተ መልካም
ቆመት ለለብኝ—የቤተ ክስያን አገልግሎት አለብኝ
ቆመናቢስ—ቀትረ ቀላል
ቆም ለቆም—1. ቀወለል
ይች ቁም ለቁም እግር አግሯን እያየች አትሔድም ፤ ሰውነቷን የማትቆጣጠር
—2. ከረፈፍ
ይኛ ቁም ለቁም ሳታየኝ አለፈች
—3. እንደቆመ
ቁም ለቁም ሰንጥቀው ፤ በቁሙ

ቁም ስቃይ—የሥጋ መከራ
ቁም ስቃል—ጭንቅ ስቃይ
ቁምጢ ነገር—ውለኛ ሥራ
ቁም ስቃል አሳዩ—አወከ
ጫማ ካልገዛሽልኝ ብሎ ቁም ስቅሌን አሳየኝ፤ ነዘነዘኝ

ቁም ነገር—ሐቅ፤ ርግጥ
ቁም ነገራም—ታማኝ፤ የተናገረውን የሚፈጽም
ቁም ለፍ—ሹል አፍ፤ ነገረኛ
ቁም እስር—ከዚህ አትለፍ የተባለ ሰው
ቁም ከብት—እንስሳት፤ የቀንድ ከብት
ቁም ዘሜ—ጽናጽል ከበር የልለበት ዋና ዘሜ
ቁም ጽህፈት—ጉልህና ማለፊያ ጽፈት
ቁሞቸ—እንስሶች

ቁምጢ—1. በሕይወት ያለ ሰው
—2. አላላፊ፤ አስተናባፊ

ቁምጢ ንብረት—የማይንቀሳቀስ ንብረት
ቁምጢ—ሞገተልኝ
ቁምብኝ—ጠበቃ ሆነብኝ
ቀማ ቀር—ሳታግባ የቀረች፤ ባል ያጣች ልጃገረድ
ጓደኞቿ ሁሉ ሲያገቡ እኔ ቀማ ቀረች፤ ባል ሳታገኝ

በቁሙ—እንዳለ ሳይለወጥ
በቁሙ ተመለሰ—ቸኩሎ (ከሔደበት)
በቁምህ—በሥራው ላይ እንደ ቆምህ
ተቋቋሙ —1. ትዳር ያዘ
—2. ኑሮ ጀመረ

ተቋቋሙ—1. አቻ ለአቻ ሆነው
—2. ቻለው

ለቋቋሚኝ—ለክርስትናው አብረሽኝ ሁኝ
ለፋን ለቆሙ—ለመናገር አምጠሞጠ
እጁን ለቆሙ—መስጠት ተወ
ዝናሙ ለቆሙ—ዝናሙ አቋረጠ
የቆሙ—የከረመ
የቆመ ሰው ብዙ ነገር ያያል፤ ዕድሜ የሰጠው
ገበያ ቆሙ—መገበያየት ተጀመረ (መሸጥ መግዛት)
ጠበቃ ለቆሙ—ነገሪ ፈጅ አደረገ

ቆረቆረ

ተቆረቆረ—1. አለበ
—2. አዘነ
—3. ተከዘ
መሬት ሲቆረቆር አግኝቼው አጽናናሁት
—4. ከነከነ

መዝገያ ቀረቆረ—መዝገያ አንኳኳ
ከተማ ቀረቆረ—ከተማ መሠረተ

ቆረበ

በጠጓሪህ ይቀረባል—አይቀጡ ቅጣት ትቀጣለህ
ሞተ ይቆረብለህ—ይሙትና
በሱ ቀርበዋል እንደ—ያለ እሱ እንዳይሆን ታግደሃል ወይ?
ቁርባን—ለሙት ድግስ

ቆረጠ

ሆኑ ቀረጠ—ጨከነ
ሆኑን ቀረጠው—ነገሩ ከነከነው
ልበ ቀረጥ—ደፋር
ልቡ ቀረጠ—ወሰነ
መቆራረጥ—መጠላላት፤ መለያየት
ምን ቀረጠኝና—ምን አገባኝና
ምን ቀረጠኝና አለው ጭቅጭቅ ውስጥ እገባለሁ?
ምን ቀርጠኝ—እንዴት ብደፍር
ምን ቀርጠኝ የርሱምን ልጅ እማታለሁ? ምን ቢያገደኝ
ስራ ተቆረጠ—ሥራ ተዋለ
ቀባ ቀረፍ—ከገደል ላይ ማር አውጧ
ቀሮ ቀረፍ—ከቀፎ ማር አውጧ
ቀረጫም—ፍጹም ድሃ
ቁርጡ ታወቀ—ርግጡ፤ እውነቱ
ቁርጥ ሆነ—ተረገጠ
ቁርጥ ነገር—ያሰቀ፤ የደቀቀ ጉዳይ፤ የመጨረሻ ውሳኔ
ቁርጥ ስን—ጥሬውን የሚበላ ሥጋ
ቁርጩ ደካ—መናጢ ድሃ
ቀራጭ ለላጭ—እንደ ፈቀደው አድራጊ፤ እምባገነን ገዢ
ቀርጦ ሂደ—ፊቱን ሳይመልስ
ቀርጦ የሔደ በልመና አይመለስም
ቀርጦ ቀጥል—ቀጣፊ፤ አባይ፤ አስመስሎ ተናጋሪ
በቁርጥ ስራ—1. በተወሰነ ጊዜ አልቆ የሚያስረክቡበት፤ የሚረከቡት
—2. በቡጭት ቡጭት ሥራ
በቁርጥ ለደር—በታወቀ ጥቅም፤ ደምወዝ
ባህሩን በዋና ቀረጠ—ተሻገረ
ተስፋ ቀረጠ—ተስፋ ቢስ ሆነ
ተቋረጠ—ሥራ ሊሠራ ተዋለ
ለንጀቱ ቀረጠ—ወሰነ
ለንጀቱን ቀረጠው—1. አላስቀምጥ አለው
—2. አመመው
ለንጀቱ ተቀረጠ—ተስፋ አማ

እጃን በቀረጠኝ ባለደረግሁት
 ላንተ እርዳታ ያደረግሁለት እጃን በቀረጠኝ ፤ እሚያሰናከለው ነገር በኖረ
 ካር፤ ቀረጠ—ደረሰኝ ወሰደ ፤ ሰጠ
 ካር፤ ቀረጧ—የመንግሥት ገንዘብ ሰብሳቢ
 የሰጋ ቀረጧ—ዘመድ
 የቁርጥ ዋጋ—የመሸጫው ዋጋ
 ቁርጥ ዋጋውን ተናገርና ሽጥልኝ ፤ የመጨረሻውን ተመንህን
 የሰይጣን ቀረጧ—ጭራሽ ክፉ ሰው
 የነገር ማቅረጫ—ነገር ማሳጠሪያ
 የነገር ቀረጧ—ያልተሟላ ነገር
 የነገር ቀረጧ አንጠልጥለህ እየሔድህ ሰውን አታጋጭ
 ደምወዝ ቀረጠ—ደምወዝ ወሰነ
 ጉዳይ ቀረጠ—ጉዳይ ወሰነ
 ፈሱን ቀረጥ አደረገ— ፈሱን ፈላ
 ፈሱን ቀረጠ — እጅግ አድርጎ ተሰቃየ
 ፈሱን ሲቆርጥ ከርሞ መጣ

ቆሰለ ፡

ፈቡ ቆሰለ—ተናደደ ፤ አዘነ
 ልብ አቀሰለ—አናጻጅ ፤ መናጢ
 ቢነግሩት ቢነግሩት የማይገባው ልጅ ወልዶ ልቡን ያቆሰለዋል
 ቀላ ቁስል—መርዘኛ ቁስል
 ቁስለ ስጋ—ቁምጥና
 ቁስለ ሰፋ—አመረቀዘ
 ቁስለን ነካው—በጣም የሚሰማውን ነገር አነሳበት
 የውሻ ቁስል—ቶሎ የሚሸር ቁስል

ቁስቁስ ፡

ቀስቀሰ—አነደደ
 ቀስቁሶ ቀስቁሶ—ነካክቶ ነካክቶ
 ቀስቁሶ ቀስቁሶ እልሄን አስመጣው
 ነገር ቀስቀሰ—ነገር አራገበ ፤ እንዲጠጠር አደረገ
 ለትቀስቁሰኝ—የተኛውን ልቤን አታስነግጥኝ

ቆሽት ፡

ቆሽቱ አረረ—በጣም ተናደደ
 ቆሽት ለንድድ—ልግመኛ አባያ

ቆብ ፡

ቆቡን ጣለ—ምንኩስናውን አፈረሰ ፤ ዓለማዊ ሆነ
 ቆብ ጫነ—መነኮሰ
 ያደን ቆብ—ትንድብ

ቆቻ ፡

ቆቻ ዋለ—ከሁለት ጎበዝ ፤ ወዳደረ

ቆነደደ ፡

ቆነደደ—ቶጣ
 እምሳ ብር ቆነደደው ፤ ሃምሳ ብር አስከፈለው (በቅጣት)
 ረዛብ ቆነደደው—ክፉኛ ራሰው
 ብርድ ቆነደደው—እብዝቶ በረደው

ቆነጠጠ ፡

ቆነጠጠ—1. አልቻል አለ
 ኑር መቆንጠጥ ጀመረ ፤ ኑር ከዐቅም በላይ መሆን ጀመረ
 —2. ከበደ
 ጋው ቆነጠጥ ቢያደርገውም ዕቃውን ወዶታል ፤ በዛ ቢልበትም
 —3. ገሰፀ
 ያልተቆነጠጠ ልጅ ቤተሰቡን ያዋርዳል ፤ ምግባር ያልተማረ
 ቆንጣጭ—ቀጪ
 ቆንጣጭ የሌለው ልጅ መረን ይወጣል ፤ ጎሳጭ የሌለው

ቆንዳ ቆንዳ ፡

ቆንዳ ቆንደ አለ —እለሁ አለሁ አለ

ቆየ ፡

ቆይታ ያዘ—ከባለግሉኝ ጋር መከረ
 መቆየ—1 መክሰስ
 —2 እንግዳ ማስተናገጃ
 ቆይ—ወደፊት አሳይሃለሁ
 የፈረ ዛቻ ቆይ ብቻ ቆይ ብቻ
 ቆይቶ ቆይቶ—ዐልፎ ዐልፎ
 የቆየ—የታገሠ ፤ የኖረ

ቆዳ ፡

ቆዳ መረት—ታርሶ ታርሶ ያረጀ መሬት
 ቆዳ—ሞኝት ፤ እንፈፍ
 ቆዳ ተማረ—አእምሮው ትምህርት የማይቀበል ተማሪ
 ቆዳው ሞኝ—ብልጥ
 ቆዳውን አስወደደ—ራሱን ከፍ ከፍ አደረገ

ቆጠረ ፡

ሀጢአታቸውን ተቆጠረቸው—ያዛቸው
ለጋብቻ የሚቆጠር—ለሙሽራ የሚቀርብ የጋራ ሀብት
ሆይ ተቆጠረ

—1. አልርበኝ አለ

—2. ቂም ያዘ

ምስክር ቆጠረ—እማኝ አበጀ

ቆጠረ—ሰጠ ፡ ሸለመ

ለሙሽራይቱ አምስት ቂም ቆጠረላት

ቆጠረበት—አየበት

ግፉን ቆጥሮበት ፍዳውን ያያል

በጥይት ቆጠረበት—ደጋግሞ በጥይት መታው

ተቆጠረ—የዘር ግንዱን ተናገረ ፡ አረግ መዘዘ

አሳሩን ቆጠረ—ተጨነቀ

ኮከብ ቆጠረ—ጠነቆለ

ዘር ቆጠረ—የዘር ግንዱን ተናገረ

አትቁጠርብኝ—አታሳብብኝ

አንድ ገርሻ ስለበላሁ አትቁጠርብኝ ፤ አትገምተኝ

እልሁን አስቆጠረ—እልሁን እንዲጨርስ አደረገ

የተቆጥሮ ዝምድና—የሩቅ ዝምድና

የተወለደበትን ቀን አስቆጠረው—መወለዱን አስጠላው

ፊደል ቆጠረ—ፊደል መማር ጀመረ

ፊደልም የቆጠረ አይመስል—ትንሽም የተማረ አይመስል

ቆጠቆጠ ፡

ቁጥቁጥ አደረገ—ልብን ከነኩነ

ቆጠበ ፡

ቁጥብ ቁጥብ—ትንሽ ትንሽ

ቁጥብ—የተገታ ፡ ወሰን ያለው

ቆሰቆሰ ፡

ነገር ቆሰቆሰ—ነገር እነሳሳ

የተወውን ነገር እየቆሰቆሰ የባሰ ጠብ ውስጥ ገባ ፤ እያራገበ

መኪናውን ቆሰቆሰ—መኪናውን አስነሣ

ቋቋ ፡

ቋቋ አለው—አንገረገፈው ፤ ሰለቸው

ቋት ፡

ቋቱ ጠብ አለ—ጥቂት ጥቂት ተገኘ

ቋቱ ጠብ አላለም—አልተሳካም

ከቋት ከቋቱ—ወዲያው ወዲያው

የነገር ቋት—ወሬኛ

የአህል ቋት—ሆዳም

ቋንቋ ፡

ቋንቋ ለቋንቋ—ሐሳብ ለሐሳብ

ቋንቋ ለቋንቋ ተግባብተዋል ፤ ልብ ለልብ

ቋንቋው አልገባውም—ምስጢሩ አልገባውም

እንደት ያለ ቋንቋ ነው—እንዴት ያለ ሁኔታ ነው?

የወፍ ቋንቋ—ሲሰሙት የማይገባ ቋንቋ

ቋጠረ ፡

ሆዱ ተቋጠረ—አልርበው አለ

ቂም ቋጠረ—ቂም ያዘ

ተቋጠረ—1. የዝምድና ሀረግ ተጓተተ

—2. ተወሰነ

ጉዳዩ ደገና ተቋጥሯል ፤ ውሳኔ አግኝቷል

ነገር ቋጠረ—1. ቂም ያዘ

—2. አድማ አደረገ

ተሰባስበው ነገር ሲቋጥሩ ነው የዋሉት ፤ ሲያልቱ

የቋጠረው የማይፈታ—የወጠነው የሚያስቸግር

ገንዘብ ቋጠረ—ገንዘብ አከማቻ

ፊቱን ቋጠረ—ፊቱን ኮስተረ ፤ ጨመደደ